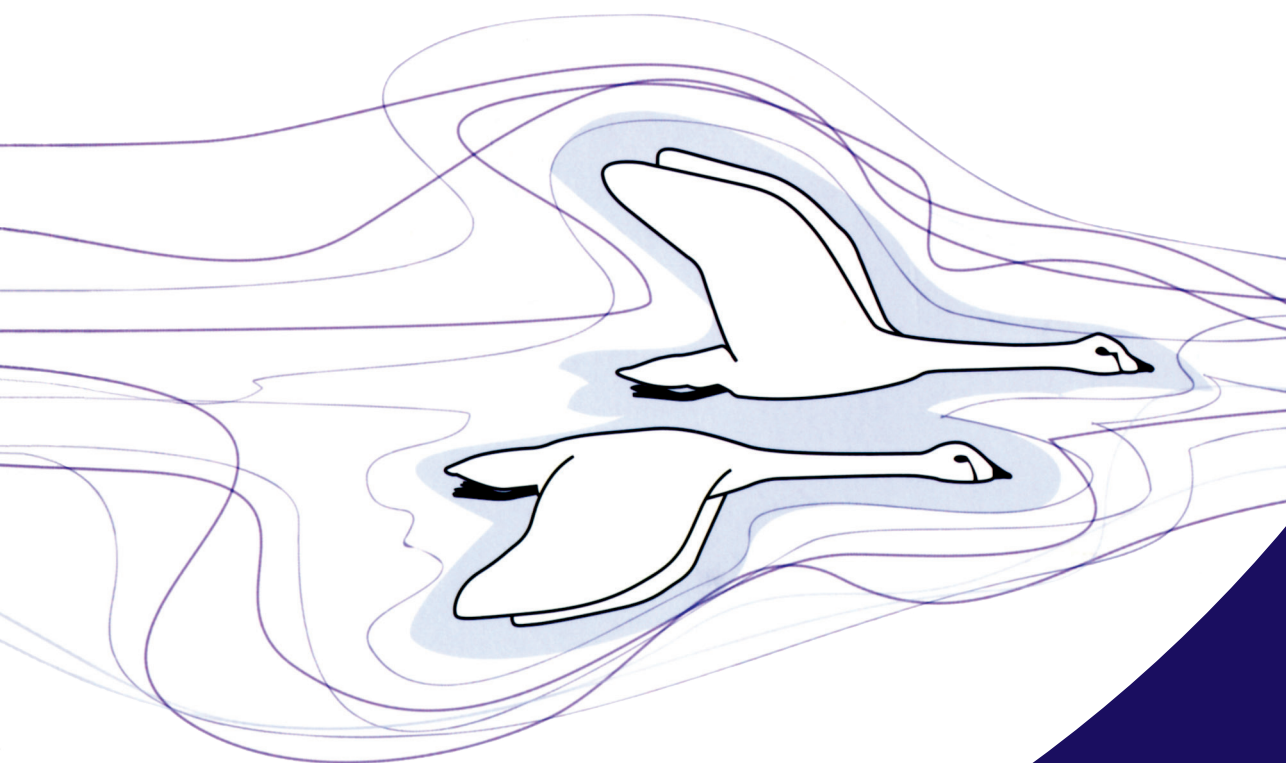

Språk i Norden 2015

Tema: Den nordiske språkdeklaration

Språk i Norden 2015

Tema: Den nordiske språkdeklaration

Språk i Norden 2015

Tema: Den nordiske språkdeklaration

norden

Nordisk Sprogkoordination

Utgitt av Nettverket for språknemndene i Norden

Copyright: Forfatterne og Nettverket for språknemndene i Norden
ISSN: 2246-1701

Innholdsfortegnelse

Forord	7
Flerspråkigheten och den nordiska språkgemenskapen	9
<i>Lena Ekberg</i>	
Hur skall det bli ordning på det nordiska språksamarbetet?	23
<i>Birgitta Agazzi</i>	
Deklarasjon om nordisk språkpolitikk	35
<i>Bodil Aurstad</i>	
Nasjonale språkpolitiske mål, handlingsplaner og lover	49
<i>Torbjørn Breivik</i>	
Læringsrum for integration og social retfærdighed: Succeshistorier fra elever med indvandrebaggrund og skolesamfund i fire nordiske lande	61
<i>Hanna Ragnarsdóttir & Lars Anders Kulbrandsstad</i>	
Nordiska på schemat: Kommunikation och undervisning i gränsöverskridande språkmöten	71
<i>Sylvana S. Hashemi & Helén Stålarin</i>	
Tankarna bakom Deklaration om nordisk språkpolitik	85
<i>Olle Josephson</i>	
Nordisk sprogforståelse. Hvor lykkes det i praksis, og hvor lykkes det ikke?	97
<i>Jørn Lund</i>	
Nabosprog i undervisningen	107
<i>Lis Madsen</i>	
Arbetet för parallellspråkigheten i den finskspråkiga gemenskapen	115
<i>Pirkko Nuolijärvi</i>	
Behovet av en ny nordisk språkkonvention	125
<i>Sten Palmgren</i>	

Grønlandsk, samiske språk og den nordiske språkdeklarasjonen	131
<i>Trond Trosterud</i>	
Har Norden råd til det?	
Samarbeidsnemnda for Norden-undervisning i utlandet (SNU)	141
<i>Úlfar Bragason</i>	
Ny språklitteratur	149
<i>Danmark</i>	
<i>Finland</i>	
<i>Færøyene</i>	
<i>Grønland</i>	
<i>Island</i>	
<i>Norge</i>	
<i>Sverige</i>	
Adresser til språknemndene i Norden	181

Forord

Språk i Norden er en årbok for språknemndene i Norden, og publiseres bare elektronisk på nettsidene til Nettverket for språknemndene. Årboka har kommet ut og hatt samme navn fra 1970. Den blir redigert av de nordiske sekretærene i språknemndene i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Hovedredaktøren for dette nummeret er fra Norge, og Eva Skafte Jensen fra Danmark har skrevet om digitaliseringen av årboka.

Artiklene i årboka er basert på innlegg som ble holdt på det årlige nordiske språkmøtet. Ikke alle innleggene er skrevet ut som artikler til Språk i Norden. Bortsett fra den første artikkelen følger artiklene i alfabetisk rekkefølge etter forfatterens navn.

Det 61. nordiske språkmøtet ble arrangert i Stockholm 28.–29. august 2014 av Nordisk språkkoordinasjon, Nettverket for språknemndene i Norden og Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen, Sverige. Temaet for årets språkmøte var den nordiske språkdeklarasjonen og oppfølgingen av den.

Møtet ble innledet med at Olle Josephson presenterte tankene bak språkdeklarasjonen, Sten Plamgren gikk videre med forholdet mellom språkkonvensjonen og språkdeklarasjonen. Torbjørg Breivik ga en oversikt over situasjonen i de nordiske landene når det gjelder språkpolitiske mål, planer og lover. Bodil Aurstad gikk gjennom hvordan oppfølgingen av språkdeklarasjonen har vært.

Møtet var videre organisert etter arbeidsmålene i språkdeklarasjonen: Språk og språkkunnskap, parallellspråklighet og flerspråklighet. Jørn Lund tok for seg nordisk språkforståelse i praksis, Lis Madsen snakket om erfaringer fra språkpilotkursene, Sylvana Sofkova Hashemi og Helén Stålarv viste hvordan kommunikasjonen kan foregå i grenseoverskridende møter mellom to språk. Dag to ble innledet med at Birgitta Agazzi ga en oversikt over det nordiske språksamarbeidet fra 1978 til 2014. Pirkko Nuolijärvi snakket om parallellspråkligheten i det finske samfunnet. Trond Trosterud fortsatte med et innlegg om samiske og andre minoritetsspråk, og Lena Ekberg tok for seg flerspråkligheten og det nordiske språkfellesskapet.

Som alltid publiseres en bibliografi over ny språklitteratur fra de nordiske landene inkludert oversikter for Grønland og Færøyene.

Digitalisering av Språk i Norden:

Digitaliseringen af Sprog i Norden, der tog sin begyndelse i 2011, er nu endelig blevet færdig. Resultatet er at man nu kan læse samtlige af skriftets 1500

artikler fra de sidste 45 år på nettet. Det var en generøs bevilling fra Nordplus der gjorde at dette storstilede projekt blev sat i værk og gennemført.

Projektet har været meget tidskrævende. Først blev alle numre af Sprog i Norden helt tilbage fra 1970 skannet. Derpå blev de OCR-genkendt – noget der for årgangene til og med 2001 skete manuelt, artikel for artikel. Så blev der omhyggeligt skrevet 'forklæde' til hver eneste artikel med bibliografiske oplysninger. Endelig blev artiklerne lagt ind i den digitale platform OJS. OJS er en forkortelse for Open Journal System, og det er Statsbiblioteket i Århus der er vært for publikationen.

I de 3-4 år projektet har været i gang, har adskillige studentermedhjælpere ved Dansk Sprognævn arbejdet utrætteligt på det. Især skal fremhæves Camilla Hviid Ahrensboell, Michael Kramer, Katrine Lund Støiholm, Katrine Falcon Søby og Vanessa Wolter, som har brugt mange, mange timer på at ordne og rette til, så vi læsere nu ubesværet kan læse alt hvad vi vil i Sprog i Norden.

Fra og med 2012 udkommer Sprog i Norden kun digitalt. Man kan finde gamle og nye numre på denne adresse: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/index>

I Sprog i Norden 2014 kan man læse mere om projektet: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/article/view/20189/17805>

Redaksjonen for Språk i Norden 2015 har bestått av: Jóhannes B. Sigtryggsson (Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum), Eva Skafte Jensen (Dansk Sprognævn), Rickard Domeij (Språkrådet, Sverige), Torbjørg Breivik (Språkrådet, Norge) og Anna Maria Gustafsson (Institutet för de inhemska språken (Focis)).

Oslo i juli 2015
Torbjørg Breivik
hovedredaktør

Flerspråkigheten och den nordiska språkgemenskapen

Lena Ekberg

Sammanfattning

I artikeln diskuteras vilken roll flerspråkigheten har i nordisk språkpolitik, med utgångspunkt i Deklaration om nordisk språkpolitik. Vidare diskuteras ideologin bakom några av de centrala begreppen i den språkpolitiska diskursen, däribland den nordiska språkgemenskapen. Trots att flerspråkighet är en av fyra arbetsfrågor som pekas ut i deklARATIONEN, är andraspråksperspektivet näst intill osynligt. Målet att alla nordbor i första hand ska kunna kommunicera med varandra på ett skandinaviskt språk ignorerar att runt en fjärdedel inte har ett skandinaviskt språk som modersmål. Slutsatsen är att en översyn av deklARATIONEN är motiverad med hänsyn till de nya immigrationsmönster och språkkontaktsituationer som globaliseringen för med sig.

1. Inledning

Deklaration om nordisk språkpolitik (2006) är ett visionärt strategidokument för en gemensam nordisk språkpolitik. Som alla strategidokument behöver det kontinuerligt ses över och anpassas till den föränderliga verkligheten, och eventuellt till de (föränderliga) politiska intentionerna. Det är utgångspunkten för den granskning av deklARATIONEN som jag gör i den här artikeln. Det specifika syftet är att belysa vilken roll flerspråkighet, som begrepp och fenomen, har i den nordiska språkpolitiken, så som den kommer till uttryck i språkdeklARATIONEN. Mångspråkighet och flerspråkighet är en av de fyra arbetsfrågorna för en nordisk språkpolitik, men utöver detta – vilka intentioner vad gäller flerspråkighet hos individ och samhälle kan man utläsa ur deklARATIONEN?

Jag ska också diskutera vilka föreställningar om språk och språkanvändning som kommer till uttryck genom de begrepp och formuleringar som används i den nordiska språkplaneringen – och hur väl dessa föreställningar svarar mot den kunskap vi har om vad språk är och hur kommunikation fungerar i situationer av språkkontakt. Min utgångspunkt för läsningen av språkdeklARATIONEN är den konkreta frågan: är det dags att revidera språkdeklARATIONEN med avseende på andraspråks- och flerspråkighetsperspektivet? Är de begrepp och formuleringar som används de som bäst svarar mot intentionerna med

språkpolitiken? Hur realistiska är intentionerna med tanke på den faktiska situationen? Och: bör kanske rentav intentionerna revideras?

2. Närläsning av språkdeklarationen

Den nordiska språkdeklarationen består av ett antal löst hopfogade textavsnitt som kortfattat och förträdesvis i punktform beskriver språksituationen i Norden och den gemensamma språkpolitiken för länderna och de självstyrande områdena i Norden. Den signerades 2006 av de nordiska utbildnings- och kulturministrarna. Vad säger den om målen för en gemensam nordisk språkpolitik sett ur ett andraspråks- och flerspråkighetsperspektiv?

I inledningen till *Deklaration om nordisk språkpolitik* slås fast att vi i Norden "betraktar [...] alla språk som likvärdiga" (s. 81). Observera lydelsen *betraktar som* – deklarationen kategoriserar nämligen språken i olika grupper beroende på den roll (läs: betydelse) de har i förhållande till det samhälle där de talas.

Deklarationen skiljer mellan språk som är:

1. kompletta och samhällsbärande: danska, finska, färöiska, isländska, norska (bokmål, nynorska), svenska
2. enbart samhällsbärande: samiska (i olika varieteter) och grönländska
3. statsbärande: danska, finska, isländska, norska, samiska, svenska
4. språk som har en "speciell ställning": meänkieli, kvänska, romani (i olika varieteter), jiddisch, tyska samt de olika nordiska teckenspråken
5. utomnordiska språk

Det är i första hand politiska argument som ligger bakom indelningen av språken; beteckningarna "samhällsbärande", "statsbärande", språk med "speciell ställning" bygger på politiska förhållanden. Beteckningen "komplett" hänförs däremot (till synes) till språkliga förhållanden: "Att ett språk är komplett betyder i detta sammanhang att det kan användas på samhällets alla områden" (s. 81). (Jag återkommer till den definitionen.)

Efter inledningen följer ett kort avsnitt om språkpolitiken i Norden – med rubriken *En demokratisk språkpolitik för det mångspråkiga Norden*. Där konstateras att "[u]tgångspunkten för den nordiska språkpolitiken är att Nordens samhällsbärande språk är och förblir starka och levande [...] och att det nordiska samarbetet fortsättningsvis bedrivs på de skandinaviska språken, d.v.s. danska, norska och svenska" (s. 82). Några andra språk nämns inte.

I det följande avsnittet, *Nordbors språkliga rättigheter*, slås fast att nordisk språkpolitik "tar sin utgångspunkt" i ett antal språkliga rättigheter som räknas upp i punktform; sist nämns rättigheten att "bevara och utveckla sitt moders-

mål och sitt nationella minoritetsspråk” (s. 82). Att märka är formuleringen ”tar sin utgångspunkt i”, vilket måste tolkas som att rättighetslistan inte är en del av den gemensamma språkpolitiken. Det blir också uppenbart när man jämför rättighetslistan med *målen* för den nordiska språkpolitiken i nästa avsnitt. Rättighetsförklaringen vad gäller modersmål och nationella minoritetsspråk har ingen motsvarighet bland målen för den nordiska språkpolitiken. De centrala målen handlar om de samhällsbärande språken, av vilka de skandinaviska språken intar en särställning. Minoritetsspråken nämns inte. (Däremot sägs att språkpolitiken ska sikta mot att alla nordbor ska ha ”mycket goda kunskaper i minst ett språk med internationell räckvidd och goda kunskaper i ytterligare ett främmande språk” (s. 82).)

Mångspråkighet och flerspråkighet har som en av fyra arbetsfrågor för en nordisk språkpolitik fått ett eget avsnitt i deklARATIONEN (s. 84). Här räknas de språk upp som behöver särskilt stöd från samhället för att fortleva i de nordiska länderna, liktydiga med ”andra modersmål än landets (ländernas) majoritetsspråk”. Språken delas in i två grupper, nämligen:

1. samiska, kvänska, meänkieli, romani, jiddisch samt finska (i Sverige) och tyska (i Danmark); teckenspråken
2. andra språk som är modersmål för nordbor

Därutöver nämns grönländskan, som sägs inte en särställning genom att vara majoritetsspråk på Grönland men med relativt få talare.

Den första gruppen innefattar lagfästa minoritetsspråk i ett eller flera länder i Norden; även teckenspråken placeras i samma kategori men skild från de lagfästa minoritetsspråken. Inom denna grupp har vissa språk en särställning, nämligen ”de språk som inte är nationalspråk någonstans”. Inom den andra gruppen, övriga minoritetsspråk, görs ingen ytterligare uppdelningen. Ambitionerna när det gäller dessa språk är begränsade:

”Det är *önskvärt* att det finns *fackmiljöer* i Norden som har expertis, *eller som kan hänvisa till* europeisk expertis, inom *de flesta* av dessa språk.”(s. 84) (mina kursiveringar)

Förutom att *fackmiljöer* i sig är vagt signalerar uttrycken *önskvärt*, *eller som kan hänvisa till*, *de flesta av dessa språk* förbehåll när det gäller stödet för dessa övriga minoritetsspråks existens inom Norden. I en artikel från 2007 gör Anne Holmen en jämförelse mellan ett utkast av deklARATIONEN som Nordens språkråd utarbetade 2005 och den slutliga version som antogs av Nordiska rådet. Hon konstaterar att vad gäller den specifika punkten ovan har en formulering strukits i den slutliga versionen, nämligen att de nästan 200 andra språk

som är modersmål för nordbor ”skal have en sådan støtte af institutioner inden for videnskab og kultur, at de kan anvendes i Norden” (Holmen 2007:110). Formuleringen i den slutliga versionen blev med andra ord tämligen urvattnad i jämförelse med den betydligt starkare utfästelsen i utkastet.

3. Slutsatser av läsningen

Vilken plats har andraspråkstalarna och flerspråkighetsperspektivet i deklARATIONEN?

Ser vi till målet med den nordiska språkpolitiken så som den kommer till i uttryck i språkdeklARATIONEN handlar det i första hand om att stärka de samhällsbärande språken i Norden, och i synnerhet de skandinaviska språken, i det nordiska samarbetet och i språkkontakter generellt. Minoritetsspråken och flerspråkigheten i samhället finns med i bakgrunden, som en arbetsfråga, men andraspråksperspektivet är näst intill osynligt.

Målet att ”alla nordbor” ska kunna kommunicera med varandra, ”i första hand på ett skandinaviskt språk” kopplas inte ihop med arbetsfrågan ”Mångspråkighet och flerspråkighet”. Det borde den nog göras, för i gruppen ”alla nordbor” döljer sig ju en betydande del av Nordens befolkning som inte talar något av de tre språken svenska, danska och norska som modersmål. *Hur* stor del är som alltid när det gäller språkstatistik svårt att säga; jag ansluter mig här till Dahl (2009) som menar att det handlar om 25–30 procent av de ca 25 miljoner människor som bor i Norden, alltså 6–7 milj. Då är både de inhemska språken inräknade – finska (den största gruppen), isländska, färöiska, grönländska, de samiska språken, romani i ett antal varieteter, tyska (i södra Danmark) – och alla ”invandrarspråk”, dvs. de minoritetsspråk som inte är lagfästa minoritetsspråk. Här bör det nämnas att det i utkastet till språkdeklARATIONEN fanns ett tillägg till målet att alla nordbor ska kunna kommunicera med varandra ”i första hand på ett skandinaviskt språk”, nämligen att kommunikationen ”i andra hand ska ske via tolk”. Men det försöket att beakta de utomnordiska/-skandinaviska andraspråkstalarna vann alltså inte gehör hos kultur- och utbildningsministrarna.

En annan, viktigare, formulering som också ströks i den slutliga versionen beträffande målen för en nordisk språkpolitik gällde alla nordbors rätt till sitt språk, nämligen att ”alla nordbor ska kunna få stöd till att utveckla sitt modersmål”. Här fanns alltså den saknade länk jag efterlyste mellan deklARATIONENS rättighetsförklaring och målen för en nordisk språkpolitik.

Men inte bara innehållet som sådant i deklARATIONEN är intressant – också de etablerade begrepp som används för att beskriva språksituationen i Norden är intressanta att se närmare på – ur ett flerspråkighetsperspektiv. I det följande

ska jag diskutera motiveringen till – och ideologin bakom – begreppet *komplett språk* som är centralt i den nordiska språkplaneringsdiskursen, och gå vidare till begrepp som *den nordiska språkgemenskapen*, *internordisk språkförståelse* och *skandinavisk mellanförståelighet*. Min tes är att dessa begrepp ingår i samma språkideologiska bygge, och motiveras på samma grunder, såväl i den nationella språkplaneringen som i den nordiska.

4. Språkideologiska begrepp i den nordiska språkplaneringen

Vi ska alltså återvända till begreppet *komplett språk* och den förklaring som ges av begreppet i deklARATIONEN, nämligen ett språk som ”kan användas på samhällets alla områden”. På webbplatsen för Nordisk Sprogkoordination finns ordförklaringar till begrepp som används i dokument om språkpolitik, bl.a. *Deklaration om nordisk språkpolitik*. Vad gäller begreppet *komplett språk* förklaras det på samma sätt som i deklARATIONEN, bara något utförligare.

”Et komplet sprog er et sprog der *kan bruges* på alle samfundets områder, fx i den akademiske verden og i erhvervslivet. Andre taler om et ’helt og fuldt’ sprog.”¹ (min kursiv)

Uttrycket *kan bruges* är dock tvetydigt mellan ”förmåga” och ”bruk”. Om ett språk inte kan användas inom alla områden beror det på 1) att det saknas ord och begrepp på språket ifråga inom vissa områden? Eller 2) att det inte finns reella (praktiska) möjligheter att använda språket inom vissa områden, t.ex. på grund av politiska förhållanden? Eller beror det på både 1 och 2? Uttrycket *et ’helt og fuldt’ sprog* antyder att det faktiskt skulle handla om språkets *förmåga*, dvs. egenskaper hos språket. Både termen och definitionen ger med andra ord associationer till ett fulländat språkligt system.

En term som brukar användas i samma språkpolitiska kontext som *komplett språk* är *domänförlust*, vilket innebär att ett språk förlorat uttrycksmöjligheter inom en viss domän, och alltså blivit eller riskerar att bli ”icke-komplett”. Liksom komplett språk syftar domänförlust(er) på *språkets* egenskaper, oberoende av dem som talar språket. Vad exakt som ligger i begreppet domänförlust är dock oklart. Handlar det om kognitiv förmåga eller social praktik? Trots att det är mer än 12–13 år sen begreppet lanserades på nordisk botten finns det fortfarande ingen definition av *domänförlust* som kan operationaliseras, dvs. ligga till grund för en vetenskaplig undersökning av fenomenet (Salö 2012:37).

När det gäller språkbrukarnas bristande förmåga att uttrycka sig inom en eller flera domäner talar vi hellre om *kapacitetsförlust*. Men förhållandet mel-

1 <http://sprogkoordinationen.org/sprogpolitik/nordisk-sprogpolitik/ordforklaring/>

lan domämförlust och kapacitetsförlust är inte heller vetenskapligt undersökt. Det antagna sambandet är rimligen följande: om ett språk X inte används inom ett område Y så blir det så småningom omöjligt för språkbrukarna att använda språk X för att tala/skriva om företeelser inom område Y, vilket i sin tur påverkar språket X så att uttrycksmöjligheterna begränsas. Frågan är vad vi menar med att vi inte *kan* använda språket X för ett visst ändamål. Handlar det enbart om brist på terminologi – eller handlar det också om brist på andra uttrycksmedel, och i så fall vilka? Och, hur omfattande kapacitetsförluster hos språkbrukarna krävs för att dessa ska påverka själva det språkliga systemet? – Jag ska inte fördjupa mig i den här frågan, bara påminna om det problematiska i att oreflekterat sätta likhetstecken mellan bristande användning av ett visst språk inom ett visst område och egenskaper hos språket i fråga. Däremot är det otvetydigt så att både *komplett språk* och framför allt *domämförlust* varit verkningsfulla medel i den språkpolitiska argumentationen om vikten att stärka de nationella språken i förhållande till engelskan (jfr Salö 2012). Termerna konstruerar – metaforiskt – språk och domäner som avgränsade objekt, och har i kraft av den värdeladdning som ligger i orden *komplett* respektive (*domän*)*förlust* en övertalande funktion.

Att värdera språk utifrån hur "fullständiga" de är som språkliga system är rimligen inte avsikten med användningen av *komplett språk* – det är som sagt ett språkideologiskt begrepp. Det problematiska med den förklaring av begreppet som ges i språkdeklarationen är emellertid att skillnaden mellan ett språks uttrycksmöjligheter, som språkssystem betraktat, och dess användning som kommunikationsmedel inte berörs, vilket får till följd att associationen till språk(system) som mer eller mindre kompletta så att säga får stå oemotsagd. Och det blir särskilt problematiskt eftersom det finns språk som per definition blir "icke-kompletta" i den kategorisering som görs i språkdeklarationen. Observera dock att det negerade uttrycket "inte komplett" (eller "icke-komplett") undviks i deklarationen; istället används omskrivningen "som inte kan användas på samhällets alla områden" – vilket kan tolkas som en reservation mot de implikationer en negering av termen skulle ge.

Ett språkideologiskt begrepp som är centralt för den nordiska språkpolitiken är *den nordiska språkgemenskapen*,² som baseras på föreställningen om att de nordiska språken är så lika att de är inbördes förståeliga. Nordbor bör med andra ord kunna tala sina respektive modersmål och bli förstådda av andra nordbor. I början av 2000-talet genomförde Lars-Olof Delsing och Katarina Lundin en undersökning om ungdomars förståelse av danska, svenska och

---

2 Se Börestam (2008: 27ff) för en diskussion av begreppet.

norska (Delsing & Lundin Åkesson 2005). Projektet gick under namnet *Internordisk språkförståelse i en tid med ökad internationalisering* (INS-projektet) och resultaten redovisades i en forskningsrapport med titeln *Håller språket ihop Norden?* Bortsett från resultatet av undersökningen (som jag inte ska beröra här) är själva projektnamnet intressant. Undersökningen begränsades till förståelsen av danska, svenska och norska, dvs. till de skandinaviska språken – mer specifikt till de fastlandsskandinaviska språken – men forskarna valde alltså ändå att tala om *internordisk*, inte *skandinavisk*, språkförståelse. Motiveringen till detta är förmodligen att undersökningen av språkförståelsen inte begränsades till talare av de tre skandinaviska språken; också språkförståelsen hos talare av övriga språk i Norden – finska, isländska, färöiska, grönländska – undersöktes. Icke desto mindre glider författarna mellan beteckningarna *nordisk* och *skandinavisk* när de resonerar om graden och arten av språklig gemenskap i Norden – vilket speglar det faktum att den *nordiska språkgemenskapen* är ett inarbetat begrepp, även om det vore mer precist att tala om den *skandinaviska språkgemenskapen*. Uttrycket *den nordiska språkgemenskapen* döljer ju det faktum att det bara är tre av de åtta³ nationella och/eller samhällsbärande språken i Norden som innefattas i den språkliga gemenskapen. Och det är som sagt inte bara talare av något av de andra inhemska språken i Norden som exkluderas utan också den växande andelen utomnordiska invandrare eller barn till utomnordiska invandrare.

Men frågan är inte bara vilka föreställningar om språksituationen i Norden som *den nordiska språkgemenskapen* ger uttryck för utan också vilken ideologi som ligger bakom språkdeklarationens mål om *mellanförståelighet*: ”att alla nordbor kan kommunicera med varandra, i första hand på ett skandinaviskt språk” (s. 82). Varför är det viktigt att kommunikationen sker ”i första hand” på ett skandinaviskt språk? Ett skäl är uppenbart, nämligen hotet från engelskan. De nordiska språken ska användas i kommunikation mellan invånarna i Norden, så att inte engelskan tillåts breda ut sig på de nordiska nationalspråkens bekostnad. Med ett sådant mål blir val av språk viktigare än själva kommunikationen. Det är den tolkning som osökt infinner sig. Det är också hotet från engelskan som motiverar användningen av begreppen *komplett språk* respektive *domänförlust* i den nordiska såväl som den nationella språkplaneringen. Liksom dessa båda begrepp är *den nordiska språkgemenskapen* en produkt av en språkpolitisk och ideologisk hållning, och därtill ett begrepp med en positiv värdeladdning. I en globaliserad värld – eller på en global språkmarknad, för att tala med Bourdieu (1991), riskerar de nordiska språken att förlora

---

3 Förutom danska, svenska, norska: finska, isländska, färöiska, grönländska, samiska.

i marknadsvärde. Att betona den nordiska språkgemenskapen blir ett sätt att stärka aktierna också hos de enskilda nordiska språken – det blir, om man så vill, en utvidgad språklig nationalism.

Men betoningen av ett lands nationalspråk riskerar att tona ned de andra språk som talas i landet. Det är vad som ofta sker i debatten om engelskans roll i det svenska språksamfundet. Det yttersta motivet till att Sverige efter årtal av diskussion fick en språklag som lagfäste svenskan som huvudspråk var det upplevda hotet från engelskan. I språklagen (2009:600) betonas och regleras svenskans status i förhållande till andra språk som talas i Sverige – de nationella minoritetsspråken, det svenska teckenspråket och övriga språk. Svenskans relation till engelskan nämns inte explicit i språklagen. Trots det gällde de anmälningar om brott mot språklagen som Justitieombudsmannen, JO, fick ta emot när lagen var ny uteslutande engelskans intrång på områden där anmälarna menade att svenskan borde användas (Ekberg 2013).

Engelskans tilltagande dominans inom vissa områden är *en* del av det komplexa fenomenet globalisering. Andra och delvis sammanhängande aspekter av globaliseringen är skärpta maktrelationer mellan språk – globala, nationella och regionala – och en ökande transnationell migration. Och det är här som betonandet av nationalspråken kommer in i bilden som en problematisk aspekt i förhållande till minoritetsspråken och flerspråkigheten. Betonandet av svenskan märks nämligen inte bara i språklagen och i andra språkpolitiska dokument. Det märks också när flerspråkighet i skolan diskuteras. Det finns en allt större acceptans i den offentliga diskursen för att ifrågasätta modersmålsundervisning och tvåspråkig undervisning, med argumentet att modersmålet stjälar tid från den viktiga svenskan – därmed ifrågasätts också den officiella språkpolitiken, som alltsedan 70-talet har utmärkts av språklig och kulturell pluralism. En analys av debattartiklar skrivna av företrädare för ett parti i regeringsställning (Ekberg 2013) visar att den offentliga diskursen nu börjar närma sig diskursen i samhället i stort där ”assimilationstanken fortfarande har – och hela tiden har haft – en mycket tydligare framtoning än integrationstanken” (Hyltenstam & Tuomela 1996:12).

5. Avslutning och diskussion

Språkval i internordisk kommunikation

Den nordiska språkdeklarationen handlar både om språkval i det nordiska samarbetet (dvs. i officiella sammanhang) och om språkval i inofficiell kommunikation mellan medborgare i de nordiska länderna. Målet är att det nordiska samarbetet också i fortsättningen ska bedrivas på de skandinaviska språken, dvs. danska, norska och svenska. Vad gäller kommunikationen mellan

nordbor är målet att alla ska kunna kommunicera med varandra, ”i första hand på ett skandinaviskt språk”. Språkvärdet i internordisk kommunikation är begränsade till de skandinaviska språken.

Vad gäller det nordiska samarbetet vore ett sätt att öka den språkliga mångfalden, och den språkliga jämställdheten, att inkludera samtliga samhällsbärande språk i Norden som kommunikationsmedel i det nordiska samarbetet. Situationen skulle då bli lik den som råder i det europeiska samarbetet, där man betonar den språkliga mångfalden och vikten av att även andra språk än engelska, franska och tyska syns och hörs (jfr Dahl 2009). Att också isländska, färöiska, grönländska etc. används i internordiska sammanhang bör rimligen stärka dessa språk som just samhällsbärande – enligt samma logik som används i argumentationen för vikten av att stärka enskilda nationalspråk i förhållande till engelskan. Ett annat argument – som brukar framhållas när det gäller minoritetsspråkstälars tillgång till sitt språk i det offentliga rummet – är det symboliska värdet av att ett språk används i ett officiellt sammanhang. Det är ett argument som är giltigt också för ökad språklig mångfald i det nordiska samarbetet. Beträffande målet att nordbor *i första hand* ska kommunicera på ett skandinaviskt språk är det som jag nämnt ett problematiskt faktum att en betydande del av Nordens befolkning inte talar något av de tre språken svenska, danska och norska som modersmål. Med tanke på denna faktiska situation bör man överväga, och på nytt diskutera, om detta mål är väl formulerat.

Hur ska andraspråkstälare integreras i den nordiska språkgemenskapen?

I Börestam (2008) undersöktes språkbruket hos ett antal andraspråkstälare som invandrat till Norden i vuxen ålder, och som därefter kommit i kontakt med ytterligare ett nordiskt språk (antingen svenska eller danska). Det visade sig att talarna kunde delas in i två grupper beroende på vilken språklig strategi de valde i förhållandet till de båda språken, nämligen att bli *språktänjare* (man behåller andraspråket som bas) eller *språkbytare* (man byter andraspråk eller håller sig med två andraspråk). Så gott som alla Börestams tio informanter blandade språken, men medan det för språktänjarna sågs som en resurs att kunna blanda språken, upplevde språkbytarna det som ett misslyckande. Språktänjarna hade en utpräglat funktionell syn på kommunikationen: huvudsaken var att man gjorde sig förstådd; språklig korrekthet intog en underordnad roll. Språktänjarna utnyttjade sina samlade språkliga resurser, de pratade gärna ett slags skandinaviska och tyckte inte att det var viktigt att hålla sig till ett och samma språk.

En känd språktänjare är journalisten Fredrik Skavlan. Han har satt språk-

blandning och språklig anpassning i system i sitt intervjuprogram Skavlan, som når tre miljoner tittare i både Norge och Sverige samtidigt. I Norge har han fått en del kritik för sin *svorska*, som somliga säger lite nedlåtande, medan svenskar känner sig nöjda över att de är så duktiga på att förstå norska. Men Skavlans strategi är mycket medveten; han beskriver den i en intervju i en skrift från Nordiska rådet (Arvidsson 2012: 33ff): kommunikationen går före formen, dvs. själva språkhanteringen. Han menar att vi ska använda alla hjälpmedel vi har i den internordiska kommunikationen – språkblandning, tolkning, översättning, textning och språkblandning. Och engelska, om så behövs. I annat fall kan vi ”glömma allt nordiskt samarbete”. Skavlan gör i ett nordiskt medialt sammanhang vad ungdomar i flerspråkiga storstadsområden överallt i Europa gör, och vad människor i gränsområden världen över gör, nämligen använder sina samlade språkliga resurser för att kommunicera.

En slutsats utifrån vad vi vet om hur kommunikation går till i gränsområden, och i språkkontaktsituationer över huvud taget är att internordisk kommunikation gynnas av en funktionell språksyn och en positiv inställning till hybriditet. Med en sådan syn följer också acceptans av engelska som en del i en blandrepertoar eller som en ingång i kommunikationen. Och det som gynnar internordisk kommunikation i allmänhet gynnar också integrationen av andraspråkstalare i den nordiska språkgemenskapen.

Bör språkdeklarationen revideras?

Som jag visade inledningsvis är språkdeklarationen inte bara en programförklaring för en gemensam nordisk språkpolitik utan också en explicit kategorisering – och en implicit hierarkisering – av de språk som talas i Norden, å ena sidan utifrån roll och betydelse i samhället, å andra sidan utifrån behov av stöd. I den språkpolitik för Norden som språkdeklarationen formulerar har de fastlandsskandinaviska nationella språken en särställning. Frågan är om denna hierarki är nödvändig och ändamålsenlig? I det följande förespråkar jag en översyn av språkdeklarationen, mot bakgrund av den faktiska språksituationen i Norden och med flerspråkighetsperspektivet för ögonen.

I begreppet *den nordiska språkgemenskapen* är den skandinaviska mellanförståeligheten central. Min läsning av språkdeklarationen utmynnar i ett ifrågasättande av en alltför stark betoning på den skandinaviska mellanförståeligheten på bekostnad av ett flerspråkighets- och andraspråksperspektiv. Också Börestam (2010:16) menar att ”mellanförståeligheten [som mål för nordisk språkplanering] riskerar att få en alltför mytisk koppling till modersmålskompetensen, kanske också till en identifikation av etnisk karaktär”. Begreppet *den nordiska språkgemenskapen* är problematiskt också därför att det kan ge

en föreställning om internordisk språkförståelse som permanent existerande i tid och rum snarare än potentiell och byggd på språkkontakt. En alternativ beskrivning av språksituationen i Norden vore att tala om internordisk *språkkontakt*, istället för språkgemenskap (jfr Stroud 2010: 211) – och då utan att begränsa sig till de skandinaviska språken.

Också arbetsfrågan ”Mångspråkighet och flerspråkighet” behöver ses över i ljuset av ett föränderligt samhälle. Forskare har alltmer kommit att intressera sig för inte bara mångspråkighet i samhället och flerspråkighet hos individen, utan också för interaktionen mellan språk och individers samtidiga användning av flera språk – med engelsk terminologi *translanguaging* (García 2009) eller *translingualism* (Canagarajah 2013), på svenska förslagsvis *gränsöverskridande språkanvändning*. Att både språk och människor i ökande utsträckning rör sig över nationella och andra gränser är också det en följd av globaliseringen – som inte längre är begränsad till storstäder, näringsliv och akademiska miljöer.

Att globaliseringen når ut i ”periferin” märks också genom förändrade immigrationsmönster. Europeiska och utomeuropeiska migranter söker sig inte bara till de ”traditionella” immigranländerna i Västeuropa; i Norden får numera också Finland, Island, Åland och Grönland ta emot migranter. Flerspråkiga miljöer finns inte bara i storstäderna. Glesbygdskommuner i norra Sverige välkomnar flyktingar, som man hoppas ska integreras i kommunen och vända den negativa befolkningskurvan. Migranter söker sig till landsortskommuner i både Sverige och Finland där det finns industrier med stort arbetskraftsbehov. Kort sagt, nya språkkontaktsituationer håller på att uppstå i Norden som en följd av förändrad immigration. Hur påverkar dessa den internordiska kommunikationen på sikt? Och vilken plats ska andraspråkstalarna – inhemska och utomnordiska – ha i den nordiska språkpolitiken? Det är frågor som behöver tas i beaktande i en översyn av den nordiska språkdeklarationen.

Den nordiska språkgemenskapen är ett språkideologiskt begrepp, som fyller en visionär, strategisk funktion i den nordiska språkplaneringen. Men om *alla* nordbor ska passa in i denna föreställning krävs det att innebörden vidgas och fylls med mer än den skandinaviska mellanförståeligheten.

Summary

The article discusses the role of multilingualism in Nordic language planning and policy, based on a close reading of *Declaration on a Nordic Language Policy*. Further, central concepts in the discourse of language planning – e.g. the *Nordic speech community* – are analyzed with regard to their language ideological basis and the imaginaries they give rise to. It is argued that the

declaration has to be evaluated and possibly revised considering how globalization has influenced patterns of immigration and language contact. Although multilingualism is one of the four issues to work with pointed out in the declaration, a second language perspective is more or less absent. The goal that all Nordic residents should be able to communicate with one another, preferably in a Scandinavian language, ignores the fact that around a quarter of the inhabitants in the Nordic countries do not have a Scandinavian language as their mother tongue.

Lena Ekberg är professor i nordiska språk vid Lunds universitet. Hon var chef för Språkrådet 2009–2012. Sedan 2013 är hon gästprofessor vid Stockholms universitet och föreståndare för Centrum för tvåspråkighetsforskning.

Referenser

- Arvidsson, Karin, 2012: *Talar Norden med kluven tunga? Drottningen, ministern och alla vi andra om den nordiska språkgemenskapen*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Börestam, Ulla, 2008: *Samma skjorta – olika knappar. Icke-nordiska andraspråkstalaras erfarenheter av dansk-svensk språkgemenskap i Öresundsregionen*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Börestam, Ulla, 2010: Nordisk språkgemenskap ur andraspråksperspektiv. *I: Frá kálfsskinni til tölvu. Fra kalveskind til "tölva"*, s. 11–33. Reykjavík: Mennta- og menningarmálaráðuneytið.
- Canagarajah, Suresh, 2013: *Translingual Practice: Global Englishes and Cosmopolitan Relations*. Routledge: London & New York.
- Dahl, Östen, 2009: Hur nordisk är den nordiska språkgemenskapen? <http://lingvistbloggen.ling.su.se/?p=549>

- Deklaration om nordisk språkpolitik*, 2006. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Delsing, Lars-Olof och Katarina Lundin Åkesson, 2005: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Ekberg, Lena, 2013: Flerspråkigheten och språkpolitiken – svenskan, engelskan och alla andra språk. I: Monica Axelsson, Marie Carlson, Qarin Francker & Karin Sandwall (red.), *Profession, Politik och Passion. Inger Lindberg som andraspråksforskare – en vänbok*, s. 121–139. Göteborgs universitet: Institutionen för svenska som andraspråk.
- García, Ofelia, 2009: *Bilingual education in the 21st century: a global perspective*. Malden, MA: Blackwell Pub.
- Holmen, Anne, 2007: Ny nordisk språkpolitik? I: *Nordand 1-2007*, s. 103–113.
- Hyltenstam, Kenneth och Veli Tuomela, 1996: Hemspråksundervisningen. I: Kenneth Hyltenstam (red.), *Tvåspråkighet med förhinder. Invandrar- och minoritetsundervisning i Sverige*, s. 9–109. Lund: Studentlitteratur.
- Salö, Linus, 2012: Domänförlust som språkideologisk representation. Språkvårdens diskurser om engelskan i Sverige. I: *Nordand 2-2012*, s. 21–59.
- Språklag* (2009:600)
- Stroud, Christopher, 2010: A postliberal critique of language rights: Towards a politics of language for a linguistics of contact. I: John E. Petrovic (ed.), *International Perspectives on Bilingual Education: Policy, Practice and Controversy*, s. 191–218. New York: Information Age Publishing.

Nyskelord: flerspråkighet, språkpolitik, andraspråkstalare, andraspråksperspektiv, modersmål

Hur skall det bli ordning på det nordiska språksamarbetet?

Birgitta Agazzi

År 1978 inrättade Nordiska ministerrådet en institution för det nordiska språksamarbetet, kallad Nordiska språksekretariatet. Därmed inleddes en ny period i Ministerrådets engagemang på språkområdet. Efter 18 års framgångsrik verksamhet lades Nordiska språksekretariatet ned. Därefter har Ministerrådet genomfört ideliga omorganiseringar i försök att hitta nya former för denna uppgift. Den senaste omorganisationen sattes i verket 2014. Den innebär en drastisk förändring med inskränkt fokus på verksamheten, och språknämnderna ställdes utanför.

Varför inrättade Nordiska ministerrådet en nordisk språkorganisation, och varför lades den ned? Varför blev det sedan så många omorganiseringar? Hur fungerade de olika organisationerna, och hur borde den ideala nordiska språkorganisationen se ut? De här frågorna har Catharina Grünbaum, Rikke Hauge, Mikael Reuter och jag själv försökt att besvara i skriften "Guldtavlorna i gräset. Nordiskt språksamarbete. Historik och framåtblick", som vi sammanställt på uppdrag av Nätverket för språknämnderna i Norden (Agazzi med fler 2014). Vi har alla under flera decennier deltagit i det nordiska språksamarbete som bedrivits sedan 1970-talet som representanter för de språknämnder¹ där vi varit verksamma.

Bakgrunden till Nordiska språksekretariatet

Egentligen är självklart att man inom det officiella nordiska samarbete som pågått sedan 1950-talet genom Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet², också skall ha en institution som ägnar sig åt att stärka den nordiska språkförståelsen och som tar hand om det nordiska språksamarbetet. Saken diskuterades redan på 1960-talet i Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet, men det dröjde ända till 1978 innan det blev verklighet i och med att *Nordiska språksekretariatet* inrättades.

1 Här används den traditionella benämningen *språknämnd*, även om det ordet (och motsvarande i andra språk) försvunnit i namnet på de nuvarande organisationerna, till exempel *Språkrådet* i Sverige och Norge.

2 Nordiska rådet inrättades 1954 och Nordiska ministerrådet 1971.

Det ansågs då helt självklart att det var de nationella språknämnderna som skulle stå för den nya organisationen. Självklart, eftersom de var de officiella språkorganisationerna i varje land och eftersom de hade sakkunskap på området. De har också alltsedan de bildades haft nordiskt samarbete på agendan. Det var i själva verket så, att språkvetare i början av 1940-talet redan innan det fanns nationella språknämnder föreslog att det skulle inrättas en nordisk språknämnd. Men på grund av kriget gick det inte, och i väntan på att det skulle kunna förverkligas inrättades 1944 i Sverige *Nämnden för svensk språkvård*. Redan i första paragrafen i den nämndens stadgar står att nämnden skulle ägna sig åt nordiskt språksamarbete. Sedan bildades motsvarande organisationer runt om i Norden, och allt sedan dess har språknämnderna haft ett nordiskt samarbete. Men det tog verklig fart när Nordiska språksekretariatet inrättades.

Nordiska språksekretariatet

Nordiska språksekretariatet hade en representantförsamling, där alla språknämnder i Norden var representerade. Att det var språk och inte länder som utgjorde basen innebar att såväl finlandssvenskan som sverigefinskan hade representanter vid sidan av svenskan i Sverige och finskan i Finland, liksom samiskan. Vidare fanns ett sekretariat med fast anställd personal. Det leddes av en språkvetenskapligt skolad person, som också var sekreterare i representantförsamlingen. Det fanns ytterligare en språkvetenskaplig tjänst inriktad på pedagogik. Så fanns det administrativ personal, varav en på halvtid. Alla andra tjänster var på heltid. Det var inget stort sekretariat, och det kunde gärna ha varit större, men det var välfungerande. Det bistods också av de nordiska sekreterare som utnämndes efter hand runt om på språknämnderna. Det varierade hur mycket tid dessa nordiska sekreterare kunde lägga ned på det nordiska arbetet. Det bestämde varje nationell språknämnd.

Nedläggningen av Nordiska språksekretariatet

Det finns all anledning ställa sig frågan varför Nordiska språksekretariatet lades ned. Där bedrevs en livaktig verksamhet med kurser, konferenser, seminarier, forskningsprojekt, utgivning av skrifter som ordböcker, handledningar, rapporter med mera. Av projekt kan nämnas ett om kommunikation och förståelse på nordiska möten och ett om Nordens språk i EU. Av skrifter kan nämnas *Språkene i Norden* och en motsvarighet på engelska *The Nordic Languages* samt *Skandinavisk ordbok*. Av konferenser kan nämnas en konferensserie om de nordiska skriftspråkens utveckling på 1800-talet och flera konferenser om lexikografi. Sammanfattningsvis kan sägas att det nordiska språksamarbetet aldrig har varit så omfattande som under Språksekretariatets verksamhetstid.

Det gäller antal arrangemang och skrifter och verksamhet i övrigt, och det gäller genomslagskraft. Detta hänger givetvis ihop med organisationsformen.

Nordiska ministerrådet och Nordiska rådet hade i Nordiska språksekretariatet tillgång till expertis inom språkområdet, utomstående politiker och övriga intresserade visste vem de skulle vända sig till. Det fanns heltidsanställda som uteslutande arbetade med Nordiska språksekretariatet, och de hade språkvetenskaplig skolning.

Språknämnderna hade i Nordiska språksekretariatet en organisation för sitt nordiska samarbete, som kunde fungera även när någon nationell nämnd tillfälligt råkade ut för finansiella eller organisatoriska problem, något som hände inte så sällan och dessvärre säkerligen kommer att hända även framöver.

Allt var med andra ord ordnat till det bästa.

Men en dag ansåg politikerna att nu skulle alla Ministerrådets institutioner utvärderas. Utvärderingen gjordes efter en minst sagt fyrkantig mall för att komma fram till vilken "nordisk nytta" institutionerna hade. "Nordisk nytte" var också namnet på utvärderingsrapporten, som kom 1995. Ingen hänsyn togs i utvärderingen till verksamhetens art, som varierade stort mellan institutionerna. Utvärderingen kom bland annat fram till att administrationskostnaderna för Nordiska språksekretariatet var för höga. Att en institution som Språksekretariatet med sin breda verksamhet måste ha större andel administrationskostnader än till exempel en institution som Nordiska kulturfonden, vars uppgift är att dela ut anslag, tog man ingen hänsyn till. Det är för övrigt oklart om kostnaderna för de olika institutionerna hade redovisats på ett enhetligt sätt.

Utvärderarna tyckte vidare att deltagandet i Språksekretariatets verksamhet var för "smal" och att "genomslagskraften" inte var "överbevisande". Det måste sägas vara egendomliga bedömningar, speciellt med tanke på den omfattande kursverksamheten för lärare, lärarkandidater och lärarutbildare, som i förlängningen givetvis nådde ännu flera personer än de som deltog i kurserna.

Men bakom det hela låg uppenbarligen att Nordiska ministerrådet hade bestämt sig för att man inte längre ville ha så många institutioner som man då hade, nämligen 47. Varför nu detta var för mycket, sägs inte. Men det låg i tiden att förlägga verksamhetsdelar utanför den egna organisationen och gärna i projektform. Sannolikt var målet för utvärderingen att skära ned antalet institutioner till hälften. Ungefär hälften av institutionerna fick nämligen omdömet "låg nordisk nytta". Med tanke på hur illa underbyggda bedömningarna verkar vara kunde man lika gärna ha kastat tärning om vilka som skulle läggas ned – givetvis efter att först ha räddat undan prestigeinstitutioner som Nordiska investeringsbanken eller institutioner som det fanns mäktiga förespråkare för som Nordiska kulturfonden.

En turbulent tid

Efter den drastiska förändring som nedläggningen av Nordiska språksekretariatet innebar insåg man på Nordiska ministerrådet att man ändå måste ha någon slags verksamhet på språkområdet. Därför ombads språknämnderna att komma med ett förslag. Det gjorde språknämnderna, och så kunde de 1997 bilda en ny samarbetsorganisation, som döptes till *Nordiska språkrådet*. Den fick dock inte bli en riktig institution under Ministerrådet utan blev ett tidsbegränsat projekt, som språknämnderna fick söka ekonomiskt stöd för från Ministerrådet på treårsbasis. Uppgifterna var i stort sett de samma som för Nordiska språksekretariatet men med mindre resurser. Något eget sekretariat kunde inte inrättas. En språknämnd i taget utsågs till ansvarig, och den nämndens nordiska sekreterare fick driva arbetet så gott det gick. Givetvis räckte inte ekonomin till att göra arbetet på heltid. Ändå lyckades Nordiska språkrådet åstadkomma förvånansvärt mycket och kunde åtminstone delvis förvalta arvet efter Nordiska språksekretariatet. Nordiska språkrådet initierade två viktiga forskningsprojekt, det ena om importord och attityden till dessa, som avslutades först 2012, det andra om internordisk språkförståelse. Nordiska språkrådet knöt också internationella kontakter och bidrog aktivt till bildandet av Efnil (Europeiska samarbetsorganisationen för nationella språkinstitutioner) 2003.

Det märkliga är att Nordiska ministerrådet 1998, alltså året efter att man hade skrivit kontrakt med språknämnderna om Nordiska språkrådet, inrättade vad som kom att heta *Den språkpolitiska referensgruppen* med delvis samma uppgifter som Nordiska språkrådet! Därmed fanns det en parallell verksamhet på området nordiskt språksamarbete. Den ena drevs av språknämnderna, den andra av Nordiska ministerrådet. Det var förvirrande både för omvärlden och de inblandade, och förstås inte särskilt effektivt.

Och på samma förvirrande och planlösa sätt fortsatte Ministerrådet att agera. År 2003 lades *Den språkpolitiska referensgruppen* ned och i dess ställe inrättades 2004 *Ledningsgruppen Nordens språkråd*. Så var inte heller det bra, och 2009 blev därför Ledningsgruppen omvandlad till *Expertgruppen Nordens språkråd*. Vari skillnaden består mellan en referensgrupp, en ledningsgrupp och en expertgrupp är oklart.

Det var i stort sett samma personer som satt i alla tre ministerrådsgrupper. Ledamöterna i dessa grupper representerade inte språken, märkligt nog med tanke på syftet, utan länderna i Norden. Undantag gjordes klokt nog ändå för samiskan, där Sametinget fick utse en representant. Eftersom Åland är med i det nordiska samarbetet i egenskap av självstyrande område, fanns det tre svenskspråkiga ledamöter – en från vardera Sverige, Åland och Finland, som

i egenskap av tvåspråkigt land utsåg en svenskspråkig och en finskspråkig ledamot. Sverigefinskan blev däremot inte representerad.

Ingen av dessa grupper hade ett eget sekretariat, och de kunde därför inte verka lika effektivt som Nordiska språksekretariatet, ja inte ens som Nordiska språkrådet. Från och med 2004 byter man ordföranden varje år, vilket givetvis försvårar en långsiktig och kontinuerlig verksamhet. Det skall dock sägas att dessa grupper ändå åstadkommit värdefulla insatser i det nordiska språkarbetet, som exempelvis en undersökning 2001 om domänförluster för språken i Norden i förhållande till engelskan, inrättandet av "nordiska språkpiloter" (grannspråkslärare som skall inspirera kollegor) och den nordiska språkpolitiska deklARATIONEN 2006.

I och med inrättandet av Ledningsgruppen Nordens språkråd ville Ministerrådet inte stödja Nordiska språkrådet längre. Detta lades därför ned 2003. Språknämnderna hade fått löften om att man skulle få ett visst inflytande i Ledningsgruppen och att denna grupp skulle ta sig an språknämndernas samarbete. Mycket snart visade det sig att det mest var tomma löften, och språknämnderna inrättade därför 2004 ett nytt samarbetsorgan, *Nätverket för språknämnderna i Norden*. Det tillförsäkrades en summa pengar från den nordiska budgeten, som skulle räcka till möten och viss verksamhet, så uppenbarligen ansåg man på Ministerrådet att Nätverket behövdes vid sidan av Ministerrådets egen grupp.

År 2009 inrättade Ministerrådet *Den nordiska språkkoordinationen* med en heltidsanställd språkvetenskapligt skolad språkvetare samt några deltidsanställda. Den nya organisationen påminde därmed till sin form om Nordiska språksekretariatet. Dess uppgift var som framgår av namnet att koordinera det nordiska språksamarbetet. I sin första variant, den som verkade 2009–2013, skulle den nya organisationen också koordinera språknämndernas nordiska samarbete. Visa av tidigare erfarenheter behöll dock ändå språknämnderna sitt nätverk.

Ännu en drastisk förändring

Detta sakernas tillstånd fick bara råda i 3 år, så var det dags igen. År 2012 lät Nordiska ministerrådet göra en ny stor utvärdering, som presenterades under titeln "Med språkförståelsen i fokus". Expertgruppen Nordens språkråd och Den nordiska språkkoordinationen skulle enligt förslaget i denna utvärdering visserligen finnas kvar men i nya former. Nordiska språkkoordinationen utlokaliseras till Föreningarna Nordens Förbund, bemanningen blev mot planerna inte utökad och inget krav på språkvetenskaplig skolning ställdes på personalen. Ansvarsförhållandena är så invecklade och oklara att jag här

avstår från att ens försöka redogöra för dem. Den intresserade kan se vidare i "Guldtavlorna" avsnitt 6.2.5 eller försöka lista ut det själv genom att studera informationen på Ministerrådets och Nordiska språkkoordinationens webbplatser.³

Arbetet skulle nu helt inriktas på barns och ungas skandinaviska språkförståelse, speciellt hörförståelse. Eftersom språknämnderna i allmänhet inte har detta som en specifik arbetsuppgift, drog man slutsatsen i utvärderingen att språknämndernas nordiska samarbete inte längre skulle stödjas med nordiska medel, bortsett från en mindre summa som bidrag till ett årligt möte. Den nordiska språkkoordinationen skulle inte längre få bistå med sekretariatsfunktion åt Nätverket för språknämnderna i Norden. Det här innebar i princip att Ministerrådet skar av banden till språknämnderna och gjorde det omöjligt för dem att driva verksamhet som inte passar in under temat barns och ungas skandinaviska språkförståelse.

Bland samarbetsområden som därmed kom att stå utan finansiering kan nämnas språkteknologi, klarspråk (begripligt myndighetsspråk), lexikografi, teckenspråk, nordiska tolkar. Ett annat barn som slängdes ut med badvattnet är Samarbetsnämnden för Nordenundervisning i utlandet. Det är extra anmärkningsvärt med tanke på att den riktar sig till unga och dess huvudmål är att sprida kunskap om de skandinaviska språken.

Sannolikt kommer man snart att märka inom Nordiska ministerrådet att nyordningen inte är så bra. Man kommer nog också att märka att utan språknämnderna går det inte att bedriva nordiskt språksamarbete. Det kommer nog att lappas och lagas lite. I själva verket har man börjat så smått. Men i skrivande stund (februari 2015), alltså 3 år efter att beslutet fattades och 1 år efter att nyorganiseringen sattes i verket⁴ är mycket oklart.

Varför dessa ständiga omorganiseringar?

De omorganiseringar som skett i det nordiska språksamarbetet under Nordiska ministerrådet (1978, 1996, 2004, 2009, 2014) har givetvis initierats av en önskan om ökad effektivisering, men det målet har man, om man bortser från inrättandet av Nordiska språksekretariatet 1978, dessvärre inte uppnått. Från politiskt håll i Nordiska rådet har man gång på gång uttalat sig för hur viktig språkgemenskapen och språksamarbetet är. När det sedan kommer till förverkligande har saker och ting skett som motverkar de goda intentionerna. Ibland får det nog tillskrivas den interna byråkratin inom Nordiska minister-

3 www.norden.org och www.sprogkoordinationen.org

4 Införandet av nyordningen sköts upp ett år, till 2014.

rådet, som bland annat inneburit att man där varit mera angelägen om att anpassa verksamheten efter givna mallar än efter vad verkligheten kräver.

En orsak till de senare omorganisationerna är säkerligen att man bland politiker och beslutsfattare oroats över att den nordiska språkförståelsen enligt undersökningar bland unga skulle vara i snabbt avtagande.⁵ Det stämmer nog, men å andra sidan bör man komma ihåg att sådana här undersökningar inte ger hela bilden av den nordiska språkförståelsen. De utförs av praktiska skäl på skolor och universitet. Många av dem har ännu inte haft kontakt med grannspråkstalare och är säkert måttligt motiverade. De senaste decenniernas arbetskraftsutväxling som har ägt rum, mellan Sverige och Danmark och från Sverige till Norge, har visat att språket inte är det stora hindret.⁶

En helt ny organisation

Runtom på språknämnderna diskuterar man för närvarande hur man skall lösa de problem som uppstått i och med den senaste omorganiseringen. Mycket kommer man säkert att klara med tillfälliga lösningar. Men vad som nu borde tilläggas är ett ordentligt tag för att komma fram till en bättre lösning än den nuvarande.

Det förslag som läggs fram i "Guldtavlorna gräset" (Agazzi med flera 2014) och i den här artikeln liknar i mångt och mycket Nordiska språksekretariatet. Detta är inte så märkligt. När man ser tillbaka på det organiserade nordiska språksamarbetet under Nordiska ministerrådet, som inleddes med inrättandet av Nordiska språksekretariatet 1978, och fram till våra dagar, framstår Språksekretariatet som den bästa organisationen.

Det vi ser framför oss som den ideala lösningen är en institution som ligger direkt under Nordiska ministerrådet. Den skall ha ett eget sekretariat med språkvetenskapligt skolad personal. Den skall ha en representantförsamling (eller vad man nu vill kalla det), där de inhemska språken i Norden är representerade: danska, finska i Finland, finska i Sverige, färöiska, grönländska, isländska, norska (både bokmål och nynorska), samiska, svenska i Finland och svenska i Sverige. Representanterna bör utses av språknämnderna.

Uppgiften blir att vara expertorgan för Nordiska ministerrådet och Nordiska rådet när det gäller nordiska språk- och terminologifrågor, att koordinera verksamhet inriktad på nordisk språkförståelse och nordiskt språksamarbete samt att vara samarbetsorgan för språknämnderna. En viktig uppgift blir att driva på uppföljningen av Deklarationen om nordisk språkpolitik och Nordiska språk-

---

5 Se Delsing-Lundin Åkesson (2005).

6 Se Børestam (1991 och 2008) samt Opinionsundersökning (2012).

konventionen. Båda dessa viktiga språkpolitiska dokument hänger i dag en smula i luften. Man skall driva forskningsprojekt, ordna kurser, ge ut skrifter, stödja ordboksverksamhet och nordisk lexikografi, stödja samarbete och driva projekt inom områden som språkteknologi, klarspråk, teckenspråk, Nordens språk som parallellspråk till engelska i den akademiska världen och nordiska tolkar.

Det skall alltså vara en basorganisation som tar sig an det nordiska språksamarbetet i alla dess aspekter. På så sätt kan man bedriva en kontinuerlig långsiktig verksamhet. Ansvaret för all verksamhet på området skall samlas till denna institution, så att alla vet vart man skall vända sig. Även om det här förslaget i dag ter sig som en utopi för många, bör man betänka att man klarade av något liknande 1978. Behovet som man då såg av en nordisk språkinstitution inom Nordiska ministerrådet har inte blivit mindre, snarare större.

Summary

In 1978 the Nordic Council of Ministers, that is the official inter-governmental body for co-operation in the Nordic Region, established an institution for the field of inter-Nordic language understanding and Nordic language co-operation. The institution was called *Nordiska språksekretariatet* ('Scandinavian Language Secretariat') with the national language councils as participants. Thus began a new period in the Council of Ministers' involvement in the language field. After 18 years of successful operations the Secretariat was shut down. Afterwards the Council of Ministers has conducted incessant reorganizations in attempts to find new forms for this task. The latest reorganization was put into effect in 2014. It entailed a drastic change, since it reduces the task and also cuts off the participation of the national language councils. This paper gives a description of all the different organisations and proposes also a new solution, that reminds of the first organisation. The demand for such a all around base organisation has not lessened since 1978.

Birgitta Agazzi (tidigare **Lindgren**). Språkvårdare vid Svenska språknämnden/Språkrådet i Sverige 1974–2012. Nordisk sekreterare i Svenska språknämnden/Språkrådet och svensk redaktör för *Språk i Norden* 1989–2012. Suppleant i Nordiska språksekretariatets styrelse 1989–1994 och dess representantförsamling 1994–1996. Rådssekreterare i Nordiska språkrådet 1997–1999.

Litteratur

- Agazzi, Birgitta, Catharina Grünbaum, Rikke Hauge & Mikael Reuter, 2014: *Guldtavlorna i gräset. Nordiskt språksamarbete. Historik och framåtblick.* [www.sprogkoordinationen.org/publikationer/publikationer/sprogpublikationer/]
- Börestam Uhlmann, Ulla, 2008: *Samma skjorta – olika knappar. Icke-nordiska andraspråkstalaras erfarenheter av dansk-svensk språkgemenskap i Öresundsregionen.* AIP 2008:535. Nordiska ministerrådet.
- Börestam Uhlmann, Ulla, 1991: *Språkmöten och mötesspråk i Norden.* Rapport från Nordiska språksekretariatet.
- Delsing, Lars Olof & Katarina Lundin Åkesson, 2005: *Håller språket i hop Norden. En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, norska och svenska.* TemaNord 2005:573. Nordiska ministerrådet.
- Opinionsundersökning Norden*, 2012. Föreningen Norden i samarbete med United mind. Föreningen Norden.

Bilaga

Översikt över organisationsstrukturerna

Här ges en kortfattad översikt av hur det nordiska språksamarbetet organiserats under perioden 1978–2014. Se vidare ”Guldtavlorna i gräset”, avsnitt 6.

1978–1996

- *Nordiska språksekretariatet* inrättas 1978 som en institution under Nordiska ministerrådet.
- Det är ett samarbetsorgan för språknämnderna och ett expertorgan för Nordiska ministerrådet.
- Alla språknämnder är representerade.
- Fast sekretariat. Heltidsanställd personal, varav två tjänster med språkvetenskapligt skolade personer.
- Nordiska sekreterartjänster på deltid inrättas efter hand vid flera språknämnder.
- Nordiska ministerrådet lägger ned Nordiska språksekretariatet 1996.

1997–2003

- Språknämnderna inrättar 1997 *Nordiska språkrådet*.
- Alla språknämnder är representerade.

- Ansvaret går på rotation mellan språknämnderna.
- Nordiska ministerrådet ger ekonomiskt stöd.
- En språkvetenskapligt skolad person fungerar på deltid som sekreterare och en administrativ konsulent anställs av den ansvariga språknämnden.
- Nordiska ministerrådet inrättar 1998 *Den språkpolitiska referensgruppen*.
- Ledamöterna representerar Nordens fem stater och de tre självständiga områdena plus Sametinget.
- Språknämnderna lägger 2003 ned Nordiska språkrådet, eftersom Ministerrådet drar in sitt stöd.
- Nordiska ministerrådet lägger 2003 ned Den språkpolitiska referensgruppen.

2004–2008

- Nordiska ministerrådet inrättar 2004 *Ledningsgruppen Nordens språkråd*.
- Ledamöterna representerar Nordens fem stater och de tre självständiga områdena plus Sametinget.
- En uppgift är att ansvara för samarbetet mellan språknämnderna.
- Språknämnderna inrättar 2004 en egen samarbetsorganisation, *Nätverket för språknämnderna i Norden*.
- Alla språknämnder är representerade.
- Norsk språkråd tar det administrativa ansvaret.
- Nordiska ministerrådet ger ekonomiskt stöd till viss verksamhet.
- Nordiska ministerrådet lägger 2008 ned Ledningsgruppen Nordens språkråd.

2009–2013

- Nordiska ministerrådet inrättar 2009 *Expertgruppen Nordens språkråd*.
- Ledamöterna representerar Nordens fem stater och de tre självständiga områdena plus Sametinget.
- Nordiska ministerrådet inrättar 2009 *Nordiska språkkoordinationen*.
- Styrgrupp är *Nordiskt skolsamarbete*.
- En språkvetenskapligt skolad koordinator anställs.
- En uppgift är att bistå med sekretariatsfunktionen åt Nätverket för språknämnderna i Norden.
- *Nätverket för språknämnderna i Norden* fortsätter.

2014–2018

- *Expertgruppen Nordens språkråd* får ny utformning, enligt planerna skall pedagogisk expertis skall prioriteras.

- Ledamöterna verkar representera Nordens fem stater och de tre självständiga men inte Sametinget. Oklart.
- Mandattiden sträcker sig bara till 2016 (inte 2018).
- *Nordiska språkkordinationen* får ny utformning, med smalare uppdrag inriktat på barns och ungas skandinaviska språkförståelse.
- Mandattid 2014–2018.
- Förvaltningsorgan är *Föreningarna Nordens förbund*.
- En koordinator tillsätts. Inget krav på språkvetenskaplig skolning.
- Styrgrupp är *Ämbetsmannakommittén för utbildning och forskning*.
- En uppgift är att bistå *Expertgruppen Nordens språkråd* med sekretariatsfunktion.
- En annan uppgift är att bistå *Gruppen för parallellspråkighet* med sekretariatsfunktion.
- *Nätverket för språknämnderna i Norden* fortsätter med beskuret ekonomiskt stöd, som räcker till ett årligt möte.
- Sekretariatstödet från Nordiska språkkordinationen upphör.
- Ansvaret för *samarbetet för nordiska utlandslektorer* flyttas bort från Nordiska ministerrådet.
- *Mycket är oklart!*

Deklarasjon om nordisk språkpolitikk

Bodil Aurstad

I 2006 vedtok Nordisk ministerråd for utdanning og forskning «Deklarasjon om nordisk språkpolitikk». I deklarasjonen utpekes fem langsiktige språkpolitiske mål. For å nå disse målene vil landene arbeide med fire saksområder. Språkdeklarasjonen er ikke juridisk bindende, og ansvaret for å følge opp målene i deklarasjonen er nasjonalt. Det betyr at prioriteringen mellom aktuelle problemstillinger og finansieringen av oppfølgende tiltak kan variere i de nordiske landene og Færøyene, Grønland og Åland. Det nordiske språksamarbeidet skal likevel bidra til å støtte opp under nasjonale innsatser der det er mulig og hensiktsmessig.

Historikk

Den 1. november 2006 vedtok Nordisk ministerråd for utdanning og forskning (MR-U) «Deklarasjon om nordisk språkpolitikk» (språkdeklarasjonen). I etterkant ble det fra flere kanter forventet at språkdeklarasjonen ville innebære felles og forpliktende nordiske innsatser på det språkpolitiske området.

Språkdeklarasjonen er imidlertid ikke juridisk bindende, og ansvaret for å følge opp målene i den er nasjonalt. Det betyr at prioriteringen mellom aktuelle problemstillinger og finansieringen av oppfølgende tiltak kan variere i de nordiske landene og Færøyene, Grønland og Åland. Den daværende danske undervisningsminister Bertel Haarders skriftlige svar til medlem av Folketinget Frode Sørensen på spørsmål av 11. januar 2007 (nr. S 1903) kan illustrere hvordan ansvarsfordelingen mellom det nasjonale og det nordiske nivå var slått fast:

De nordiske landes ministre understreger med vedtagelsen af deklarasjonen om nordisk sprogpolitik betydningen af det nordiske sprogfællesskab. Ministrene er enige om, at der er behov for yderligere initiativer, der kan forbedre forståelsen af nabosprog. Derfor vil Nordisk Ministerråd udarbejde en oversigt over eksisterende nordiske initiativer, og denne vil danne grundlag for vurdering af yderligere behov. [...]

I stedet for at udarbejde en fælles handlingsplan for opfølgning på sprogdeklarasjonen vil ministrene sortere og prioritere i de forslag og initiativer

der allerede er bragt frem, og hvert af landene kan selv bestemme, hvordan målene i den nordiske sprogpolitikk nås. [...]

Det nasjonale ansvaret for å følge opp målene er stadfestet i innledningen til språkdeklarasjonen, og dette nasjonale ansvaret ble videre i 2008 bekreftet av Embetsmannskomiteen for utdanning og forskning (EK-U).

For å imøtekomme behovet for en samlet fremstilling av utviklingstendenser og resultater på det språkpolitiske området besluttet Embetsmannskomiteen (EK-U) samtidig at det skal redegjøres for den nasjonale oppfølgingen av språkdeklarasjonen til Nordisk råds sesjon hvert annet år: første gang til sesjonen i 2009, andre gang i 2011, tredje gang i 2013 og så videre. Til Nordisk råds sesjon i 2015 legger således Nordisk ministerråd frem den fjerde redegjørelsen i rekken.

Embetsmannskomiteen (EK-U) besluttet likevel den 5. desember 2012 at en av prioriteringene fra 2014 skal være å i høyere grad identifisere hvorvidt nordiske tiltak på dette området kan bidra til å understøtte nasjonale innsatser i oppfølgingen av deklarasjonen. På denne måten kan nordiske tiltak bidra til å styrke realiseringen av målene i språkdeklarasjonen i landene.

Språkdeklarasjonen

Norden er i dag en mangespråklig region hvor borgerne har gode språkkunnskaper og hvor språkpolitikken hviler på en demokratisk tradisjon.

Språkdeklarasjonen formulerer visjonen for en nordisk språkpolitikk og utpeker de langsiktige mål som en nordisk språkpolitikk skal strebe etter. Deklarasjonen tar som utgangspunkt at Nordens samfunnsbærende språk forblir sterke, levende og samfunnsbærende og at det nordiske samarbeidet også fremover foregår på dansk, norsk og svensk.

Det betyr at utgangspunktet for nordisk språkpolitikk er at alle nordboere har rett til

- å tilegne seg et samfunnsbærende språk i tale og skrift, slik at de kan delta i samfunnslivet
- å tilegne seg forståelse av og kunnskaper om et skandinavisk språk og forståelse av de øvrige skandinaviske språkene, slik at de kan delta i det nordiske språkfelleskapet
- å tilegne seg språk med internasjonal rekkevidde, slik at de kan delta i utviklingen av det internasjonale samfunnet
- å bevare og utvikle sitt morsmål og sitt nasjonale minoritetsspråk

Målene som en nordisk språkpolitikk skal arbeide mot, blir derfor

- at alle nordboere kan lese og skrive det eller de språk som fungerer som samfunnsbærende i området hvor de bor
- at alle nordboere kan kommunisere med hverandre, først og fremst på et skandinavisk språk
- at alle nordboere har grunnleggende kunnskaper om språkrettigheter i Norden og om språksituasjonen i Norden
- at alle nordboere har meget gode kunnskaper i minst ett språk med internasjonal rekkevidde og gode kunnskaper i ytterligere ett fremmedspråk
- at alle nordboere har allmenn kunnskap om hva språket er og hvordan det fungerer

For å nå disse målene peker språkdeklarasjonen på fire saksområder som sentrale for arbeidet

- språkforståelse og språkkunnskap, herunder styrking av nabospråksperspektivet i dansk-, norsk- og svenskundervisningen og undervisning i skandinaviske språk som fremmedspråk. Nordens samfunnsbærende språk bør videre være synlige i det offentlige rom (film og tv) og tilgjengelige i form av litteratur, ordbøker og språkteknologiske løsninger;
- parallellspråklighet¹, herunder både parallellspråklighet mellom engelsk og Nordens språk og mellom språkene i Norden;
- mangespråklighet og flerspråklighet², herunder sikre at lovfestede minoritetsspråk kan styrkes, samt at tegnspråk sikres en sterk posisjon;
- Norden som språklig foregangsregion, herunder arbeid med myndighetenes språkbruk og den nordiske modell for språkfelleskap og språksamarbeid.

I Nordisk ministerråd er det et tverrsektorielt fokus på målgruppen barn og unge. Et fokus på barn og unges forståelse av dansk, norsk og svensk i det nordiske språksamarbeidet ble besluttet av Embetsmannskomiteen for utdanning og forskning (EK-U) i 2008. Denne prioriteringen står fremdeles høyt på dagsorden, og fra 2014 skal det legges særlig vekt på lytteforståelse av talespråkene dansk, norsk og svensk.

---

1 Parallellspråklighet brukes i språkdeklarasjonen om samtidig bruk av flere språk innenfor ett eller flere områder i samfunnet.

2 Landene i Norden blir stadig mer mangespråklige, og mange nordboere er i dag flerspråklige.

Landrapportene

Redegjørelsene til Nordisk råd er basert på landenes egne rapporter til Nordisk ministerråds sekretariat (NMRS). Spørsmålene er i all hovedsak de samme i 2009, 2011 og 2013, noe som gir en bedre mulighet til å følge utviklingen på de ulike områder innenfor språkpolitikken. Som noe nytt ble det i 2013 tilføyet et spørsmål om tegnspråk. Spørsmålene er knyttet til de fire saksområdene som utpekes i språkdeklarasjonen.

Landenes svar gjengis i sin helhet i bilag til redegjørelsene. I redegjørelsene gjøres det kort rede for noen illustrerende, gode eksempler på nasjonale innsatser innenfor det aktuelle saksområdet. I tillegg gis en kort oppsummering av den virksomheten på språkområdet som er finansiert med nordiske midler, slik at man lettere kan se de nordiske og nasjonale tiltak i sammenheng. Ned-enfor følger eksempler fra redegjørelsen i 2013.

Spørsmålene landene og Færøyene, Grønland og Åland besvarte i 2013

Spørsmål om språkforståelse og språkkunnskap

1.A: Redegjør for læreplanenes kompetansemål når det gjelder undervisningen i og om skandinaviske språk (dansk, norsk og svensk) på både folkeskolenivå (grunnskole) og gymnasienivå (videregående skole).³ Angi om kompetansemålene er formulert ut fra et nabospråksperspektiv eller ut fra et fremmedspråksperspektiv. Redegjør eventuelt også for relevante kompetansemål for kulturforståelse.

1.B: Er undervisningen i og om skandinaviske språk (dansk, norsk og svensk) blitt styrket siden landrapportene i henholdsvis 2009 og 2011? Er det innført nye læreplaner eller gjennomført andre relevante tiltak, eksempelvis i lærerutdannelsene, kursvirksomhet rettet mot lærere, kampanjetiltak rettet mot skolen (evt. tiltak i forlengelse av den nordiske språkkampanje 2010-2012)?

1.C: Hvordan sikrer relevante myndigheter (nasjonale myndigheter og

3 I redegjørelsen er det ønskelig å kunne sammenligne læreplanene på tvers av landene. Kompetansemålene kan eksempelvis stilles opp på denne måten: «Kompetansemål etter 7. årstrinn: Eleven skal kunne lese enkle litterære tekster på svensk og dansk og gjengi innholdet.»

skoleeiere) seg at læreplanenes kompetansemål som omhandler undervisning i og om skandinaviske språk, følges opp i praksis? Finnes det undersøkelser som for eksempel disse undersøkelsene fra henholdsvis Norge (Språkrådet) <http://www.sprakradet.no/Toppmeny/Aktuelt/Norsklarere/> og Sverige (Lärarnas Riksförbund) <http://www.lr.se/opinionpaverkan/undersokningar/arkiv/nordiskasprakisvenskundervisningen.5.30bff3351397a05549c800014723.html?>

Oppfølging på nordisk nivå 2012-2013

Den største delen av MR-Us budsjett som er til disposisjon på språkområdet, er øremerket program for språkkurs:

- Nordkurs er universitetenes sommerkurs i Nordens samfunnsbærende språk og kultur. De fleste landene har støtteordninger/mobilitetsmidler som legger til rette for at deres studenter kan følge et Nordkurs.
- Nordspråk er et nettverk for nasjonale foreninger for lærere som underviser i Nordens språk som morsmål eller som fremmedspråk.
- De nordiske perler arrangerer språk- og kulturkurs for nordiske lærerstuderenter. De fleste av kursene er finansiert av De nordiske perlers bilaterale fond, mens de nordiske midlene dekker kursvirksomhet som ikke omfattes av de bilaterale ordninger.
- Nordiske språkpiloter er en etterutdannelse for lærere i dansk, norsk og svensk som ønsker å styrke sin kompetanse i nabospråksdidaktikk, samt fungere som ressurspersoner for lærerkollegaer.

Samarbeidsnemnden for Norden-undervisning i utlandet har støttet seminarer og konferanser for Norden-lektorer ved universiteter i hovedsak utenfor Norden, men også i Norden⁴.

I forlengelsen av Nordisk språkkampanje (2010 – 2011) har Foreningene Nordens forfatterturné og etablering av Foreningene Nordens undervisningsportal Norden i skolen (www.nordeniskolen.org) fått støtte fra henholdsvis Rådgivningsgruppen for nordisk skolesamarbeid og Nordisk Sprogkoordinasjon. Nettverket for språknemndene i Norden ferdigstilte i 2013 sin nordiske barneordbok «Nordisk miniordbok». Denne er finansiert med midler fra Nor-

⁴ Samarbeidsnemnden for Norden-undervisning i utlandet finansieres fra 2014 ikke lenger av nordiske midler, men fortsetter sin virksomhet i nasjonal regi.

disk kulturfond, Nordisk språkkampanje og Nordplus Nordiske språk og publiseres via Norden i skolen-plattformen.

Oppfølging på nasjonalt nivå 2012-2013

Landene og Færøyene, Grønland og Åland rapporterer at det nordiske perspektiv er skrevet inn som kompetansemål i læreplaner og kursplaner for fagene dansk, færøysk, norsk og svensk. Vektleggingen av nabospråksforståelse og kulturforståelse varierer noe, og er først og fremst relatert til om elevgruppen har dansk, norsk, færøysk eller svensk som morsmål eller ei.

Ansvar for oppfølgingen av kompetansemålene er desentralisert til skoleeier i alle landene.

Omtrent en tredjedel av alle de utdannede nordiske språkpiloter kommer fra Danmark. Læreplanen i dansk som andrespråk legger fra 2013 mer vekt på fremmedspråksdidaktikk. Den nye lærerutdannelsen er fra 2013 styrt av kompetansemål. Ett av kompetansemålene er nordiske språk. Det utgis jevnlig undervisningsmateriale om nordiske språk og nabospråk i Danmark.

I Finland kan elevene etter eget valg begynne studiene i det andre nasjonale språket (finsk eller svensk) allerede i første klasse. Nye læreplaner som tar sikte på å styrke en levende tospråklighet i skolen, vil gjelde fra 2016. En arbeidsgruppe har i 2011 og 2012 utredet utviklingen i svenskundervisningen i Finland, og hvordan denne kan styrkes. Denne utredningen kom i stand etter at man i 2009 kunne observere at kun 68 % av gymnasiastene valgte å gå opp til eksamen i svensk etter at man i 2004 gjorde eksamen frivillig. «Svenska nu»-prosjektet, som ble iverksatt i 2007, fortsetter med målsettingen å tilby et nordisk alternativ til den anglosaksiske kulturen gjennom møtet med den svenskspråklige.

På Færøyene er nordisk kulturforståelse og nabospråksforståelse skrevet inn i læreplanen både i færøysk (islandsk og norsk) og i dansk (svensk og norsk). Folkeskolen fikk ny læreplan i 2011, og gymnaset fikk ny læreplan i 2013.

I Grønland legges det vekt på undervisning om de vestnordiske relasjoner. Danskundervisning er obligatorisk på gymnaset. I alle fag skal den språklige dimensjon gis økt oppmerksomhet, blant annet gjennom en andrespråkspedagogisk tilnærming. Ordbøker mellom grønlandsk og dansk til mobiltelefon og elevmobilitet støttet av Nordpluss, skal styrke relasjonen til Norden. Særlig nevnes skolebesøk mellom elever fra de arktiske områder.

I Island gjelder nye læreplaner fra 2013 der det beskrives kompetansemål blant annet i fremmedspråk som engelsk og dansk. Skolene fordeler selv timene mellom fremmedspråkene.

I Norge og Sverige er det gjennomført undersøkelser av hvordan lærere følger opp kompetansemålene i læreplanene. Norge rapporterer om en forbedring når man sammenligner resultatene fra en undersøkelse i 2010 og en oppfølgende undersøkelse i 2012. Læreplanene i Norge er revidert i 2013.

I Sverige er nabospråksperspektivet skrevet inn i læreplanen fra 2011. Skolverket viderefører undervisningsressursen som ble utarbeidet under den nordiske språkkampanjen.

På Åland ivaretas informasjon om Nordens språk og kultur først og fremst av Nordisk informasjonskontor. Elever og lærere oppmuntres til å søke støtte til mobilitet gjennom Nordplus Junior.

Spørsmål om parallellspråklighet

2.A: Arbeides det med nasjonale strategier for parallellspråklighet mellom engelsk og Nordens samfunnsbærende språk,⁵ for eksempel i regi av språkråd, språknemnder eller andre myndigheter?

2.B: Hvordan ivaretas parallellspråklighet mellom engelsk og nasjonalspråket som vitenskapelige språk innenfor universitetssektoren og høyskolesektoren? I hvilken grad er det innført parallellspråksstrategier ved høyere utdannelseinstitusjoner? Kan det i så fall sies noe overordnet om hovedinnholdet i strategiene, for eksempel i forhold til undervisningsspråk og publiseringsspråk?⁶ Er det mulig for studenter å avlegge eksamen på et annet av Nordens samfunnsbærende språk ved høyere utdannelseinstitusjoner?

Oppfølging på nordisk nivå 2012–2013

Et nordisk parallellspråksnettverk finansiert med støtte fra Nordplus Nordiske språk og de deltagende universiteter og med representanter fra flere av Nordens internasjonalserte universiteter i Danmark, Finland, Norge, Island og Sverige, har utarbeidet landrapporter hvor de blant annet redegjør for universitetenes språkpolitikker og parallellspråklige praksis mellom engelsk og Nordens språk. Nettverkets rapport «Hvor parallelt» fra 2013 kan leses

5 Med «Nordens samfunnsbærende språk» refereres det i språkdeklarasjonen til dansk, finsk, færøysk, grønlandsk, islandsk, norsk, samisk og svensk.

6 I perioden 2010–2013 har et nordisk nettverk for parallellspråklighet arbeidet med nasjonale statusrapporter for parallellspråksspørsmål på universitetsområdet (fra Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige).

her: <http://norden.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A730884&dswid=-2007>

Embetsmannskomiteen for utdanning og forskning (EK-U) besluttet i 2013 å følge opp nettverkets arbeid ved å opprette en midlertidig nordisk ekspertgruppe for parallellspråklighet med et treårig mandat fra 2014.

Oppfølging på nasjonalt nivå 2012–2013

Ansvar for utvikling av policy-dokumenter for parallellspråklighet og oppfølging og utvikling av god parallellspråklig praksis på universitetsnivå er i alle landene desentralisert til utdanningsinstitusjonene. Mange av universitetene har eller er i ferd med å utvikle og vedta språkstrategidokumenter.

Københavns universitet i Danmark har opprettet Center for Internationalisering og Parallelsproglighed, som gjennomfører skreddersydde språkkurs som dekker ulike brukerbehov ved universitetet.

Institutet för de inhemska språken i Finland anbefaler i sin språkpolitiske handlingsplan blant annet at studentavhandlinger på lavere nivå skrives på nasjonalspråkene.

I universitetsundervisningen på Færøyene rapporteres det om en pragmatisk tilnærming til språkvalg, men at færøysk er hovedspråket.

Ved Grønlands universitet er undervisningsspråket dansk eller grønlandsk, eller engelsk dersom underviseren ikke behersker et av de to språkene.

Ved universitetene på Island er islandsk hovedspråk for undervisning på lavere nivå.

I Norge har universitetene et ansvar for å utvikle norsk som fagspråk.

Spørsmål om mangespråklighet og flerspråklighet

3.A: På hvilken måte arbeides det for å sikre og styrke stillingen til de minoritetsspråk⁷ som i ett eller flere nordiske land er lovfestede minoritetsspråk?

3.B: På hvilken måte arbeides det med tegnspråksspørsmål⁸?

7 Med «minoritetsspråk» refereres det i språkdeklarasjonen i denne sammenheng til språkene samisk, kvensk, meänkieli, romani og jiddisch samt finsk (i Sverige) og tysk (i visse deler av Danmark).

8 Det ble i 2012 opprettet et nordisk nettverk for tegnspråk i regi av nettverket for språknemndene i Norden. Nettverket driver informasjonsbloggen der det ligger rapporter blant annet om status for tegnspråk i Norden: <http://nordiskateckensprak.wordpress.com/rapporter/>

Oppfølging på nordisk nivå 2012–2013

Nettverket for språknemndene i Norden arrangerte i 2011 et nordisk seminar om tegnspråkene i Norden⁹. Formålet med seminaret var å etablere et nordisk tegnspråksnettverk¹⁰. Nettverket driver sin egen nordiske informasjonsblogg. Seminaret ble finansiert av nordiske midler fra MR-Us budsjett for språksamarbeidet.

Oppfølging på nasjonalt nivå 2012–2013

Nordisk samisk fag- og ressurscenter er et samarbeidsprosjekt mellom Samisk parlamentarisk råd og sametingene i Finland, Norge og Sverige som startet opp i 2013.

Danmark følger opp den europeiske pakt om minoritetsspråk og avtalen som sikrer det tyske mindretallets språk i Sønderjylland. Videre gis det morsmålsundervisning i færøysk og grønlandsk. Rettigheter og forpliktelser i forbindelse med tegnspråk¹¹ er desentralisert til sektorene.

I Finland har en arbeidsgruppe utarbeidet et forslag til handlingsplan for revitalisering av de samiske språkene i Finland. Arbeidet med å styrke det finske og finlandssvenske tegnspråket har fortsatt etter at det språkpolitiske program for tegnspråk kom i 2010. I regjeringsprogrammet fra 2011 gis minoritetsspråk inkludert tegnspråk særlig oppmerksomhet. Svensk i Finland styrkes gjennom programmet «Svenska nu», som har fått EUs språkpris.

Færøyenes nyopprettede språkråd vil også ta tegnspråksspørsmålet inn i sitt planleggingsarbeid.

I Grønland ble det i 2012 arrangert et møte om tegnspråk med nordisk deltagelse.

I Norge har Språkrådet fått ansvar for de nasjonale minoritetsspråkene kvensk, romani og romanes, samt tegnspråk. Det finnes tegnspråksutdanning ved tre norske høyskoler. Det er opprettet en samisk lærerutdanning for grunnskolen.

I Sverige reguleres de nasjonale minoritetsspråkene og tegnspråk gjennom språkloven som følges opp av Språkrådet. Gjennom minoritetsloven har minoritetsspråkene overordnet sett blitt styrket. Gjennom midler til Sameskolstyrelsen og utvikling av undervisningsmidler styrkes samisk. Skolverkets digitale

---

9 Rapporten fra tegnspråksnettverket kan leses her: <http://nordiskateckensprak.files.wordpress.com/2012/06/rapport-nordisk-arbetsseminarium-fc3b6r-sprc3a5kvc3a5rdare-i-teckensprc3a5k-20122.pdf>

10 Nordisk tegnspråksnettverk fikk i 2014 et etableringstilskudd fra Nordisk ministerråd i form av en engangsbevilgning for å styrke det nye språksamarbeidet på dette området.

11 Dansk Tegnspråkråd ble opprettet fra 1. januar 2015.

portal tilbyr støtte til minoritetsspråklige elever under *Tema Modersmål*. Finsk i Sverige styrkes gjennom programmet «Finska nu». Tegnspråk kan velges som emne i gymnaset fra 2011 dersom skoleeier tilbyr det.

På Åland, som er svenskspråklig, følges utviklingen for svensk i Finland nøye. Det samarbeides om tegnspråksprosjekt med relevante myndigheter i Finland og Sverige.

Spørsmål om Norden som språklig foregangsregion

- 4: På hvilken måte arbeides det for å bidra til å gjøre Norden førende innenfor arbeidet med klarspråk (at myndigheter henvender seg til borgerne i et klart og forståelig språk)?¹²

Oppfølging på nordisk nivå

Nettverket for språknemndene i Norden arrangerte i 2011 og 2013 nordiske klarspråkskonferanser: *Juridisk sprog i Norden* (Island) og *Myndighetstexter ur medborgarperspektiv* (Finland). Nettverket for språknemndene i Norden har i 2012 arrangert et arbeidsseminar om klarspråk med deltagere fra alle de nordiske land, Færøyene og Grønland. Dansk Sprognævn og Språkrådet i Norge har deretter på vegne av arbeidsgruppen skissert et mulig nordisk klarspråksprosjekt. Konferansene og seminarne ble arrangert med nordiske midler.

Oppfølging på nasjonalt nivå 2012–2013

I Finland, Norge og Sverige arbeides det med klarspråk i regi av offentlige myndigheter, slik det også har vært redegjort for tidligere. Både Norge og Sverige deler ut klarspråkspriser.

I Finland er det et fokus på myndighetenes språk både ut fra et klarspråksperspektiv og ut fra et lettlestperspektiv. Kommunförbundet har nettopp avsluttet et klarspråksprosjekt som deler sine resultater og modeller på internett. En statlig myndighetsgruppe skal i løpet av 2013 legge frem en handlingsplan for utvikling av språket i lovgivningen og i kommunikasjonen mellom borgere og myndigheter.

I Norge ble prosjektet «Klart språk i staten» forlenget i perioden 2011–2013. Fra 2011 ble delprosjektet «Klart lovspråk» igangsatt etter at erfaringer fra både

¹² Nettverket for språknemndene i Norden har samlet sine nordiske klarspråksrapporter her: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/ksn/issue/archive>

Norge og Sverige viser hvordan lovspråket påvirker språket i den øvrige myndighetskommunikasjonen.

I Sverige fremheves tre faktorer av betydning for en vellykket satsing på klarspråk: 1) at arbeidet starter på høyeste nivå, 2) at det finnes personer med riktig kompetanse som kan drive klarspråksarbeidet og 3) at det finnes en språklov og en språkmyndighet med ansvar for å gjennomføre språkpolitikken. Språkrådet har utgitt flere publikasjoner med konkrete råd i samarbeid med flere myndigheter.

Færøyene opprettet i 2013 et språkråd som også vil ha klarspråk som sitt rådgivningsområde.

I Grønland vil den nye oversetter- og tolkeutdanning legge til rette for oversettelse av danske myndighetstekster til et klart og forståelig grønlandsk.

I kommunal- og landskapsförvaltningen på Åland følges det med på klarspråksarbeidet både i Finland og i Sverige.

Responen fra Nordisk råds parlamentarikere

Når en minister fra Nordisk ministerråd har lagt frem redegjørelsen under Nordisk råds sesjon, har rådets parlamentarikere mulighet til å komme med kommentarer og spørsmål. Som det fremgår nedenfor, er oppmerksomheten først og fremst rettet mot tiltak som fremmer barn og unges gjensidige forståelse av dansk, norsk og svensk.

I 2009 ble temaer som disse berørt fra Nordisk råds side:

- fokus på utfordringer knyttet til globalisering og bruk av engelsk, spesielt i høyere utdanning
- fokus på temaet nabospråksforståelse i læreplanene
- ønske om en lettere tilgang til nabolands-tv, nordiske dataspill og nordisk litteratur

I 2011 var det fra parlamentarikerens side et politisk fokus på

- oppfølging av læreplanenes målsettinger om nabospråksundervisning og lærernes undervisningspraksis
- fokus på lærernes kompetanse i nabospråksdidaktikk og egen forståelse av dansk, norsk og svensk
- ønske om en ny nordisk undersøkelse av nabospråksforståelse, som oppfølging av undersøkelsen som ble publisert i forskningsrapporten «Håller språket i hop Norden?» fra 2005

I 2013 var det fra Nordisk råds side et fortsatt fokus på temaet språkforståelse og språkundervisning:

- fokus på barn og unges forståelse av dansk, norsk og svensk og på de positive signaler som ligger i målsettingene i de nordiske læreplaner
- fokus på tegnspråk

Noen av de øvrige kommentarene illustrerer nødvendigheten av å tydeligere formidle skillet mellom språkdeklarasjonen og språkkonvensjonen.

I tråd med dialogen mellom Nordisk ministerråd og Nordisk råd har, blant mye annet, følgende nordiske tiltak bidratt til oppfølgingen av språkdeklarasjonen:

- nordisk språkkampanje (2010 – 2011)
- konferanser om språkundervisning i regi av Nettverket for språknemndene i Norden, Nordspråk, Nordiske språkpiloter og andre sentrale aktører, både nasjonale og nordiske
- konferansen Språkmøtet 2012 om tv-teksting og dubbing og det etterfølgende konferansebind i serien «Språk i Norden» fra 2013
- undersøkelsen om medievaner og språkforståelse fremlagt under Nordiske mediedager i 2012
- undersøkelser i Norge og Sverige av norsk- og svensklæreres holdninger til nabospråksundervisning
- studier av parallellspråklighet ved Nordens internasjonaliserte universiteter og etablering av den nordiske parallellspråksgruppe
- etablering av det nordiske tegnspråksnettverk

Redegjørelse for perioden 2014 – 2015 legges frem for Nordisk råds sesjon i oktober 2015.

Summary

In 2006 the Nordic Council of Ministers for Education and Research adopted the «Declaration on a Nordic Language Policy». The declaration points out five long-range goals to undertake. In order to reach the long-range language policy goals of the declaration the ministers of culture and education will focus on the following four areas of language policy: language comprehension and language skills, the parallel use of languages, multilingualism, and the Nordic countries as a linguistic pioneering region. The declaration is not legally binding. Language legislation, priorities, public measures and how they are financed may therefore vary among the Nordic countries, the Faroese

Islands, Greenland and Åland. The Nordic Language Co-operation supports the national follow up, for example through the Nordic Network of Language Councils. Every two years the Council of Ministers submits a report to the Nordic Council on how the Nordic countries, the Faroese Islands, Greenland and Åland have followed up on the declaration.

Bodil Aurstad er seniorrådgiver i Nordisk ministerråds sekretariat med ansvar for det nordiske språksamarbeidet. Hun ledet Nordisk språkkoordinasjon i fire år og hun har undervist i norsk språk, litteratur og samfunnskunnskap for nordiske og baltiske studenter i en rekke sammenhenger.

Henvisninger til Språkdeklarasjonen og tidligere redegjørelser

Lenke til Språkdeklarasjonen, 2006: <http://www.norden.org/da/publikationer/publikationer/2007-746>

Lenke til redegjørelse til Nordisk råds sesjon om oppfølgingen av språkdeklarasjonen i 2009 (første rapport): <http://www.norden.org/sv/nordiska-raadet/sessioner-moeten-och-konferenser/sessioner/61-sessionen-2009/sessionsdokument/dokument-10>

Lenke til redegjørelse til Nordisk råds sesjon om oppfølgingen av språkdeklarasjonen i 2011 (andre rapport): <http://www.norden.org/da/nordisk-raad/sager/dokument-15-2011>

Lenke til redegjørelse til Nordisk råds sesjon om oppfølgingen av språkdeklarasjonen i 2013 (tredje rapport): <http://www.norden.org/no/nordisk-raad/saker/dokument-10-2013>

Stikkord: språkdeklarasjon, språkpolitikk, nabospråk, ministerråd

Nasjonale språkpolitiske mål, handlingsplaner og lover

Torbjørgh Breivik

De nordiske landene har alle bestemmelser som gjelder språk og språkbruk, men det varierer om de er uttalte mål i offentlige dokumenter, står i handlingsplaner eller finnes i egne lover. I denne artikkelen presenteres en gjennomgang av hvordan det ser ut i de ulike nordiske landene høsten 2014.

Rammer for presentasjonen

Det overordnede temaet for språkmøtet i 2014 var den nordiske språkdeklarasjonen og hvilke resultater man kan vise til som følge av det man der ble enig om. Denne artikkelen gir en oversikt over lover, offisielle strategier, handlingsplaner og relevante dokumenter som gjelder og som berører språkpolitikken i landene i Norden.

Artikkelen er basert på følgende tre spørsmål:

1. Hvilke språkpolitiske mål har ditt land?
2. Har ditt land en (noen) handlingsplaner for språkpolitikken?
3. Hvilke språk(politiske) lover har ditt land?

Spørsmålene ble sendt til de nordiske sekretærene hos språknemndene i Norden. Svarene viser hvor komplekst Norden er på dette viktige politikkområdet. Av praktiske årsaker blir situasjonen i de ulike landene presentert i alfabetisk rekkefølge. Ingen fra de samiske språkområdene ga tilbakemelding. Ved hjelp av svarene fra de landene der samiske språk er i bruk, har det vært mulig å gi en oversikt over situasjonen der. Omtalen av de samiske språkområdene kommer til slutt fordi den omfatter flere land.

Danmark – språkpolitiske mål

Den overordnede målsettingen for dansk språkpolitikk er å styrke det danske språkets anseelse og status. I rapporten *Dansk sprogs status 2012* analyseres situasjonen for dansk som undervisningsspråk gjennom hele utdanningsløpet fra skolestart til doktorgradsnivå. Hvordan står det til med bruken av dansk i undervisningen på de ulike nivåene, og i hvilken grad brukes dansk sammenlignet med de målene som er formulert i strategien for fremmedspråk?

Problemstillingen dansk kontra engelsk som publiseringsspråk i forskning og høyere utdanning er dagsaktuell. Alle de åtte danske universitetene har bestemmelser om hvilke fag man kan eller skal bruke engelsk (i tillegg til dansk) som undervisnings- og publiseringsspråk.

Sprog på spil fra 2003 og *Sprog til tiden* fra 2008 har begge en gjennomgang av sentrale samfunnsområder som utdanning (hele løpet), teknologi og kultur. Begge har anbefalinger om hva som kan og bør gjøres for å styrke dansk, og begge kan sees på som uttrykk for offisiell dansk språkpolitikk og som forslag til handlingsplaner i og med at avsender er Kulturministeriet. I 2003 ga Dansk Selskab for Fagsprog og Fagkommunikation ut rapporten *Hvidbog om erhvervsliv, sprogpolitik og konkurrenceevne*. Rapporten ser på språket som et konkurransefortrinn og diskuterer hvilke utfordringer dansk språk står overfor i næringslivet i Danmark og i møte med et internasjonalt næringsliv som fordrer bruk av andre språk.

Dansk Sprognævn utarbeider jevnlig språkpolitiske notater som fanger opp utviklingen og vurderer betydningen for språket og ivaretagelsen av dansk som nasjonalt språk.

Dansk lovverk

I *Rettspleieloven* fra 1978 slås det fast at dansk er språket i Danmark. Det finnes også bestemmelser i Nordisk språkkonvensjon om bruk av dansk språk, og i avtalen med EU er det slått fast at språket som skal brukes i Danmark, er dansk.

Danmark har ingen egen språklov, men det finnes to lover som har direkte betydning for Dansk Sprognævns arbeid og virksomhet, og begge ble vedtatt i 1997. *Retskrivningsloven* omhandler hvordan Dansk Sprognævn skal håndtere forslag til endring av gjeldende rettskriving og hvordan man skal behandle nye ord som tas inn i dansk språk. *Sprognævnsløven* fra samme år gir føringer for hvilke områder av språket Dansk Sprognævn skal arbeide med. I 2009 kom *Sprognævnshandboken* som omhandler Dansk Sprognævns generelle virksomhet og hvordan styringsorganet for Sprognævnet skal oppnevnes og settes sammen.

I 2014 ble det vedtatt å opprette Dansk tegnsprogråd. Dansk Sprognævn skal ha sekretariatet for Tegnsprogrådet og Sprognævnet er i gang med å etablere dette sekretariatet.

Finland – språkpolitiske mål

Finland har vedtatt en nasjonal strategi for sin språkpolitikk (*Nasjonalspråkstrategin*), og selve strategien er todelt: en kortsiktig del for regjeringens perioden

2011–2015, og en mer langsiktig strategi. Strategien slår fast at Finland har to livskraftige nasjonalspråk, og at Finland også skal ha det i framtida. Utgangspunktene for strategien er individets grunnleggende språklige rettigheter og den nytte og de fordelene Finland har av å være et tospråklig samfunn.

I perioden 2011–2015 vil regjeringen prioritere å gjøre nasjonalspråkene mer synlige gjennom å framheve språkene og kulturen, styrke kunnskapene i finsk og svensk og ikke minst sørge for en systematisk tilpassing til språkloven i forvaltningen. Det vil bli laget mellomrapporter med anbefalinger for det videre strategiarbeidet i perioden 2015–2019.

Finland – språkpolitiske handlingsplaner

Finland har egne handlingsplaner for svensk, for finsk, for romani, for tegnspråkene og for klart språk i staten.

Handlingsprogram för svenska i Finland: Tänk om . . . kom i 2003. Hovedpunktene i planen er at svensk er og må fortsatt være et komplett og samfunnsbærende språk. Svensk i Finland følger i prinsippet den svenske normeringen, men finlandssvensk inneholder også noen særtrekk som kommer av at Finland er et annet samfunn med et annet lovverk osv. Det slås fast at den beste måten å bevare språket på, er å bruke det. Å arbeide for et språk betyr ikke å arbeide mot et annet. Det siste punktet er svært viktig i Finland fordi det ofte er diskusjoner om hvor stor plass svensk skal ha i skole- og utdannings-systemet og i forvaltningen.

Handlingsprogram för finska språket: Finska språkets framtid – Ett språkpolitiskt handlingsprogram kom i 2009 og slo fast at finsk skal kunne brukes på ulike samfunnsområder, og det skal også i framtida ha en sentral posisjon i samfunnet. Planen slo videre fast at tospråklighet er viktig, og at det er nødvendig med kunnskap i andre språk. Planen munnet ut i et forslag om å etablere en arbeidsgruppe som skulle utarbeide et overordnet språkpolitisk program for Finland. *Nasjonalspråksstrategin* omfatter bare finsk og svensk (se over). En grunnleggende tanke er parallellspråklighet: bruke finsk i ulike samfunnsområder parallelt med andre språk som kan være aktuelle å bruke.

I 2012 publiserte Undervisnings- og kulturministeriet et *Åtgärdsprogram för att stimulera det samiska språket*, og i 2014 kom *Statsrådets principbeslut om ett åtgärdsprogram för att stimulera det samiska språket*.

Handlingsplan för romani: Romanikielen kielipoliittinen ohjelma kom i 2009 og formulerer livsviktige mål for å opprettholde romanispråkets vitalitet i Finland. Planen foreslår en separat språklov for romani ved å samle bestemmelser om bruk av romani som nå står i ulike eksisterende lover. Den har også forslag til tiltak som vil fremme de språklige rettighetene for romanifolket,

samt tiltak som kan skape en bedre dialog med myndighetene og med andre språklige minoriteter.

Det finske justisdepartementet publiserte i 2014 utredningen *Förverkligandet av romernas språkliga rättigheter som garanteras i grundlagen*.

Språkpolitiskt program för teckenspråken i Finland, Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma ble lagt fram i 2010. Finland har to tegnspråk: ett for finlandssvensk og ett for finsk. Det språkpolitiske programmet har bestemmelser om barn som bruker tegnspråk, om undervisning for barn som bruker tegnspråk og om tilgang til informasjon for personer som bruker tegnspråk.

Klart myndighetsspråk – ett handlingsprogram ble overlevert undervisningsministeren i januar 2014 og fremmer flere konkrete forslag til hvordan myndighetene kan forbedre språket de bruker når de henvender seg til publikum.

Finsk lovverk

Den finske grunnloven, *Grundlagen*, slår i §17 fast at de to nasjonalspråkene i Finland, finsk og svensk, er likeverdige som nasjonalspråk.

I 2004 vedtok Finland en egen lov om språk, *Språklagen*. Denne loven presiserer bestemmelsene i grunnloven. Den fastsetter hvilket minimum av språklige rettigheter innbyggerne i Finland har, inkludert de samisk- og minoritetsspråklige. Den slår fast at alle har rett til å bruke finsk eller svensk når de har kontakt med myndighetene. Bestemmelser om språklige rettigheter finnes også i det generelle lovverket. Finske kommuner kan være én- eller tospråklige, og det utløser bestemmelser om språkbruk i ulike situasjoner. Sentralforvaltningen (departementene) er alltid tospråklige. Bedrifter og foreninger har tilnærmet samme språklige rettigheter som individet.

Finland vedtok i 2003 en egen lov om samiske språk i Finland, *Samisk språklag*, se mer under omtalen av samisk til slutt i artikkelen.

Det finske parlamentet vedtok i mars 2015 en egen lov om tegnspråk: *Teckenspråkslag*.

Finland har flere språknemnder og sekretariatene er lagt til Institutet för de inhemska språken. Se mer på www.sprakinstitutet.fi

Færøyene

I 2007 kom utredningen Málverk, som danner grunnlaget for den færøyske språkpolitikken. Språkpolitikken har to hovedmål: å sikre det færøyske språket som komplett og samfunnsbærende språk, og å sikre alle borgere rett til språk. Med rett til språk menes nasjonalspråk, morsmål og fremmedspråk, inkludert tegnspråk.

Utover denne utredningen har ikke Færøylene noen egen språkpolitisk handlingsplan, men oppdraget til språknemnda, Færøyska málnevndin, om å redigere og gi ut en rettskrivingsordbok kan betraktes som en del av en handlingsplan.

Det finnes ingen egen språklov, men det er vedtatt en lov om Færøyska málnevndin der nemndas oppgaver er konkretisert.

I tillegg vedtok Færøyes hjemmestyre i 2008 (iverksatt 2009) en lagtingslov som har bestemmelser om at annonser/reklame og reklamestoff som retter seg direkte til forbrukerne på Færøylene, skal være på færøysk. Lagtinget kan fastsette nærmere regler for språk og språkbruk i annonser/reklame og reklamestoff ved kunngjøring.

Se mer om Færøyska málnevndin og sekretariatet Málstovan på www.mal-rad.fo

Grønland

Grønlands hjemmestyre vedtok i 2009 en språklov som sikrer grønlandsk som offisielt språk på Grønland gjennom loven om selvstyre. I 2010 vedtok Inatsisartut en språkpolitikk, og loven gir veiledning til utarbeidelse av en språkpolitikk for alle arbeidsplasser på Grønland. Det finnes ingen egen handlingsplan for grønlandsk språk utover dette, men ulike tiltak er iverksatt for å heve det grønlandske språkets status. Det har i mange år vært arbeidet med å utvikle grønlandsk terminologi for samfunnsområder som helse- og omsorgssektoren, kriminalområdet, rettspleien, miljøområdet med mere. I tillegg har man klart å få grønlandske versjoner av en del IKT-verktøy, samt utviklet en egen stavekontroll for grønlandsk. Digitale opplæringsprogram for grønlandsk er utviklet, og disse er blant annet tatt i bruk av personalet på de grønlandske innenriksflyene.

Grønland er fortsatt en del av Danmark selv om de i dag har en mer selvstendig status enn tidligere. Det er derfor forventet at grønlenderne skal kunne snakke dansk, og at de kan henvende seg til myndighetene på Grønland på dansk. I offentlige sammenhenger skal man kunne bruke både grønlandsk og dansk, men praksis er ofte noe annet. Om legen ikke kan grønlandsk, må pasienten snakke dansk – også om pasienten ikke har dansk som morsmål.

Grønland har en egen grønlandsk språknemnd som holder til i Grønlands sprogsekretariat: Oqaasileriffik. Se mer på www.oqaasileriffik.gl

Island

Island vedtok i 2009 en språkpolitikk som omfatter alle samfunnsområder, *Íslenska til alls*. Hovedmålet for den islandske språkpolitikken er å sikre at is-

landsk blir brukt på alle samfunnsområder på Island. Språkpolitikken omtaler det islandske språks status og argumenterer for at språket også skal brukes i framtida. Språkpolitikken omfatter islandsk i skolen, på universitetene, i forskningen, på IKT-området, i næringslivet, i mediene og kunsten og i oversettelser, dessuten islandsk som andrespråk og islandsk i bruk utenfor Island. På flere av de nevnte samfunnsområdene er det utarbeidet egne handlingsplaner, blant annet for islandsk språkteknologi.

Lög um stöðu íslenskar tungu og íslensks táknmáls (Lov om det islandske språket og det islandske tegnspråkets status) fra 2011 slår fast at islandsk skal være det offisielle språket på Island. Dette er den første loven som sier noe om at islandsk skal være offisielt språk på Island. Island har også andre lover med bestemmelser om språk og språkbruk.

Island har en egen språknemnd med regjeringsoppnevnte medlemmer. Árni Magnússon-instituttet i islandske studier er sekretariat for språknemnden. Se mer på: www.arnastofnun.is

Norge – språkpolitiske mål

Målene for norsk språkpolitikk er formulert i stortingsmeldingen *Mål og mening. Ein beilskapleg norsk språkpolitikk* fra 2008. Meldingen, som ble behandlet i Stortinget samme år, er å betrakte som gjeldende språkpolitikk i Norge. Hovedmålet er å sikre det norske språkets posisjon som fullverdig og samfunnsbærende språk. Meldingen beskriver status for språk og språkbruk på mange samfunnsområder og foreslår tiltak som kan fremme bruken av norsk språk på områder som høyere utdanning, forskning, næringsliv, arbeidsliv, kultur- og mediesektoren og IKT-sektoren.

Skolesektoren har en egen strategi for språk og språkopolplæring i grunnskolen og i videregående skole: *Språk bygger broer* fra 2008.

Norge – språkpolitiske handlingsprogrammer

De mange tiltakene som foreslås i *Mål og mening*, må sies å være det overordnede handlingsprogrammet for norsk språkpolitikk.

Stortingsmeldingen *Mål og mening* bygger på mange områder på utredningen *Norsk i hundre!* fra 2005 som var Språkrådets forslag til strategi for at norsk som nasjonalspråk skal kunne ivaretas og utvikles videre i en globalisert verden. Utredningen så på hvilke utfordringer nasjonalspråket står overfor når man også skal kommunisere over landegrensene. Det viktigste blir å fremme tiltak og holdninger som fremmer bruken av eget språk, samtidig som man understreker hvor viktig det er med kompetanse i fremmedspråk.

Språk bygger broer (2008) er en stortingsmelding som omhandler språk,

språkbruk og tiltak for språkstimulering og språkopplæring i grunnskolen og videregående skole, inkludert undervisning for barn som bruker tegnspråk og tilgang til informasjon for tegnspråkbrukere.

Språk åpner dører (2007) er en strategi for å styrke fremmedspråk i opplæringen. Dette er også en stortingsmelding og er derfor en del av gjeldende språkpolitikk i Norge.

Språkrådet har en egen *Handlingsplan for språk og IKT* fra 2001 som nå er under revisjon. Som tittelen sier, omhandler den språk og språkbruk i den norske informasjons- og kommunikasjonssektoren. IKT griper inn i alle samfunnsområder, og planen blir derfor sentral med tanke på hvor og til hva vi skal bruke norsk språk i framtida.

Norge – lovverk

Norge har ingen lov som sier at norsk er hovedspråket i Norge. I den norske grunnloven er samisk språk omtalt. Arbeidet med en norsk språklov er i gang, og det er ventet at loven blir sendt på høring i løpet av høsten 2015.

Norge har en egen lov om språkbruk i offentlig tjeneste som er fra 1981, *Mållova*. Denne loven fastsetter at bokmål og nynorsk er likeverdige målformer, og at de skal være likestilte skriftspråk i alle organ i staten, fylkeskommunene og kommunene. Loven gir individet rett til å bruke egen målform i all kommunikasjon med offentlige organer, og den enkelte skal få svar på samme målform. Alle sentrale statlige organer må ha minst 25 % av alt skriftlig materiell på hver av målformene. Skriftlig materiell omfatter også det som publiseres digitalt (nettsider og digitale tjenester rettet mot enkeltindividet).

Norge har egne lover som gjelder skole og utdanning, og i dem er det fastlagt hvilke rettigheter den enkelte elev har til opplæring på eget språk. Disse lovene omfatter bokmål, nynorsk, samisk, kvensk og tegnspråk.

Språkrådet i Norge har oppgaven med å sette ut i praksis den språkpolitikken som Stortinget har behandlet, og en av Språkrådets oppgaver er å føre tilsyn med at *Mållova* blir fulgt. Se mer om Språkrådet på www.spraakradet.no.

Sverige – språkpolitiske mål

Den svenske riksdagen slo i desember 2005 fast fire språkpolitiske mål. Målene var et resultat av det som ble lagt fram i Mål i mun, og var grunnlaget for språkloven som kom i 2009. I kortversjonen er målene at svensk skal være hovedspråket i Sverige, at svensk skal være et komplett og samfunnsbærende språk, at det offisielle svenske språket skal være røktet (pleid), enkelt og forståelig og til slutt at alle innbyggerne i Sverige har rett til språk. Det betyr at de har rett til å utvikle og tilegne seg svensk, og til å utvikle og bruke sitt eget

morsmål og de andre nasjonale minoritetsspråkene, og at de skal ha mulighet til å lære seg fremmede språk (se avsnittet om lovverk nedenfor).

Sverige – språkpolitiske handlingsprogram

I 2002 kom *Mål i mun – förslag til handlingsprogram för svenska språket*. Det er en omfattende offentlig utredning der hovedspørsmålet er hvordan svensk kan fortsette å være samfunnsbærende. Utredningen tar for seg språk og språkbruk på alle samfunnsområder. I tillegg omhandler den forholdet mellom svensk og andre språk.

Utredningen dannet grunnlaget for den svenske språkloven.

Sverige – lovverk

Sverige fikk i 2009 en egen språklov, *Språklagen*, som regulerer det ansvaret offentlig sektor har for at svensk skal være hovedspråk i Sverige. Loven har også bestemmelser som gjelder terminologi, klarspråk, nasjonale minoritetsspråk (inkludert samisk), det svenske tegnspråket, øvrige svenske minoritetsspråk og svensk i internasjonale sammenhenger.

I tillegg til selve språkloven fikk Sverige samme år (2009) *Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk*. Denne loven regulerer retten til å bruke samisk, meänkieli eller finsk i kommunikasjonen med myndighetene. Loven har også bestemmelser om språkbruk i førskolen og i eldreomsorgen.

De samiske språkene i Norden

Finland, Sverige og Norge har alle en samisk befolkning med særlige rettigheter nedfelt i hvert av landenes lovverk. I alle tre landene er de samiske språkene offisielle minoritetsspråk, men det er bare i norsk lovgivning at bruken av samisk språk er en generell individuell rettighet. I Sverige har samisktalende rett til å bruke sitt eget språk i kontakten med myndighetene, men bare i et begrenset antall kommuner.

I Finland har grunnloven bestemmelser om samenes rett til eget språk og egen kultur. I tillegg har de en samisk språklov som skal sikre samenes rett til eget språk, med detaljerte bestemmelser om bruk av samisk ved domstolene og i offentlig forvaltning. I tillegg kommer lover som regulerer språkbruken i barnehagen og utdanningssektoren. I Finland er det utarbeidet en egen handlingsplan med forslag til tiltak som kan stimulere bruken av samisk og forbedre situasjonen for de tre samiske språkene i Finland: *Åtgärdsprogram för att stimulera det samiska språket*.

Den norske loven om Sametinget slår fast at samisk er likestilt med norsk i de samiske forvaltningsområdene, og språkreglene i loven regulerer samenes

rett til eget språk i kontakten med myndighetene. I tillegg har den norske opplæringsloven bestemmelser om samisk som opplæringssspråk. *Handlingsplan for samiske språk* kom i 2009 og inneholder forslag til tiltak som kan styrke/fremme bruken av samiske språk på de fleste samfunnsområder. Handlingsplanen identifiserer også områder der det trengs ny kunnskap.

I Sverige regulerer *Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk* hvordan man skal forholde seg til bruken av samisk. Samisk brukes i 19 svenske kommuner, og disse utgjør det samiske forvaltningsområdet. I disse kommunene skal det drives førskolevirksomhet og eldreomsorg der man bruker samisk som arbeidsspråk (tilsvarende gjelder for finsk og meänkieli). Skoleloven inneholder bestemmelser om retten til og vilkår for undervisning på samisk. Individet har rett til å bruke eget språk i kontakten med myndighetene i det samiske forvaltningsområdet. I resten av landet står kommunene fritt når det gjelder å tilby tjenester på minoritetsspråkene.

Konklusjon

Alle de nordiske landene har bestemmelser som skal sikre nasjonalspråket som komplett og samfunnsbærende språk. Det er ikke alltid lovverket sier noe direkte om hvilket språk man skal bruke eller hvilke rettigheter man har til språk. Bestemmelser som gjelder språk, språkbruk og grupper/enkeltpersoners rettigheter knyttet til språk er innbakt i andre lover eller i forskrifter som gjelder for avgrensede samfunnsområder som f.eks. skole, opplæring og eldreomsorg.

Alle landene har bestemmelser om språklige rettigheter. Alle har informasjon om offisielle minoritetsspråk, men det varierer hvor mange minoritetsspråk de har og hvilke språk som er godkjent som offisielt minoritetsspråk.

Summary

All the Nordic countries have regulations stating their language or languages as complete and usable in all parts of society. There might not be a single law saying which language to use or anything about the inhabitants' right to use a certain language. Laws and regulations for certain parts of society, like schools, education and health care, might have statements about language, which language to use by whom, when and where. Most countries' legislation state in one way or another what is the nation's main language. All have regulations about the individual's right to language. Information about which official minority languages a nation has, is available, but the number of minority languages vary, as do which languages are accepted as a minority language.

Torbjørn Breivik er seniorrådgiver og nordisk sekretær i Språkrådet, Norge.

Referanser

Danmark

Hvidbog om erhvervsliv sprogpolitik og konkurrenceevne, Dansk Selskab for Fagsprog og Fagkommunikation, København 2003

Retsplejeloven, Bek. Nr. 488 af 2.10.1978

Retskrivningsloven, lov nr. 332 af 14.5.1997 om dansk retskrivning

Sprognævnet: Dansk sprogs status 2012, Dansk Sprognævn, København 2012

Sprognævnsløven, lov nr. 320 af 14.5.1997 om Dansk Sprognævn

Sprognævnsbekendtgørelsen, bekendtgørelse nr. 178 af 9.3.2009 om Dansk Sprognævns virksomhed og sammensætning

Sprog på spil – et udspil til en dansk sprogpolitik, utarbejdet av en arbeidsgruppe nedsatt av Kulturministeriet, 2003

Sprog til tiden. Rapport fra sprogudvalget, Kulturministeriet, 2008

Språkpolitiske notater fra Dansk Sprognævn

Finland

Grundlagen, 2000

Handlingsprogram för finska språket: Finska språkets framtid – Ett språkpolitiskt handlingsprogram, 2009

Handlingsprogram för romani, 2009

Klart myndighetspråk – ett handlingsprogram, 2014

Nationalspråksstrategin, Statsrådets kansli, 2012

Språklagen, 2004

Språkpolitiskt program för teckenspråken i Finland, 2010

Tandefelt, Marika: *Tänk om... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland*, Forskningscentralen för de inhemska språken, 2003

Færøylene

Málmørk. Álit um almennan málpolitikk, Málstevnunevdiin, 2007

Lov om Sprogrådet (der Sprogrådets oppgaver blir konkretisert), 2013

Lov om personnavn, 1992, 2002 og 2007

Lagtingslov om markedsføring, 2009

Grønland

Inatsisartutlov nr. 7 af 19. maj 2010 om sprogpolitik (Sproglov)

Selvstyrelovgivningen, 2009

Island

Íslenska til alls, Alltinget 2009

Lög um stöðu íslenskrar tungu og íslensks táknmáls, nr. 61/2011

Norge

Lov om målbruk i offentlig teneste, 1981

Mål og meining. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk, St.meld. nr. 35 (2007–2008), 2008

Norsk i hundre!, Språkrådet, 2005

Språk bygger broer, St.meld. nr. 23 (2007–2008), 2008

Språk åpner dører, Strategiplan, Kunnskapsdepartementet, 2007

Sverige

Mål i mun – förslag til handlingsprogram för det svenska språket, SOU 2002:27

Språklag, 2009

Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik, Regjeringsproposisjon, 2005

Värna språken – förslag till språklag, 2008

Lag om nationella minoriteteters rättigheter, 2009

Det samiske språkområdet

Handlingsplan for samiske språk, Kommunaldepartementet, Norge, 2009

Handlingsplan: Åtgärdsprogram för att stimulera det samiska språket, Finland, 2012

Lag om grundläggande utbildning, Finland, 1999

Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk, Sverige, 2009

Samisk språklag, Finland, 2003

Sameloven, Norge, 1987

Skollagen, Sverige

Opplæringsloven, Norge, 1998

www.sametinget.no

www.sametinget.se

Stikkord: språkpolitikk, språklige rettigheter, språklover, språkstrategi, språklige handlingsplaner

Læringsrum for integration og social retfærdighed: Succeshistorier fra elever med indvandrerbaggrund og skolesamfund i fire nordiske lande

Hanna Ragnarsdóttir & Lars Anders Kulbrandstad

Forskning i forskellige multikulturelle samfund og skoler i de seneste årtier har vist, at mange indvandrere og indvandrerbørn er marginaliserede.¹ Dette har været et incitament for en række publikationer i de seneste årtier om skoleudvikling, læseplaner, pædagogik, skoleledelse, læreruddannelse og andre emner relateret til skole og uddannelse i multikulturelle kontekster. Forskningen har også vist eksempler på god praksis i sådanne sammenhænge,² og i denne artikel vil vi præsentere et projekt som drejer sig om succeshistorier på dette område i Norden.

Bakgrund: De nordiske lande

Mange skoler i de nordiske lande er præget af mangfoldighed når det gælder elevers og læreres etniske oprindelse, førstesprog, religion og social klasse. En række undersøgelser er blevet gennemført i de nordiske lande i de senere år om elever, forældre og lærere fra etniske minoriteter i børnehaver og grundskoler, og ny forskning i disse lande har vist marginalisering af elever med indvandrerbaggrund (Gitz-Johansen 2006; Kulbrandstad 2009; Ragnarsdóttir 2008).³ En bred opfattelse af multikulturel og inkluderende uddannelse er ikke realiseret i disse lande, selv om skolerne er ansvarlige for at levere uddannelse af høj kvalitet for alle deres elever i henhold til lovene i de nordiske lande (Holm & Londen 2010; Horst & Gitz-Johansen 2010; Jónsdóttir & Ragnarsdóttir 2010).

Alle nordiske lande har oplevet voksende indvandring i de seneste årtier. Dette er ikke sket samtidig i disse lande. For eksempel har Island og Finland først set de største ændringer i demografien i de sidste 10–20 år. Antallet af

1 Brooker 2002; Coard 2005; Drew & Demack 1998; Gundara 2000; Hernandez 2004; Nieto 2010; Rumbaut & Portes 2001.

2 Ragnarsdóttir & Schmidt 2014.

3 Hauge 2004; Hvistendahl 2009; Lassen 2007; Paavola & Talib 2010; Ragnarsdóttir 2010, 2011; Ragnarsdóttir & Blöndal 2007, 2010; Ringen & Kjørven 2009; Staunæs 2004; Talib & Horoya 2010.

udenlandske statsborgere med lovligt ophold i Finland steg seks gange mellem 1990 og 2009, fra 26 000 til 155 700. Ud af den samlede befolkning på 5,3 millioner i Finland, er 5 % nu udenlandske statsborgere (Tanner 2011). I Island begyndte antallet af udenlandske statsborgere i Island at stige i 2000, da disses andel af befolkningen var 2,6 %, og er nu 7 % (Hagstofa Íslands 2015), mens Danmark, Sverige og Norge har en meget længere historie med indvandring.

Uddannelse i de nordiske lande er blevet kritiseret for at fokusere for meget på assimilation i stedet for integration og for at lægge vægt på ensartethed og kulturel homogenitet i stedet for forskellig baggrund med hensyn til kultur, sprog, etnicitet eller religion (Arnesen & Lundahl 2006). Ved at dele ideer og forskningsresultater på tværs af de nordiske lande vil vi med vort projekt bidrage til en vigtig dialog om mangfoldighed i moderne multikulturelle samfund. Hvert land har tacklet ændringer i demografien på sin egen måde. Vi vil lære af disse erfaringer, især med hensyn til uddannelse og uddannelsesmæssige praksisser, og det er den nordiske kontekst, der tilføjer værdi til forskningsprojektet som helhed.

Projektet

Begrundelsen for projektet findes i misforholdet mellem fælles grundlæggende værdier i de nordiske lande, der ofte er angivet i uddannelsespolitiske dokumenter, som demokrati, social retfærdighed og integration, og virkeligheden i mange skoler i disse lande. Med dette projekt ønsker vi at forfølge en ny diskurs om multikulturalisme og integration i skoler i vore fire lande, Finland, Island, Norge og Sverige, og kortlægge de nuværende forhold i de respektive deltagerlande, med fokus på god praksis i skoler. Ved at undersøge, sammenligne og diskutere succes historier i de fire lande håber vi at skabe et grundlag for udvikling af nye retningslinjer for undervisning og skolereform.

Forskningsprojektet er tværfaglig, og forskergruppen består af forskere og ph.d.-studerende indenfor blandt andet studier af migration og multikulturalitet, multikulturel og interkulturel uddannelse, inkluderende undervisning, kønsstudier, sprogundervisning, nordiske sprog som andet sprog, pædagogik, uddannelsespolitik og lærerprofessionalitet.

Formål

Hovedformålet med projektet er at lære af succes historier fra individuelle elever med indvandrerbaggrund og skolesamfund på forskellige niveauer, der har udviklet et læringsrum med retfærdighed og ligestilling som grundlag. Læringsrum refererer til skolerne samt andre læringsmiljøer og praksisser, der kan

være vigtige eller afgørende for de unges deltagelse og succes. I projektet er succes defineret som social såvel som akademisk.

De to vigtigste mål for undersøgelsen er 1) at forstå og lære af erfaringer fra elever med indvandrerbaggrund, der har haft succes fagligt og socialt, og 2) at forstå, hvordan social retfærdighed er implementeret i retfærdige og succesrige nordiske skolesammenhænge og andre læringsrum.

Projektet integrerer fire undertemaer og satsningsområder. Disse er:

a. *Elever med indvandrerbaggrund: Erfaringer og forhåbninger.* Hovedformålet med dette forskningsområde er at identificere og beskrive erfaringer og forhåbninger fra børn og unge med indvandrerbaggrund i hvert land, der har haft succes fagligt og socialt.

Forskningsspørgsmål i dette tema er blandt andet hvilke læringsmiljøer og praksisser (skoler og andre) der synes at være afgørende for unge indvandreres deltagelse og succes, og hvordan de unge beskriver deres situation, motivation samt forhindringer.

b. *Læreres professionelle udvikling, pædagogik og undervisningsmetoder: Lærere som aktører og formidlere.* Hovedformålet med dette forskningsområde er at identificere, hvordan skolerne arbejder sammen med eleverne og samfundet for at fremme, udvikle og opretholde en inkluderende undervisningspraksis baseret på social retfærdighed. Endvidere ønsker vi at undersøge, hvordan lærerne skaber rum i deres klasseværelser, der tillader dem at identificere, respondere på og bygge videre på deres elevers mange erfaringer og elevernes sproglige og kulturelle baggrund, og hvad de vigtigste hindringer i denne henseende er. Forskningsspørgsmål i dette tema er blandt andet hvilke særlige roller og praksisser der kan identificeres i lærernes arbejde med forskellige grupper af børn og forældre.

c. *Ledelse, samarbejde og skolekulturer: Fremme af demokratisk deltagelse og samarbejde med elever, lærere og forældre.* Hovedformålet med dette forskningsområde er at undersøge, hvordan ledelse fremmer og opretholder demokratisk deltagelse, inklusive praksisser, og samarbejde mellem elever, lærere og forældre, og hvad de største hindringer for at danne en samarbejdende skolekultur er. Centrale forskningsspørgsmål i dette tema er blandt andet hvordan demokratisk deltagelse af lærere, elever og forældre fungerer og viser sig i skolerne, og hvordan lærere, elever og forældre oplever deres skolesamfund når det gælder muligheder for involvering og adgang til beslutningsprocessen.

d. *Uddannelsespolitik og læseplaner: De vigtigste kriterier for lighed, inklusion og social retfærdighed i uddannelsespolitik og læseplaner.* Hovedformålet

med dette forskningsområde er at identificere de vigtigste kriterier for integration, demokrati og social retfærdighed i politiske dokumenter i skolerne i projektet samt i den nationale uddannelsespolitik og nationale vejledende læseplaner. Forskningsspørgsmål i dette tema er blandt andet hvordan integration, demokrati og social retfærdighed er udtrykt i politiske dokumenter og læseplaner på nationalt niveau for de forskellige trin i uddannelsessystemet.

Teoretisk fokus

Kritisk multikulturalisme har fokuseret på mange udfordringer i moderne samfund, såsom kulturelle rettigheder for minoritetsgrupper og det forhold at uddannelse har udviklet sig ud fra behovene hos et bestemt flertal eller bestemte flertalsgrupper (May & Sleeter 2010; Parekh 2006). Derfor er dette et vigtig teoretisk fokus i projektet. Andre teoretiske tilgange knyttet til vores forskellige discipliner bliver også anvendt. Kritisk uddannelse og pædagogik understreger betydningen af menneskelig indgriben i uddannelse og stimulerer kritisk refleksion (Freire 2007). Moderne multikulturelle samfund kræver, at lærere og skolesamfund er opmærksomme på de grundlæggende problemstillinger forbundet med sådanne samfund og deres udvikling og vigtige egalitære værdier relateret til dette; at lærere er bekendt med og kan anvende socialt retfærdig pædagogik i undervisningen af forskellige elevgrupper; og at de kritisk reflekterer over deres daglige praksis.

Metoder og forskningsmodel

Blandede og innovative metoder er anvendt i forskningsprojektet, og forskergrupper i hvert land har samlet data i henhold til det samme forskningsmodel. Casestudier er blevet gennemført i tilsammen 27 skoler (børnehaver, folkeskoler og gymnasier) i fire nordiske lande. Kriterier for valg af skoler er at de har gennemført social retfærdighed og skabt inkluderende læringsrum for alle elever. Ved valg af skoler blev indikatorer såsom gennemsnitlige karakterer og prøveresultater, samt skolemyndigheders evaluering anvendt. Fokusgrupper, semistrukturerede interviews, deltagerobservation og spørgeskemaer anvendtes til dataindsamling i skolerne (Flick 2006; Kvale 1996; Stake 2005).

Udfordringer

Samarbejdet i de fire nordiske lande har vist at trods mange fælles faktorer og strukturer i uddannelsessystemerne er der også mange forskelle. Begrebsbru- gen er også forskellig, blandt andet på grund af historisk udvikling i de fire lande. For eksempel bliver brug af begrebet "elev med indvandrerbaggrund"

debatteret i nogle af landene, mens det er accepteret i andre. Valg af elever i de fire lande var kompliceret på grund af at ændringer i demografien ikke er sket samtidig i de nordiske lande. Definitioner har også skabt udfordringer. I løbet af projektet er mange spørgsmål blevet diskuteret i forskergruppen, såsom: Hvad betyder ”god praksis”? Hvordan skal man definere ”succes” i denne sammenhæng?

Projektets afslutning er i 2015 og projektet blev en konference afholdt 15.-17. oktober 2015 i Island hvor resultaterne var præsenteret. Se konferencens web: <http://lsp2015.hi.is/>

For mere information om projektet se projektets web: <http://skrif.hi.is/learningspaces/>

Summary

The article introduces a research project: *Learning spaces for inclusion and social justice: Success stories from immigrant students and school communities in four Nordic countries*. The main aim of the project, which started in 2013 and will conclude in 2015, is to understand and learn from the experiences of immigrant students in Iceland who have succeeded academically and socially and to explore and understand how social justice is implemented in equitable and successful diverse school contexts and other learning spaces. The project integrates four subthemes and main research areas: Experiences and aspirations of immigrant students; teachers’ professional development, pedagogy and teaching practices; leadership, collaboration and school cultures; and policies and curricula. The project has an interdisciplinary approach, and both qualitative and quantitative research methods are applied. The findings will provide a broad, innovative knowledge base about schooling for inclusion and social justice in four Nordic countries, Finland, Iceland, Norway and Sweden.

Hanna Ragnarsdóttir er professor i multikulturelle studier ved Islands universitet, hannar@hi.is.

Lars Anders Kulbrandstad er professor i norsk ved Høgskolen i Hedmark.

Litteratur

- Arnesen, A.-L. & Lundahl, L., 2006: Still social and democratic? Inclusive education policies in the Nordic welfare states, *Scandinavian Journal of Educational Research*, 50(3), s. 285–300.
- Brooker, Liz, 2002: *Starting school: Young children learning cultures*. Buckingham and Philadelphia: Open University Press.
- Coard, B., 2005: How the West Indian child is made educationally subnormal in the British school system: the scandal of the Black child in schools in Britain. I: B. Richardson (red.): *Tell it like it is: How our schools fail Black children*, s. 27–59. London and Stoke on Trent: Bookmarks Publications/Trentham Books.
- Drew, D. & Demack, S., 1998: A league apart: Statistics in the study of ‘race’ and education. I: P. Connolly & B. Troyna (red.): *Researching racism in education. Politics, theory and practice*, s. 140–170. Buckingham and Philadelphia: Open University Press.
- Flick, Uwe, 2006: *An introduction to qualitative research* (3. udg.). London: Sage.
- Freire, Paulo, 2007: *Education for critical consciousness*. New York: Continuum.
- Gitz-Johansen, Thomas, 2006: Minoriteter i Danmark. I: M.S. Karrebæk (red.): *Tosprogede børn i det danske samfund*, s. 75–97. København: Hans Reitzel.
- Gundara, Jagdish, 2000: *Interculturalism, education and inclusion*. London: Paul Chapman.
- Hagstofa Íslands, 2015. Erlendir ríkisborgarar 1950–2014. <http://hagstofa.is/?PageID=2593&src=https://rannsokn.hagstofa.is/pxis/Dialog/varval.asp?ma=MAN04001%26ti=Erlendir+r%EDkisborgarar+1950%2D2014+%26pa th=./Database/mannfjoldi/Rikisfang/%26lang=3%26units=fjoldi>
- Hauge, A.-M., 2004: *Den felleskulturelle skolen: pedagogisk arbeid med språklig og kulturelt mangfold*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hernandez, D.J., 2004: Children and youth in immigrant families. Demographic, social, and educational issues. I: J.A. Banks & C.A.M. Banks (red.): *Handbook of research on multicultural education* (2. udg.), s. 404–419. San Fransisco: Jossey-Bass.

- Holm, G. & Londen, M., 2010: The discourse on multicultural education in Finland: Education for whom? *Intercultural Education*, 21(2), s. 107–120.
- Horst, C. & Gitz-Johansen, T., 2010: Education of ethnic minority children in Denmark. Monocultural hegemony and counterpositions. *Intercultural Education*, 21(2), s. 137–151.
- Hvistendahl, R., 2009: Å bli kompetent og være til nytte. Utdanning av tospråklige lærere. I: R. Hvistendahl (red.): *Flerspråklighet i skolen*, s. 175–193. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jónsdóttir, E.S. & Ragnarsdóttir, H., 2010: Multicultural education in Iceland: vision or reality? *Intercultural Education*, 21(2), s. 153–167.
- Kulbrandstad, L.A., 2009: Introduction: Multilingualism in school and kindergarten. I: O.K. Kjørven, B.-K. Ringen & A. Gagné (red.): *Teacher diversity in diverse schools: Challenges and opportunities for teacher education*, s. 177–182. Vallset: Oplandske bokforlag.
- Kvale, S., 1996: *Interviews. An introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks: Sage.
- Lassen, B. H., 2007: *Í tveimur menningarheimum: Reynsla og upplifun kennara af erlendum uppruna af því að starfa í grunnskólum á Íslandi*. Unpublished master's thesis. University of Education, Reykjavík, Iceland.
- May, S. & Sleeter, C.E., 2010: Introduction. Critical multiculturalism: Theory and praxis. I: S. May & C.E. Sleeter (red.): *Critical multiculturalism: Theory and praxis*, s. 1–16. New York: Routledge.
- Nieto, S., 2010: *The light in their eyes. Creating multicultural learning communities* (10th anniversary edition). New York: Teachers College Press.
- Paavola, H. & Talib, M., 2010: Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus. (A1) Jyväskylä: PS-kustannus.
- Parekh, B., 2006: *Rethinking multiculturalism. Cultural diversity and political theory* (2. udg.). Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan.
- Ragnarsdóttir, H., 2008: *Collisions and Continuities: Ten Immigrant Families and Their Children in Icelandic Society and Schools*. Saarbrücken: VDM Verlag.

- Ragnarsdóttir, H., 2010: Internationally educated teachers and student teachers in Iceland: Two qualitative studies. *Canadian Journal of Educational Administration and Policy*, 100 (Special Issue: Educational policy and internationally educated teachers).
- Ragnarsdóttir, H., 2011: Líf og störf ungra innflytjenda: Reynsla ungmenna af tíu ára búsetu á Íslandi. *Uppeldi og menntun*, 20(2), s. 53–70.
- Ragnarsdóttir, H. & Blöndal, H., 2007: Háskólastigið í ljósi hnattvæðingar. Rannsókn á stöðu og reynslu erlendra nemenda við Kennaraháskóla Íslands. *Uppeldi og menntun*, 16(2), s. 161–182.
- Ragnarsdóttir, H. & Blöndal, H., 2010: Skólamenning og fjölbreyttir starfsmannahópar í leikskólum. I: H. Ragnarsdóttir & E.S. Jónsdóttir (red.): *Fjölmening og skólastarf*. Reykjavík: Rannsóknastofa í fjölmeningarfræðum Menntavísindasviði HÍ & Háskólaútgáfan.
- Ragnarsdóttir, H. & Schmidt, C. (red.) 2014: *Learning spaces for social justice: International perspectives on exemplary practices from preschool to secondary school*. London: Trentham Books & IOE Press.
- Ringen, B.-K. & Kjørven, O.K., 2009: The design of a teacher education program for bilingual teachers in Norway. I: O.K. Kjørven, B.-K. Ringen & A. Gagné (red.): *Teacher diversity in diverse schools: Challenges and opportunities for teacher education*, s. 131–143. Vallset: Oplandske bokforlag.
- Rumbaut, R.G. & Portes, A., 2001: Introduction – Ethnogenesis: Coming of age in immigrant America. I: R.G. Rumbaut & A. Portes (red.): *Ethnicities. Children of immigrants in America*, s. 1–19. Berkeley et al.: University of California Press.
- Stake, R.E., 2005: Qualitative case studies. I: N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (red.): *The sage handbook of qualitative research*, s. 443–466. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Staunæs, D., 2004: *Køn, etnicitet, og skoleliv*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Talib, M.-T. & Horoya, S., 2010: Preservice teachers' intercultural competence: Japan and Finland. I: D. Mattheou (red.): *Changing Educational landscapes*, pp. 241–260. New York: Springer.

Tanner, A. 2011. Finland's Balancing Act: The Labor Market, Humanitarian Relief, and Immigrant Integration [online], Migration Information Source, 31. januar 2015 <http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?ID=825>

Emneord: Integration, social retfærdighed, elever med invandrerbaggrund, skolesamfund i Finland, Island, Norge og Sverige.

Nordiska på schemat: Kommunikation och undervisning i gränsöverskridande språkmöten

Sylvana Sofkova Hashemi & Helén Stålarin

Grannspråk har varit ett skolämne i Skandinavien sedan 1850-talet. Grannspråksundervisning i form av autentiska språkmöten i teknik-medierade klassrum mellan Danmark, Norge och Sverige har visat sig skapa en naturlig nyfikenhet och härmed mer lustfyllt lärande. Det bidrar till att skapa utrymme till dialogiskt och reflekterande lärande. Eleverna utvecklar diverse språkförståelsestrategier och tekniker. Särskilt möjligheterna till att använda sig av kollaborativa ytor, direkta samtal och multimodala produktioner uppmuntrar till utveckling mot mer receptiv och medierad grannspråksundervisning. Det resulterar i en medveten grannspråksförståelse och en parallell utveckling av sociala, kulturella, kritiska och digitala kompetenser.

Lärande som kunskapande i ett socialt, kulturellt och teknologiskt sammanhang är allt mer beroende av samarbete och utbyte av information och strävan efter att utveckla kreativitet, innovation, problemlösningsförmåga och risktagande (Jenkins m.fl. 2006; OECD 2013). Teknikmedierad undervisning har visat sig motivera och engagera elever i mer aktiva, deltagande och medskapande praktiker i skolan. Undervisningen där digital teknik figurerar kan bli mer varierad och individanpassad (se EACEA/Eurydice 2011; Hylén 2010). Det kan också ge ett minskat utrymme till dialog, reflektion och fördjupat lärande. Digitaliseringen av skolan med dator till varje elev tenderar exempelvis att förstärka ensamarbete, otydlighet i arbetsuppgifter som gärna utformas med för vaga eller tvärtom för omfattande instruktioner, eller ett fokus på teknologi och presentationsformat som tar över för ämnesinnehåll (Grönlund m.fl. 2011; Fleischer 2011, 2013).

I ett EU-finansierat skolutvecklingsprojekt *Gränsöverskridande Nordisk Undervisning* (GNU, projektgnu.eu) har lärare, elever och forskare i Danmark, Norge och Sverige bedrivit ett utvecklingsarbete med fokus på grannspråksundervisning. Projektets övergripande syfte har varit att utveckla innovativa undervisningsmodeller över gränserna där ämnesinnehåll och digital teknologi är viktiga ingredienser. I det treåriga projektet deltog 18 klasser från 13

grundskolor i ämnesområdena matematik, språk/modersmål, naturkunskap och samhällskunskap. Kommunikationen i projektet skulle hållas på respektive modersmål. Målet med artikeln är att visa exempel på hur nordiska språkmöten i undervisningen med stöd av digital teknik skapar en autentisk kontext och utrymme till dialogisk och reflekterande undervisning. Till skillnad från undervisning som är baserad på mer konstruerade uppgifter ges här möjlighet till utveckling av språklig och kulturell identitet, delat och reflekterande lärande och inte minst lusten att lära.

Nordiska språk och digitala medier i styrdokument

Den nordiska språkgemenskapen med strävan att bedriva en gemensam nordisk språkpolitik är en unik företeelse i världen (se *Deklaration om nordisk språkpolitik*, Nordiska ministerrådet 2006). Grannspråk har som en del av svenskämnet varit ett skolämne i Skandinavien sedan 1850-talet med målet att kunna kommunicera på de egna språken (Rekdal 2002). Danskar, svenskar och norrmän kan förstå varandra på sitt eget språk med förhållandevis liten ansträngning (Karker 1997). Språkskillnaderna handlar i grova drag om att norska och danska har stora likheter i ordförrådet, medan norska delar stora delar av ljudsystemet med svenska. Studier av gymnasieelevers grannspråksförståelse visar på skillnader i språkförståelse och att särskilt danskar och svenskar har svårigheter att förstå varandra och utvecklar strategier mer likt främmandespråksförståelse (Maurud 1976; Delsing & Lundin Åkesson 2005). Ungdomar som fått grannspråksundervisning, i någon grad, klarar också grannspråkstesterna bättre. Andra faktorer som lyfts fram utöver lingvistisk distans som kan påverka förståelsen, är attityder till grannländer och erfarenheter av språken (Gooskens & Haug Hilton 2013; Maurud 1976; Börestam 1994). Gooskens & Haug Hilton (2013) visar exempelvis att språkkontakt genom geografisk närhet har betydelse för en positiv attityd till grannlandet och dess språk.

En grundtanke i det nordiska skolutvecklingsprojektet har varit att eleverna ska kommunicera på grannspråken och att aktiviteterna ska vara en del av den ordinarie undervisningen och bygga på innehåll och mål i läroplanerna i de tre länderna. I relation till modersmål, nordiska språk och digitala medier har lärare och forskare i samarbete identifierat tre relevanta innehållsområden (se resp. lands läroplan för grundskolan: Undervisningsministeriet 2009; Skolverket 2011; Utdanningsdirektoratet 2013):

1. Språkbruk, samhälle och kultur
2. Digitala texter och medier
3. Kritisk och estetisk förhållning till texter och information

Traditionellt har modersmålsämnet beskrivits utifrån arbete med språkutveckling och litteratur. Med den ökade digitaliseringen vidgas ämnet med mål som innebär en fördjupning i skilda textgenrer och hantering av digitala texter, ett urval uttrycksformer (skrift, bild, ljud), samt informationssökning. Flera studier uttrycker att det finns ett behov av att arbeta med fler typer av texter som man i vuxenlivet behöver kunna hantera som skribent och läsare (se Hertzberg 2006; Johansson 2010). När det gäller multimodalitet och olika uttrycksmöjligheter vidgades textbegreppet i den svenska läroplanen år 2000 med bild som en semiotisk resurs förutom de språkliga uttrycksformerna för tal och skrift (Skolverket 2006). Den nuvarande och förnyade läroplanen från 2011 innehåller centrala mål och formuleringar som antyder en interaktion mellan verbalt (tal och skrift) meningsskapande och visuella eller auditiva representationer (bild, ljud). Här är exempel ur centrala innehållet för årskurs 4–6 (Skolverket 2011:224):

- Lässtrategier för att *förstå och tolka texter från olika medier* samt för att urskilja texters budskap, både de uttalade och sådant som står mellan raderna.
- Strategier för att skriva olika typer av texter med anpassning till deras typiska uppbyggnad och språkliga drag. Skapande av *texter där ord, bild och ljud* samspelar.

Nordiska språk i gränsöverskridande undervisning Utformning och innehåll i modersmålsämnet

Danska, norska och svenska klasser från årskurs 4 till 9 har samarbetat i treparts- eller tvåparts-konstellationer, så kallade *klassmatcher*, och genomfört upptill fem undervisningsprojekt beroende på när klassen och läraren initierade sitt arbete i GNU-projektet. Det gränsöverskridande pedagogiska arbetet har handlat om att lärarna i en klassmatch planerar tillsammans och kommer överens om ett avgränsat projekt i relation till ämnesinnehållet och kunskapskraven. Lärarna lägger upp mål och beskrivningar av undervisningsförlopp, gruppindelning, eller material att jobba med på en delad yta på Internet (till exempel blogg, wiki). Det kan handla om textutdrag, länkar till material eller lektionsinslag i form av nedskrivna instruktioner, filmer eller presentationer. Eleverna delar det material de skapar i form av filmpresentationer, texter med tillhörande ljudfil, eller länkar till produkter på andra ställen (till exempel digitala serier). Elevernas reflektioner dokumenteras genom utvärderingar som också delas mellan länderna.

De klassamarbeten och projekt som har ägt rum i ämnet modersmål pre-

senteras i tabellen nedan. Varje rad motsvarar ett samarbete mellan svenska, danska och/eller norska klasser. Tabellen listar även årskurs och de digitala medier och applikationer som användes.

Översikt över klassarbeten i modersmålsämnet:

Period	Innehåll	Årskurs	
		Se-Dk-No	Digital media
I.	Självpresentation	7-7-7	Google+; Skype
	Presentera skolan	7-7-/	Present.me, Skype
	Vardagslivet i Norr	5-6-4	Voicethread, Skype
II.	Novellstafett	7-7-7	Google docs, Adobe Connect
	Kortprosa	8-8-7	Wiki, Skype
	Tidningsartiklar	8-7-6	Google docs, email
	Tecknade serier	5-5-4	Pixton, wiki, Adobe Connect
III.	Nyhetsartiklar	8-8-7	Wiki, Google docs, Adobe Connect
	Ungdomsförfattare	8-7-/	Wiki, Google docs, Adobe Connect
	Dikter: Valans spådom	5-5-4	Wiki, Adobe Connect
IV.	Lyrik	9-9-/	Wiki, Google docs, Adobe Connect
	Tolka dikter, noveller	9-8-/	Wiki, Google docs, Adobe Connect
	Personbeskrivningar	7-7-/	Paper, film, Facebook
	Miljöbeskrivningar	5-/7	Wiki, Minecraft, paper, Adobe Connect
V.	Berätta genom film	9-8-/	Wiki, YouTube, Adobe Connect
	Mänskliga rättigheter	7-7-/	Facebook, Adobe Connect
	Kommunicera språkskillnader	5-/7	Twitter, Google docs, Adobe Connect

Initialt handlade uppläggen om att klasserna bekantade sig med varandras språk, skolkultur och fritidsintressen genom att skapa och dela digitala presentationer på detta tema (*Vardagslivet i Norr*) och samtala i helklass i videosamtal (*Skype, Google+*). Senare klassarbeten har också de handlat om språkförståelse, men nu började man mer aktivt arbeta med ämnesinnehåll och läsa noveller, dikter och andra texter på varandras språk, tolka och översätta. Texter producerades gemensamt i tvärgrupperna och delades digitalt. Eleverna skapade digitala tecknade serier och samarbetade kring berättelsestruktur,

tolkade miljöbeskrivningar genom tredimensionella ritningar på dator (*Minecraft*), kommunicerade om mänskliga rättigheter och språkskillnader genom sociala medier (*Facebook, Twitter*).

I nästa avsnitt beskrivs mål och upplägg för en av klassmatcherna där norska och svenska elever i årskurs 7 respektive 5 samarbetade kring tolkning av miljöbeskrivningar.

Att tolka miljöbeskrivande texter

Ett av samarbetena i modersmålsämnet handlade om att få en fördjupad språklig förståelse för grannspråken genom att tolka miljöbeskrivningar. Pedagogerna inledde arbetet med att tillsammans formulera en terminsplanering. Utöver nätbaserade lärarmöten (*Adobe Connect*) hade de under en heldag möjlighet att prata ihop sig och lära känna varandra under GNU-projektets gemensamma konferens. Målet med det nordiska samarbetet bestämdes för denna uppgift att fokusera på att ge eleverna förutsättningar att utveckla sina förmågor att formulera sig och kommunicera i tal och skrift och träna på att anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang. Lärarna planerade även för att eleverna skulle ha möjlighet i undervisningssituationerna att hitta skillnader och likheter i de nordiska språken, samt träna på beskrivande och instruerande texter.

I vanlig ordning granskade pedagogerna respektive lands styrdokument och valde ut relevanta mål och innehåll för uppgiften som togs med i planeringen – centralt innehåll ur den svenska kursplanen:

- Språkbruk i Sverige och Norden. Några varianter av regionala skillnader i talad svenska. Några kännetecknande ord och begrepp i de nordiska språken samt skillnader och likheter mellan dem. Vilka de nationella minoritetsspråken är.
- Berättande texters budskap, språkliga drag och typiska uppbyggnad med parallellhandling och tillbakablickar, miljö och personbeskrivningar samt dialoger.
- Beskrivande, förklarande, instruerande och argumenterande texter.

Pedagogerna planerade även för att de skulle kunna bedöma om eleverna hade utvecklat en förmåga efter uppgiftens genomförande och kunde ge exempel på språkliga likheter och skillnader samt skriva beskrivningar, helt i enlighet med kunskapskraven för godtagbara kunskaper i slutet av årskurs 6:

- Eleven kan ge exempel på nationella minoritetsspråk, föra enkla resone-

mang om språkliga varianter inom svenskan samt ge exempel på tydligt framträdande språkliga likheter och skillnader mellan svenskan och närliggande språk.

- Eleven kan skriva olika slags texter med begripligt innehåll och i huvudsak fungerande struktur samt viss språklig variation. I texterna använder eleven grundläggande regler för stavning, skiljetecken och språkriktighet med viss säkerhet. De berättande texter eleven skriver innehåller enkla gestaltande beskrivningar och enkel handling.

Eleverna delades in i klassvisa smågrupper och nationella tvärgrupper. Ett gemensamt tidsschema upprättades som innehöll information om när och hur arbetet i klassrummen skulle ske, samt tidpunkter för gemensamma samtalen över gränserna i synkron kommunikation på *Adobe Connect*.

Klassmatchens arbete startades upp med en gemensam presentation och introduktion med alla eleverna i ett videosamtal. Pedagogerna presenterade sig för klasserna och berättade om projektet på respektive modersmål. Klasserna hälsade på varandra genom att en tvärgrupp i taget vinkade och presenterade sig framför datorns kamera. Det var en mycket uppskattad stund. Eleverna var glada och nyfikna på de andra eleverna och deras språk. Efter den gemensamma presentationen diskuterade klasserna var för sig om olika ord som hade förekommit i presentationen och vilka de tyckte skiljde sig åt från modersmålet. Därefter presenterade läraren uppgiften för de kommande veckorna:

- Ni ska hitta likheter och skillnader i våra nordiska språk genom att skriva en miljöbeskrivning med en beskrivande och förklarande text. Grupperna byter sedan beskrivning med varandra och tolkar/översätter den genom att bygga upp den i *MinecraftEdu*.
- Ni kommer sedan att få jämföra era miljöbeskrivningar med tolkningarna i ett samtal i *Adobe Connect*.

Elevgrupperna i respektive land började arbeta med att skriva miljöbeskrivningar i sina respektive grupper och klassrum. I detta skede anpassade varje pedagog undervisningen på det sätt som man själv fann var bäst för klassen. Slutresultatet blev en miljöbeskrivning från eleverna som även lästes in på modersmålet. Både texten och ljudfilen lades in på projektets gemensamma delade yta i en wiki, där grupper av användare kan skapa och dela innehåll.

Inför och under tiden som arbetet med miljöbeskrivningarna pågick i klassrummet arbetade de svenska eleverna med relaterade uppgifter för att ut-

veckla sina förmågor att skriva miljöbeskrivningar, samt förbereda sig inför de kommande samtalen med grannkamraterna. Eleverna arbetade via dator eller surfplatta, enskilt eller i grupp, med undervisningsmaterial som läraren hade skapat för ändamålet utifrån dagsaktuellt material, filmer, webbspel och andra sidor på Internet. Eleverna fick ”möta” olika författare och höra dem berätta om sina favoritmiljöer som de skriver om. De fick träna sig på att skriva miljöbeskrivningar utifrån alla sinnena med hjälp av tankekartor. De fick titta på film, läsa böcker och träna sin förmåga att beskriva och förklara så att andra kan leva sig in i deras texter. Genom att spela spel och quiz, se filmer och lyssna på språken, fick de möjligheter att utforska och hitta likheter och skillnader mellan de nordiska språken. Främst två hemsidor lockade mycket till samtal, engagemang och glädje – ”Norden förr och nu” och Nordiskesprak.net.

Eleverna laddade upp sina färdiga miljöbeskrivningar på wikin och bytte texter med varandra för att läsa, översätta och tolka granngruppens miljöbeskrivning. Först läste eleverna texten samt lyssnade på ljudfilen några gånger. Därefter arbetade de med texten på papper och strök med pennor under ord som var lika respektive skiljde sig åt. Eleverna förde samtal om texten och när de tyckte att de hade en bra föreställning om hur miljön såg ut, satte några igång att teckna miljön på papper medan de flesta började skapa och bygga digitalt i Minecraft.

Teckningarna på papper och skärmdumparna från ritningarna i Minecraft delades i tvärgruppen och eleverna började jämföra sin miljöbeskrivning med tolkningen. En tvärgrupp i taget diskuterade likheter och skillnader i sina tolkningar i synkrona samtal. De flesta verkade vara lite nervösa inför samtalen men efteråt var de lättade, uppspelta och glada. Alla grupper hade hittat ord som inte var självklara, även efter sökning på nätet, som de fick då tillfället att berätta om och be om en förklaring. De allra flesta grupperna tyckte att deras beskrivning hade tolkats ”rätt” och att de flesta delarna i beskrivningen fanns med i tolkningen. Efter tvärgruppernas möte samtalade klassen om vilka ord som varje grupp hade diskuterat och fått reda på mer om. Varje grupp skrev också en utvärdering av arbetet.

Överlag var eleverna mycket engagerade i uppgiften som öppnade upp för samarbete och kreativitet. I utvärderingen antyder eleverna att de hade en verklighetskänsla över att ett problem skulle lösas och presenteras för andra. De kände att detta var på riktigt för det fanns mottagare på ”andra sidan”. Språkförståelsen blev stor tack vare blandningen mellan text och ljud, användningen av översättningsverktyg och en digital arena bekant för eleverna – Minecraft. Eleverna fick med sig en positiv upplevelse av sitt grannspråk norska och samtliga hade nått kunskapskraven för uppgiften.

Språkande i parallella världar

Elevernas arbete med tolkning av likheter och skillnader i grannspråken genom beskrivande texter handlade i mångt och mycket om att förhålla sig kritiskt och reflekterande till det språkliga innehållet i texten, men även till uppläsningen och likaså till de digitala formaten och applikationerna som användes.

Eleverna läste tvärgruppens skriftliga miljöbeskrivning och lyssnade på högläsningen flera gånger om. Här handlade det om att träna sig på att lyssna på språken. Några av eleverna uppfattade grannkamraters högläsning klargörande, medan andra menade att de talade mycket snabbt, som om de riktade sig till modersmålstalare, som ett par elever uttrycker det:

Sofia: *De pratar så man börde så, men eftersom vi inte KAN norska eller vad jag ska säga och orden, så det blir konstigt på nåt sätt. Alltså man hör vad de säger, man kan tyda texten och följa med texten, men ändå så låter det som att de säger nåt helt annat.*

Eleverna förhöll sig kritiskt till kamraters högläsning och uttryckte vikten av att vara tydlig och läsa långsamt när man vänder sig till andra än modersmålstalare, vilket visar på en mottagarmedvetenhet.

Miljöbeskrivningarna var detaljerade och beskrev både husets interiör med olika rum (till exempel sovrum, kök, badrum, biorum, vinkällare) och hur de var inredda. Det var en utmaning för eleverna som citatet illustrerar:

Klara: *De ställer ganska höga krav. Det skulle vara en pool inne, en pool ute, så skulle det vara två badrum, två våningar, en trampolin, ett kök. Jag fattar inte varför.*

Adam: *Jag fattar inte trampolinen. Ska vi, för de sa aldrig trampolin på marken eller trampolin i vattnet.*

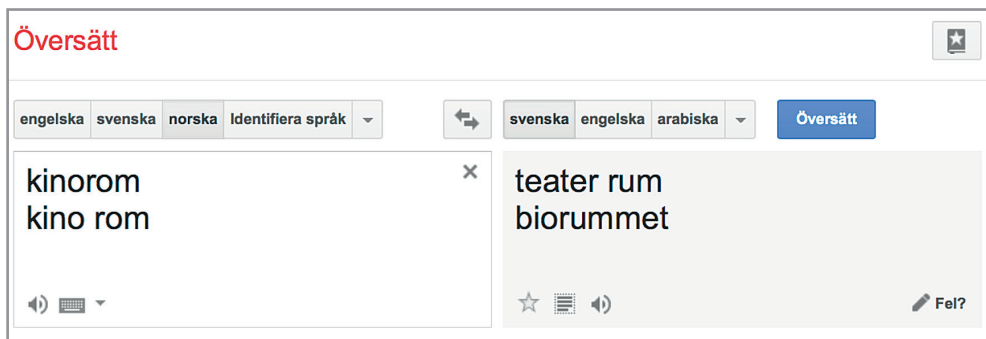
Klara: *För det kan vara typ studsmatta de menar, men så kan det också vara typ att man hoppar i vattnet. Så jag gjorde en i vattnet.*

Dialogen demonstrerar situationer där språkliga val måste göras. I samtalet ovan använder eleverna det norska ordet "trampolin", vilket visar deras osäkerhet på motsvarande ord på svenska och de måste fatta beslut i tolkningen.

Andra tillfällen som eleverna engageras i språkliga val rör översättningsstöd. Online översättning uppfattades i allmänhet som en lättåtkomlig och omedelbar hjälp i tolkningsprocessen. Utmaningarna eleverna behövde hantera och flera av grupperna nämner i intervjuerna är incidenter där ingen översättning ges eller i fråga om homografer, det vill säga ord som stavas lika men har olika

betydelser på svenska och norska. De berättar även om förekomster som i exemplet nedan där det spelade roll vad det blev för översättningsförslag beroende om ordet ifråga var separerat med ett mellanrum eller inte:

Moa: *Vi fattade inte vad "kinorum" var först, men det var typ bio eller teaterrum.*

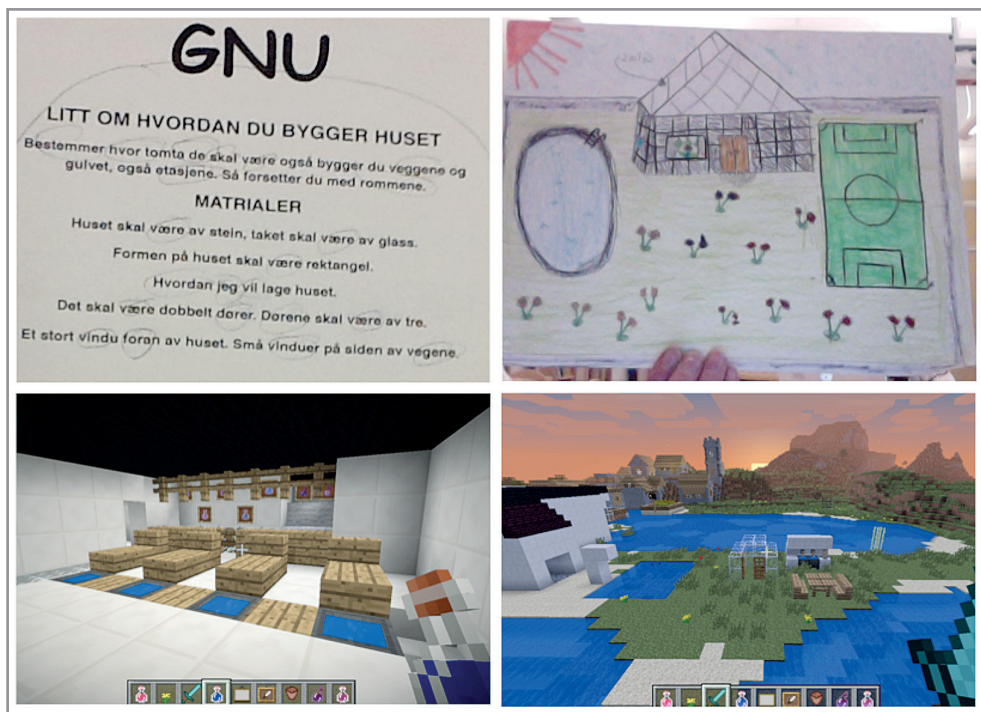
Online översättning av ordet "kinorum"

Homografer blev ett återkommande samtalsämne i klassrummet, som engagerade eleverna i språkliga reflektioner över det egna modersmålet och grannspråket som resonemanget nedan visar:

Sofia: *Men till exempel här– "bagen". Det är ju trädgård, men det kan också vara På svenska så blir det liksom bage med hästar. Vi hade ju en bage med hästar, så vi trodde att de menar liksom först bage med såna hästar...*

Visualiseringsprocessen, när eleverna överförde skriven text till visuella skisser på papper och dator, innebar att eleverna valde vilka delar i miljöbeskrivningen som skulle representeras i vilket format. Det var här eleverna upptäckte att medan en del visuella aspekter kan visas på papper så kan andra vara mer lämpade som tredimensionella ritningar på dator. Majoriteten av grupperna valde i inledningsskedet att rita utsidan på huset för hand på papper och interiören i tredimensionellt format på dator (se figuren nedan). I slutet på uppgiften hade de flesta av grupperna visualiserat också utsidan som en tredimensionell representation. I denna parallella utformning i ord och visuella representationer diskuterade eleverna material, former, storlekar och färger: trä eller tegel på huset, färgen på taket, sten eller gräs i trädgården, fotbollsplanen i rosa konstgräs, hur högt och brett, hur många fönster och så vidare.

Exempel på miljöbeskrivningar i tolkningsfasen: text med understrykning, skiss på papper och 3D-skisser av interiör och exteriör.

Följaktligen fanns det tre representationer av samma miljö: i ord, visuellt på papper och visuellt på skärm. Kompositionerna visade både likheter och skillnader i symboltolkningen som engagerade eleverna i värderande tankeprocesser. I tolkningen valde eleverna mellan vinster och förluster i olika representationsformat. De reviderade och modifierade sina representationer utifrån en språklig förståelse, liksom utifrån själva mediets potential. I deras val av format och uttrycksformer, utvecklade eleverna inte enbart medvetenhet om grannlandets språk, utan tog även del i avancerade och reflekterande tolkningsprocesser där språkliga och visuella val skedde i samspel. Visuella tecken blev deras tankeverktyg genom en parallell design och mediering av språkliga och visuella val.

Perspektiv på grannspråksundervisning i digitala miljöer

Det nordiska skolutvecklingsarbetet visade sig ge utrymme till motiverande, teknik-medierade praktiker och kommunikation i grannspråksundervisningen. Klasserna har fått möjligheter till att möta språken, kulturen, kamrater och

kollegor på riktigt, utifrån en autentisk kontext som skapat en naturlig nyfikenhet och härmed mer lustfyllt lärande (jfr. Passey m.fl. 2003; Carroll 2013). Särskilt möjligheterna till att använda sig av kollaborativa ytor, direkta samtal och multimodala produktioner uppmuntrade till att lära och resonera tillsammans i skilda former. Det gav mer kvalitet i undervisningen i form av ett delat och reflekterande lärande och en utveckling mot mer receptiv och medierad grannspråksundervisning. Eleverna utvecklade diverse språkförståelsestrategier och tekniker. Undervisningen uppmuntrade till kritisk och reflekterande informationshantering och tolkning i flera dimensioner: i skrift, i ljudinspelning, i bild, på film, på papper, på dator. Genom medvetna val av format och uttrycksformer utvecklade eleverna inte enbart medvetenhet om grannlandets språk, utan tog även del i avancerade och reflekterande tolkningsprocesser där språkliga och visuella val skedde i samspel (jfr. Mills 2011; Sofkova Hashemi 2014). Elevernas digitala kompetenser utvecklades, samt vardagserfarenheter och informella mediekompetenser fick plats i klassrummet (Cazden 2006; Hull & Schultz 2002; Vygotsky 1962). Utbytet har resulterat även i ökad förståelse för de nordiska länders skolsystem, innehåll i ämnena och inte minst de utmaningar man möter i organisation och de tekniska förutsättningar som råder i respektive land, kommun och skola.

Summary

In the context of neighbouring language education, the cross-border Nordic school development project proved to provide space for students to engage in motivating, technology-enhanced practices and communication. The classes met the languages, cultures, peers and colleagues in an authentic context that created a natural curiosity and hereby a motivation to learn. The students developed various language comprehension strategies and techniques. Especially the possibilities of making use of collaborative spaces, direct conversations and multimodal productions encouraged a development towards more receptive and mediated learning. Students developed not only knowledge and awareness of the neighbouring languages, but also took part in advanced and reflective processes of learning and developing social, cultural, critical and digital competences in parallel.

Sylvana Sofkova Hashemi är docent i utbildningsvetenskap med inriktning mot lärande och IT vid Högskolan Väst, Trollhättan och universitetslektor i ämnesdidaktik med inriktning mot svenska vid Göteborgs universitet.

Helén Stålar är legitimerad lärare för årskurs 1-7 och arbetar som förstelärare på Glasbergsskolan, Mölndal.

Referenser

- Börestam Uhlmann, U. 1994: *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. Textgruppen i Uppsala AB.
- Carroll, J. 2013: "Engaging and Authentic Technology Use for Literacy Learning in the Middle Years." *Literacy Learning: the Middle Years* 21 (2), pp. 7-17.
- Cazden, C. B. 2006: "Connected Learning: "Weaving" in Classroom Lessons." *Pedagogy in Practice 2006 Conference*. University of Newcastle.
- Delsing, L-O. & Åkesson Lundin, K. 2005: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. Köpenhamn: Nordiska Ministerrådet.
- EACEA/Eurydice 2011: *Key Data on Learning and Innovation through ICT at school in Europe*. Brussels: EACEA P9 Eurydice. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/key_data_en.php
- Fleischer, H. 2011: "What is our current understanding of one-to-one computer projects: A systematic narrative research review." *Educational Research Review* 7(2), pp. 107-122.
- Fleischer, H. 2013: *En elev – en dator: kunskapsbildningens kvalitet och villkor i den datoriserade skolan*. Doktors avhandling. Jönköping: Högskolan för lärande och kommunikation.

- Gooskens, C. & Haug Hilton, N. 2013: "The effect of social factors on the comprehension of a closely related language." In: J-M. Tirkkonen & E. Anttikoski (eds.) *Proceedings of the 24th Scandinavian Conference of Linguistics*, University of Eastern Finland. pp. 201-210.
- Grönlund, H., Englund, T., Andersson, A., Wiklund, M., Norén, I. & Hatakka, M. 2011: *Årsrapport Unosuno 2011*. Örebro universitet.
- Hertzberg, F. 2006: "Genreskrivning under senare skolår. Att berätta räcker inte." I: Bjar, L. (red.), *Det hänger på språket! Lärande och språkutveckling i grundskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Hull, G. & Schultz, K. (eds.) 2002: *Schools out!: Bridging out-of-school literacies with classroom practice*. New York: Teachers College press.
- Hylén, J. 2010: *Digitaliseringen av skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Jenkins, H., Clinton, K., Purushotma, R., Robison, A. J. & Weigel, M. 2006: *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century*. The MacArthur Foundation, Chicago.
- Johansson, L-E. 2010: "Nygamla textvärldar – genrer och skärmbaserad textanvändning i skola och samhälle." *Utbildning & lärande 1/2010: Nya textvärldar i vår tid*. Högskolan i Skövde.
- Karker, A. 1997: *Nordens språk*. Oslo: Novus forlag.
- Maurud, Ø. 1976: "Nabospråksförståelse i Skandinavien. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige." *Nordisk utredningsserie 13*. Stockholm: Nordiska rådet.
- Mills, K. A. 2011: "'I'm making it different to the book': Transmediation in young children's multimodal and digital texts." *Australasian Journal of Early Childhood* 36(3), pp. 56-65.
- Nordiska ministerrådet 2006: *Deklaration om nordisk sprögpolitik*, Köpenhamn.
- OECD 2013: *Trends Shaping Education 2013*, OECD Publishing.
- Passey, D., Rogers, C., Machell, J., McHugh, G. & Allaway, D. 2003: *The Motivational Effect of ICT on Pupils*. London: Department for Education and Skills.
- Rekdal, O. 2002: "Norsk som nabospråk." *Håndbok for deg som er svensk og vil lære mer om norsk språk og kultur*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.

- Skolverket 2006: *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket 2011: *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Fritzes.
- Sofkova Hashemi, S. 2014: "Meaning-making and Communication in Virtual Nordic Classrooms: transmediation in cross-border understanding." *EDULEARN14 Proceedings, 6th International Conference on Education and New Learning Technologies*, Barcelona 7-9 July 2014, pp. 1820-1830.
- Undervisningsministeriet 2009: *Fælles Mål 2009 – Dansk*: <http://www.uvm.dk/Service/Publikationer/Publikationer/Folkeskolen/2009/Faelles-Maal-2009-Dansk>
- Utdanningsdirektoratet 2013: *Læreplan i norsk*: <http://www.udir.no/kl06/NOR1-05/>
- Vygotsky, L. 1962: *Thought and Language*. MIT Press, Cambridge, MA.

Nyckelord: grannspråksförståelse, grannspråksundervisning, digital media, dialogiskundervisning, autenticitet

Tankarna bakom Deklaration om nordisk språkpolitik

Olle Josephson

Sammanfattning

Deklaration om nordisk språkpolitik från 2006 är en del av den språkpolitiska offensiv man kan urskilja i de nordiska länderna under 2000-talets första årtionde. Den kännetecknas av två huvudtankar: Nordens länder är mångspråkiga, och en språkgemenskap hålls samman inte bara av gemensamt språk utan också av gemensam språkpolitik. Språkpolitiken är på centrala punkter densamma i de nordiska länderna, till exempel i fråga om parallellspråkighet, klarspråk och interskandinavisk språkförståelse. Men den skiljer sig i fråga om mångspråkigheten. Det förhindrar Nordens utveckling till en språklig föregångsregion.

En deklamation av utbildningsministrar kan inte förändra ett språksamhälle. I sin inflytelserika handbok i språkpolitik från 2004, *Language Policy*, hävdar Bernard Spolsky att språkpolitiken i ett samhälle har tre komponenter (s. 5): de språkliga praktikerna, språkideologin, medveten och omedveten, och den manifesta språkplaneringen. Den tredje komponenten är den svagaste, och framgången för uttryckliga språkpolitiska initiativ är starkt beroende av riktningen för de två andra.

Deklarationen om nordisk språkpolitik från 2006 är ju ett otvetydigt exempel på den tredje komponenten. Det är därför mycket svårt att bedöma vilka effekter den haft. De fem mål den ställer upp är långt ifrån uppfyllda, men de är också nästan utopiskt formulerade (till exempel nummer tre, ”att alla nordbor har grundläggande kunskaper om språkliga rättigheter i Norden och om språksituationen i Norden” – när kommer *alla* nordbor att ha det?). Det går inte att säga om vi i dag är närmare eller längre ifrån de fem målen än 2006; försök i den vägen slutar bara med anekdotiska gissningar. Deklarationen citeras ofta i språkpolitiska sammanhang, men är inte känd utanför den snäva kretsen av språkpolitiskt initierade. Är den bara ett retoriskt uppvisningsnummer, eller en grundsten i ett långsamt och mödosamt bygge av nordisk språkpolitik?

Men oavsett faktisk genomslagskraft är deklamationen ett centralt dokument i den fortlöpande diskussionen om nordisk språkpolitisk historia. Här samlas och sammanfattas mycket av det tidiga 2000-talets språkpolitiska tänkande.

Den som vill skriva den nordiska språkpolitikens historia kommer att återvända till deklARATIONEN och på ett eller annat sätt mäta faktisk utveckling mot deklARATIONENS idéer. Det finns alltså goda skäl att ägna en kort artikel om tankarna bakom deklARATIONEN.

Den språkpolitiska offensiven

DeklARATIONEN är en del av det tidiga 2000-talets språkpolitiska offensiv i de nordiska länderna. Den kännetecknades av ett intensivt utredningsarbete som så småningom ledde fram till en förnyad och utvecklad språkpolitik på nationell nivå. De viktigaste utredningarna listas i tablå 1. Den tar bara upp de statsbärande språken; den skulle naturligtvis bli längre om man tillfogade viktiga språk i Norden som färöiska, grönländska eller samiska

Tablå 1. Språkpolitiska dokument i de nordiska länderna under 2000-talet. Namn, år och utförare

Land	Språkpolitiskt dokument
Danmark	Sprog på spil 2003, arbetsgrupp inom Kulturministeriet Sprog til tiden 2008, språkvårdarkommitté utsedd av regeringen
Finland	Tänk om... 2003, finlandssvenskan, språkmyndigheten Suomen kielen tulevaisus, 2009 ("Finska språkets framtid"), finskan, språkmyndigheten enligt regeringsuppdrag
Island	Íslenska til alls 2009, språkmyndigheten på regeringsuppdrag
Norge	Norsk i hundre! 2005, språkvårdarkommitté enligt regeringsuppdrag Mål og meining 2008, stortingsmelding
Sverige	Mål i mun 2002, parlamentarisk utredning på uppdrag av riksdag och regering Bästa språket 2005, proposition från regeringen till riksdagen Värna språken 2008, utredning på regeringens uppdrag

De olika språkpolitiska handlingsprogrammen har givetvis påverkat varandra. Särskilt kan man peka ut den svenska *Mål i mun* som i viss mån paradigmbildande. Tillsammans med *Mål og meining* får den också sägas ha högst status som betänkande från en parlamentariskt tillsatt utredning. *Mål i mun* angav tre utgångspunkter för svensk språkpolitik (de kom 2005 att omvandlas till språkpolitiska mål och 2009 till språklag): svenskan skall vara ett komplett och samhällsbärande språk; den offentliga svenskan skall vara korrekt och

välfungerande; alla ska ha rätt till språk: svenska, modersmål och främmande språk.

Snarlika formuleringar kan återfinnas i de senare dokumenten, från andra nordiska länder, och även i Deklarationen. Rent tidsmässigt kan alltså Deklarationen placeras ungefär mitt i den språkpolitiska offensiven.

Det är inte svårt att räkna ut att den språkpolitiska offensiven är ett svar på den nya språksituation som växte fram under 1990-talet, och som ofta sammanfattas under rubriken globalisering. Den innefattar framför allt tre viktiga förändringar, alla mycket välkända: månspråkigheten, engelskan och digitaliseringen.

Till detta kommer en specifik nordisk omständighet: i början av 2000-talet fanns tecken på att den interskandinaviska språkförståelsen kanske höll på att försämras. Stor betydelse hade Delsings och Lundins stora undersökning från 2005, *Håller språket ihop Norden?* Den som läser rapporten noga kan se att den inte riktigt ger underlag för ett allmänt påstående om försämrad ömsesidig språkförståelse: vilka slutsaser kan man egentligen dra av relativt dekontextualiserade tester med ibland mosträviga gymnasister? Samma håglösa stockholmsgymnasist som tämligen planlöst kryssar i undersökningsformuläret kanske är en hejare på att begripa danska efter den första veckan på sabbatsårsjobbet i Köpenhamns servicesektor? Men det räckte att resultaten åtminstone inte kunde visa någon förbättring jämfört med någorlunda motsvarande test under tidigare årtionden för att de skulle väcka oro.

Två huvudtankar

Kanske var det denna oro som ledde till att Nordiska Ministerrådet 2005 gav en expertgrupp, Ledningsgruppen Nordens språkråd, i uppdrag att arbeta fram ett underlag som skulle säkra helhet och sammanhang i Nordiska ministerrådets långsiktiga språksatsningar. Ministerrådet tänkte främst på den internordiska språkförståelsen. Men expertgruppen var starkt påverkad av den nya helhetsyn som kännetecknade den språkpolitiska offensiven, och såg möjligheten att omsätta den på nordisk nivå. Det måste dock betonas att en utgångspunkt var gemensam och självklar för både Ministerråd och expertgrupp: den nordiska språkgemenskapen, hur den än ska förstås, ska bevaras, stärkas och utvecklas. Den är en tillgång för dem som bor i Norden.

Man kan därför säga att två huvudtankar präglar deklARATIONEN. Den ena är mångspråkigheten: den nordiska språkgemenskapen handlar om alla språk som talas i Norden, inte bara de skandinaviska eller bara de statsbärande eller bara de som traditionellt talats inom Nordens gränser, utan faktiskt alla, de minst 200 modersmålen och kanske några språk till. Den andra huvudtanken

följer av den första: en språkgemenskap hålls inte samman av bara gemensamma språk utan också av gemensam språkpolitik.

Detta kan sägas vara ett språkpolitiskt tänkande som har lämnat national-språkstanken, såsom den i en eller annan tappning har dominerat den språkpolitiska förståelsen de senaste 200 åren. En stat bärs upp av ett folk som förenas av ett gemensamt, eller möjligen ett par gemensamma, språk – så har tankefiguren sett ut. Stater kan sinsemellan kännetecknas av geografisk närhet, historiska och samhälleliga likheter och kanske också av stora likheter mellan statsbärande språk. Dessa språkliga likheter är värda att ta fasta på och utveckla – så lyder den traditionella logiken för den nordiska språkgemenskapen.

Den nya logiken är något annorlunda: Nordens länder, liksom de flesta andra länder, präglas av många olika språk; de språk som fungerar som gemensamt huvudspråk i några av länderna är i vissa fall mycket lika varandra. Det är viktigt att politiken för alla språken i Norden utvecklas i samma riktning i de nordiska länderna, och till den politiken hör också att utnyttja likheterna mellan några huvudspråk.

Centralt för deklarationen är alltså förståelsen av begreppet *språkgemenskap* (eller *språksambälle*). Det är inget enkelt begrepp, och en del språksociologer i dag är beredda att avskaffa det, därför att det är så luddigt (se till exempel Blommaert & Rapmtton 2011:4). Vem hör till den nordiska språkgemenskapen? Den nyanlände eritreanska flyktinginvandraren som rör sig i svenskspråkiga miljöer men bara förstår ett hundratal svenska ord? Norrmannen som gifte sig i USA för fyrtio år sedan och bara talar norska några dagar om året när kusinerna hälsar på?

Erfarenhetsmässigt är dock språkgemenskap ett politiskt användbart begrepp. (Det finns flera begrepp som visat sig språkpolitiskt fruktbara men vetenskapligt, sociolingvistiskt tvivelaktiga, till exempel *parallellspråkighet* eller *domänförlust*.) En vanlig definition på en språkgemenskap är att medlemmarna i den delar ett (eller flera) gemensamt språk, interagerar språkligt och är symboliskt integrerade (Fishman 1971:232-40). Den symboliska integrationen innebär att medlemmarna på något sätt *anser* sig höra samman; attityder, ideologier och politik är alltså avgörande.

Den nordiska språkgemenskapen är ofrånkomligen svag i fråga om det första kriteriet; stockholmaren och köpenhamnsbon har till en början åtskilliga problem med varandras modersmål, och det är mycket tveksamt om finnen i Jyväskylä och dansken i Esbjerg delar något annat gemensamt språk än en del engelska. Graden av språklig interaktion varierar, minst sagt, men som helhet ökar den faktiskt bara år från år – det skulle lätt kunna visas med siffror på arbete, fritidsresor, äktenskap med mera över de nordiska gränserna. När

gemensamt språk och interaktion är tämligen svaga komponenter i språkgemenskapen, blir den tredje desto viktigare, den symboliska integrationen med gemensamma attityder och gemensam politik. Därför försöker Deklarationen ta ett språkpolitiskt helhetsgrepp.

Hierarkier och språkpolitik

I en språkgemenskap med flera språk – och så ser alla språksamhällen ut nu för tiden – inträder ofrånkomligen en hierarki mellan språken. Språkpolitik handlar till inte ringa del om att handskas med dessa hierarkier: att i någon mån försöka jämna ut den, att se till att språk i toppen inte orimligt mycket förtrycker språk längre ned, att vända på rangordningen i vissa fall. En mängd faktorer avgör språkens status: antal modersmålstalare; användning inom högstatusdomäner som teknik, forskning, finansväsen och statsförvaltning; synlighet i det offentliga rummet; grad av digitalisering; grad av standardisering; historisk förankring i det aktuella territoriet; förekomst som skolspråk eller skolämne med mera, med mera. För att ta en indikator bland många andra som exempel: ungefär 85 språk finns i dag tillgängliga för automatisk översättning på Google translate. Bland dessa finns de fem statsbärande språken i Norden, däremot inte de andra samhällsbärande språken färöiska, grönländska och samiska. Av språk som har ställning som officiellt minoritetsspråk i ett eller flera nordiska länder återfinns naturligtvis tyska (minoritetsspråk i Danmark) och dessutom jiddisch (minoritetsspråk i Sverige).

Deklarationen gör mycket tydliga försök att ordna upp och i viss mån förskjuta den nordiska språkgemenskapens hierarkier. Redskapet är den terminologi för olika roller för olika språk som lanseras (jfr Lena Ekbergs bidrag i denna volym): *sambällsbärande språk*, *statsbärande språk*, *språk med internationell räckvidd*, *modersmål*, *nationella minoritetsspråk*. (Samma språk kan givetvis ha olika roller. Finska är statsbärande och samhällsbärande i Finland, men nationellt minoritetsspråk i Sverige.) Klassificeringen innebär självklart en rangordning: ett statsbärande språk har starkare ställning än ett nationellt minoritetsspråk. Språkpolitiskt särskilt intressanta är kanske begreppen *Nordens sambällsbärande språk*, *språk med internationell räckvidd och modersmål*. När deklARATIONEN anger nordbornas fyra språkliga rättigheter och när den räknar upp fem språkpolitiska mål, så nämns de åtta samhällsbärande språken som en grupp. Formellt jämföras alltså samiska i dessa punkter med till exempel finska eller danska.

Engelska nämns särskilt i deklARATIONEN i det avsnitt som behandlar parallellspråkighet mellan engelska och Nordens samhällsbärande språk. Men i andra avsnitt ingår engelskan i kategorin *språk med internationell räckvidd* och

jämställs alltså med andra stora främmande språk, ett försök att lätt reducera engelskans status. Även om Deklarationen under rubriken "Mångspråkighet och flerspråkighet" gör en tydlig uppdelning mellan å ena sidan modersmål som talats i Norden i århundraden och "närmare 200 andra språk", så används begreppet *modersmål* för att göra språk som somali, pashto, tigrinja och arameiska språkpolitiskt synliga.

Terminologin kan inte ses som ett uttryck för språkpolitiska utopier och försök att förvandla normativa påståenden som "att alla språk är lika mycket värda" till deskriptiva. Deklarationsundertecknarna är naturligtvis fullt på det klara med att i Norden har norskan en bättre position än samiska, engelska än franska eller danska än arabiska. De lär nog inte heller tro att deklARATIONEN kan ändra på dessa förhållanden. Men genom att lyfta fram vissa aspekter hos olika språk både synliggör man språkliga hierarkier i dag och kan bidra till en lätt förskjutning av dem – eller åtminstone öppna en debatt som kan förskjuta dem. Diskussionen om rätten till modersmål som fördes innan deklARATIONEN undertecknades (jfr åter Ekberg i denna volym) är ett exempel på det.

Skeptikern kan invända att sådant betyder föga för språkens styrkeförhållande i jämförelse med de dagliga språkliga praktikerna. Ja, visst. Det har alltid tillhört den nordiska språkpolitikens villkor att mer än förskjutningar i marginalen är orealistiska mål, men de kan vara viktiga nog. En tänkvärd jämförelse är effekterna av europeiska minoritetsspråkskonventionen, ratificerad av de nordiska staterna omkring år 2000. Den har nog inte inneburit ett ökat antal modersmålstalare av till exempel meänkieli eller jiddisch i Sverige, men utan tvivel har den stärkt dessa språks position i det allmänna medvetandet, ökat intresset för dem och aktiviteterna kring dem.

Nationell språkpolitik

En språkgemenskap hålls alltså samman av bland annat gemensam språkpolitik. Deklarationen räcker inte som bevis på att en sådan gemensam politik existerar. Den måste också synas på nationell nivå. I tablå 2 redovisar jag en grov jämförelse mellan Nordens länder. Jag har valt ut sju jämförelsepunkter; de är ofta teman i nordisk språkpolitik. Uppställningen har jag ordnat så att ju större överensstämmelse jag tycker mig se mellan de nordiska länderna, desto högre upp i tablåen nämns jämförelsetemat.

Tablå 2. Nationell språkpolitik i Nordens länder. Jämförelse i sju punkter

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Parallellspråkighet mellan engelska och huvudspråk	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Klarspråk	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Nordisk språkgemenskap	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Huvudspråkets roll i EU	låg profil	låg profil	-	-	låg profil
Officiella minoritetsspråk	tyska (teckenspråk)	samiska (karelska, romani-kaale, ryska, tatariska, jiddisch, teckenspråk)	- (teckenspråk)	samiska, kven, romani, romanes (teckenspråk)	finska, samiska, meänkieli, romani, jiddisch (teckenspråk)
Immigranter och huvudspråk	Medborgar-krav B2	Medborgar-krav B1	Medborgar-krav A1	Rätt o plikt 300 tim	Rätt att lära till B1
Immigranter och modersmålsundervisning i skolan	Ingen rätt	2 tim/veckan vissa villkor	-	Så länge man inte förstår norska	2 tim/veckan vissa villkor

De olika punkterna i uppställningen behöver korta kommentarer. Samtliga länder deklarerar mycket tydligt i nationella språkdokument att de stöder tanken på parallellspråkighet mellan engelska och huvudspråket, särskilt inom högre utbildning och forskning. Det något oklara parallellspråkighetsbegreppet används inte utanför Norden; det kan alltså sägas vara en nordisk profilfråga som får ett samlat uttryck i Deklarationen. Att uttolkningarna skiftar något mellan länderna förändrar inte läget. I Finland vill man gärna tala om treparallellighet mellan finska, svenska och engelska (se till exempel språkpolicy 2014 för Helsingfors universitet). Annars tycks själva termen ha haft störst genomslag i Danmark. Möjligen kan framgången förklaras med att det är ett sätt att tala om tvåspråkighet och flerspråkighet utan att behöva använda just dessa ord som i den allmänna debatten ibland – särskilt i Danmark – förknippas med problem.

Samtliga länder är också entydigt positiva till klarspråk, det vill säga ett medborgaranpassat och lättillgängligt myndighetsspråk. Det svenska tredje

språkpolitiska målet, ”Den offentliga svenskan ska vara vårdad, enkel och begriplig” kan man möta i något olika varianter också i andra staters dokument; klarspråksarbetet är också mest utbyggt i Sverige.

I alla officiella dokument ansluter sig de nordiska länderna till den nordiska språkgemenskapen i dess mera snäva betydelse, det vill säga att det ska vara möjligt att använda de samhällsbärande nordiska språken för internordisk kommunikation i hela Norden. Det följer av att alla länder skrivit under Helsingforsavtalet från 1982 med dess artikel 8, liksom den nordiska språkkonventionen från 1987. Men i praktiken är nordisk språkgemenskap som bekant lågprioriterat. Det är tveksamt om islänningar och finsktalande finländare i allmänhet räknar sig till denna språkgemenskap. Detta faktum ska dock inte helt undanskymma den officiella enigheten.

I EU tillhör naturligtvis danska, finska och svenska de 23 officiella EU-språken, men de hävdas inte med någon större kraft. Alla tre länderna hör till de sex EU-stater som bara använder cirka hälften av sin tilldelade tolkningsbudget. Sverige var bland dem som drev igenom det nuvarande beställ- och betalasystemet för tolkning och översättning i EU, en marknadslösning som befäster engelskans dominans. Danmark och Finland har inte protesterat.

Den europeiska minoritetspråkskonventionen har ratificerats av samtliga nordiska länder, utom Island, av begripliga skäl. Men avsevärda skillnader framträder i tablån. Danmark har endast ratificerat för tyska, ett högstatusspråk, fast det nog finns nästan samma demografiska förutsättningar som i Sverige (och Norge) att ge romani och jiddisch minoritetspråksstatus. Sverige, Norge och Finland framstår som relativt mångspråkiga på denna punkt, trots en del säregenheter. Speciellt för Finland är att konventionen ratificerats på låg nivå för alla språk utom samiska (därför står de inom parentes i tablån). Å andra sidan är Finland det enda land som grundlagsfäst två minoritetsspråk, i den finska grundlagens paragraf 17: ”Samerna såsom urfolk samt romerna och andra grupper har rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur.” Politiken gentemot romani skiftar också. Sverige ser alla varieteter av romani som ett språk. Norge skiljer mellan romani, som talats i århundraden, och romanes som funnits i landet sedan slutet av 1800-talet. I Finland avser ratificeringen för romani den varietet som talas av så kallade finska romer, kaale, medan andra varieteter inte har samma rättigheter – i och för sig inte så konstigt eftersom de än så länge har mycket få talare i Finland.

Skillnaderna till trots ska man lägga märke till en stor och viktig likhet. I alla nordiska länder har det inhemska teckenspråket (i Finland de två teckenspråken) under 2000-talet fått en rättsligt starkare ställning. Minoritetspråkskonventionen kan bara ratificeras för talade språk, och teckenspråken har därför satts

inom parentes i tablån ovan, men det ska inte dölja att de i allt väsentligt har en position som är helt jämförbar med minoritetsspråkens.

Skillnaderna är större när det kommer till förhållandet mellan huvudspråk – eller nationalspråk – och utomnordiska invandrare. Beteckningarna B1 etc. i tablån syftar på Europarådets så kallade CEFR-skala för bedömning av funktionella språkfärdigheter, där A1 är den lägsta nivån och C2 den högsta, motsvarande närmast akademisk nivå; B2 sägs ibland svara mot en modersmålstalares språkfärdighet efter avslutad grundskola. Bara i Sverige kan man i vuxen ålder bli medborgare utan att behöva dokumentera kunskaper i svenska. I Danmark är kraven mycket höga, i Finland något lägre, på Island närmar de sig symbolkunskaper. I Norge finns ingen fastställd nivå, utan kravet är helt enkelt att delta i undervisning (om man inte kan dokumentera språkkunskaper). Inga studier har kunnat fastställa något faktiskt samband mellan språkkunskapskrav av olika slag och vuxna invandrades språkkunskaper eller integration i allmänhet (Roth och Strömblad 2008) – däremot naturligtvis mellan goda språkkunskaper och integration. Olika slag av språkrav för medborgarskap måste därför till stor del ses som en fråga om symbolpolitik; en vilja att på något sätt manifesteras förhållandet mellan medborgarskap och landets huvudspråk.

Än större är skillnaden i synen på samhällets skyldighet att bidra till utvecklingen av modersmål som inte har en lång historia i Norden. Utrymmet för dem i skolan är en bra mätare. I Sverige och Finland ges de en plats och därmed ett egenvärde – de bör dock sägas att den är tämligen liten och att modersmålsundervisningen ofta dras med åtskilliga problem. I Norge är de ”andra modersmålen”, för att använda Deklarationens terminologi, en nödlösning så länge norskan inte fungerar. I Danmark kan en skola eller en kommun som så önskar ordna modersmålsundervisning, men det finns inga samhälleliga skyldigheter. Jag är oklar över läget på Island.

I internationell forskning är det välbelagt att modersmålsundervisning stöder skolframgång för elever som inte har landets huvudspråk som modersmål (Thomas och Collier 2002 brukar alltid åberopas som den stora undersökningen). Men förutsättningen är tillräcklig kvalitet och omfattning, vilket kanske inte alltid finns i Sverige och Finland. Det får nog ändå sägas att Danmark och Norge här tänjer på gränserna för Deklarationens fjärde rättighet: ”att bevara och utveckla sitt modersmål och sitt nationella minoritetsspråk”.

Det är följaktligen tveksamt om Nordens länder har en i huvudsak likadan språkpolitik i fråga om mångspråkighet.

Slutord

Överensstämmelsen mellan Deklarationen och de nordiska ländernas nationella språkpolitik är alltså god, men inte fullständig. Förklaringen kan man spekulera över. Den enklaste är att nationell språkpolitik lättare laddas med partipolitiska motsättningar och tryck från opinioner, mer eller mindre tillfälliga. Det bäddar för vad man i ett nordiskt perspektiv kan kalla avvikelser. När en gemensam nordisk språkpolitik ska konstrueras är det inte lika svårt att – på en relativt abstrakt nivå – renodla de stora linjerna. Det vore också naivt att tänka sig att Nordens länder skulle gå alldeles i takt.

Den som arbetar aktivt med nordisk språkpolitik bör dock inte slå sig till ro med ööverensstämmelserna. Deklarationen avslutas med en fjärde avdelning med rubriken "Norden som språklig föregångsregion". I den ligger en önskan att Norden på något sätt ska tjäna som modell i internationella sammanhang. Vad kan i dag i den nordiska språkpolitiken framstå som originellt, lockande och framsynt för utomnordiska språkpolitiker? Kanske parallellspråkigheten, klarspråksarbetet och den interskandinaviska språkförståelsen. Det kan vara modeller att ta efter. Men knappast mångspråkigheten och de många modersmålen. Det finns ju ingen samlad nordisk praktik inom det området.

Ännu så länge har alltså tankarna bakom Deklarationen trängt igenom på alla punkter. Deklarationen är i vissa stycken inte en beskrivning av rådande politik utan ett dokument att ta spjörn emot i det fortsatta arbetet – en utmaning av det språkpolitiska tänkandet för 2000-talet. Som sådan kommer den att göra god nytta i många år.

Summary

The Declaration on a Nordic Language Policy in 2006 is a part of the Nordic language policy offensive in the first decade of the 21st century. It is characterized by two main ideas: the Nordic countries are multilingual, and a speech community is held together not only by shared language(s) but also by a shared language policy. The national language policies in the Nordic countries are in many central aspects the same, e.g. on parallel language use, plain language and interscandinavian comprehensibility. But it differs when it comes to multilingualism. This is an obstacle to the vision of the Nordic countries as a linguistic pioneering region.

Olle Josephson är professor i nordiska språk vid Stockholms universitet. 2000-2009 var han chef för Svenska språknämnden och Språkrådet och deltog bland annat i arbetet med språkdeklarationen.

Litteratur

Blommaert, Jan & Rampton, Ben, 2011: Language and Superdiversity. I: *Diversities*. Vol 13. 2011:2, pp. 1–22.

Fishman, Joshua A., 1971: The Sociology of Language: An Interdisciplinary Social Science Approach to Language in Society. I: Joshua A. Fishman, ed., *Advances in the Sociology of Language*. Mouton. The Hague. S. 217–404.

Roth, Dan-Olof och Strömblad, Per, 2008: *Språk, krav och medborgarskap*. Underlagsrapport nr 14 till Globaliseringsrådet.

Spolsky, Bernard, 2004: *Language Policy*. Cambridge

Thomas, Wayne P. & Collier, Virginia P, 2002: A National Survey of School Effectiveness for language minority Students' Long-Term Academic Achievement: Executive Summary. Santa Cruz, CA: Crede

Thomas, W. P. & Collier, V. P., 2002: A national study of school effectiveness for language minority students' long-term academic achievement. Center for Research on Education, Diversity and Excellence, Santa Cruz, CA.

Nyckelord: Norden, språkpolitik, mångspråkighet, språkdeklaration

Nordisk sprogforståelse. Hvor lykkes det i praksis, og hvor lykkes det ikke?

Jørn Lund

Artiklen gør status over den aktuelle forståelse af sprogene i Norden og refererer en række nyere undersøgelser. De fleste og de mest citerede af dem kan kaldes laboratorieundersøgelser: Man river forsøgspersonerne ud af en naturlig kontekst og tester dem mundtligt og/eller skriftligt på sprogområder, som måske ikke interesserer dem. Resultaterne er gennemgående nedslående.

Som supplement og korrektiv foreslår forfatteren en række nye undersøgelser af sprogforståelsen mellem skandinaver, som i deres daglige arbejde har brug for at forstå nabosprog professionelt, fx som butiksansatte, studerende og kabinepersonale i SAS.

Indledning

Nordisk sprogforståelse er et tilbagevendende emne både blandt sprogfolk og i de nordiske samfund i øvrigt. Den almindelige opfattelse ser ud til at være den, at det er gået tilbage, specielt efter 2. verdenskrig. På den anden side har der aldrig været mere direkte kontakt mellem nordboere, end der er i dag. Noget kunne tyde på, at sprogforståelsen mellem de skandinaviske sprog ret hurtigt udvikles, når der virkelig er brug for at kommunikere, for eksempel i arbejdslivet. Hovedvægten i denne artikel bliver lagt på sprogforståelsen mellem dansk, norsk og svensk, altså skandinavisk i snævrere forstand, og først vil jeg gøre rede for mit personlige indtryk af de nuværende forhold på grundlag af såvel en række undersøgelser som mange års arbejde og ophold i Norden.

Af finlænderne har de finsktalende sværest ved dansk, når det tales af danskere, næstsværest ved norsk og lettest ved svensk, selv om også dette stiller store krav. Færingene har lettest ved dansk og norsk, og de er bedre til dialektalt norsk og skrevet nynorsk end andre i Norden.

Islændinge burde have lettest ved dansk, men jeg er ikke sikker på det længere. Nok er det skolefag, men dansk udtale er vanskeligere end norsk for mange islændinge. Dansk læses nok lettere end norsk. Grønlændere har naturligvis dansk tættest på i hverdagen, men engelsk trænger sig i stigende grad på. De skulle sådan set have lidt lettere ved norsk end ved svensk. Samernes

nordiske sprogforståelse afhænger af, hvilket land de har mest kontakt med: Finland, Norge eller Sverige. Dansk er på det nærmeste uforståeligt.

Svenskere og ålændinge har lettere ved norsk end ved dansk, i hvert fald når det drejer sig om talesprog. Danskere forstår lettere norsk end svensk, men de ved det ikke. De tror heller ikke, de kan forstå nynorsk, som strengt taget er et skriftsprog, selv om der er kræfter, der arbejder for en nynorsk standardudtale, hvad der umiddelbart byder mig imod. Nynorsk opfattes simpelt hen som det sprog, de ikke forstår.

Når vi nu skal se nærmere på både problemerne og på en mulig løsning af dem, kan det være praktisk at skelne mellem *sprogstrukturelle forhold*, *sociale og psykologiske faktorer* samt *meddelelsessituation*.

Sprogstrukturelle forhold

Naturligvis betyder *sprogstrukturelle forskelle* meget for størrelsen af de barrierer, man skal forcere, når man skal tale et andet nordisk sprog end sit eget. Udtalemæssigt har svensk og norsk mange fælles træk, mens dansk afviger med brug af stød, med "svækkede" konsonanter og et omfattende vokalsystem, med sine lyse *a*'er og utallige assimilationer i talestrømmen. Glosemæssigt har dansk og norsk meget til fælles, mens svensk ofte går sine egne veje. Alt det har sprogforskere i årtier drøftet og belyst ved flere lejligheder, og her vil jeg så lægge hovedvægten på sociale og psykologiske faktoreres betydning for nabosprogstilegnelsen med det formål at foreslå nye undersøgelser af nabosprogforståelse, men på et andet grundlag end de tidligere.

Sociale og psykologiske faktorer

- Hvis man er motiveret for at forstå et sprog, går det lettere, end hvis man ikke er.
- Hvis man er nødt til at kunne forstå et sprog, vil man arbejde på at lære det.
- Hvis man respekterer eller ser op til dem, der taler et sprog, vil man lettere blive motiveret, end hvis man ikke gør det.

Eksempler: Den, der skal på et længere ophold i Italien, vil være mere aktiv i sin indlæringsproces, end den, som ikke regner med at få brug for det. I gamle dage, da man havde latin i gymnasieskolen, syntes mange det var demotiverende at skulle lære et dødt sprog. Hvad skal man bruge det til? Lød det naivt.

Den indvandrer, der har som job at være farmakonom på et apotek, må erkende, at en god beherskelse af det nye sprog er afgørende for, om hun beholder sit arbejde og får succes med det. Hun er professionelt motiveret.

Hvis man er indlagt på et hospital og skal føre en længere samtale med en læge, der er uddannet i Indien, vil man anstrenge sig til det yderste for at forstå hvert ord, der siges. Hvis vedkommende sidder ved et kasseapparat, kan man være ret ligeglad med, om man fik hvert ord med.

Hvis man synes, at de nordiske samfunds kultur og religion er helt forkert, og hvis man tager afstand fra deres livsformer, vil man være mindre motiveret for at lære deres sprog, end hvis man beundrer samfundsofbygningen og de frie livsformer og brænder efter at blive et aktivt medlem af det nye samfund.

Meddelelsessituation

Hvis man skal forstå et sprog, er de ydre vilkår ret afgørende: Taler man direkte med et andet menneske, forstår man mere, end hvis man taler i telefon. Selv folk, der uden besvær forstår andre skandinaviske sprog, kan have svært ved det per telefon. Og hvis der ikke engang er samtidighed mellem afsender og modtager, bliver forståelsesvilkårene endnu ringere, for eksempel hvis man skal se videooptagelser eller lytte til afspillede sprogprøver. Hvis en testsituation minder om en eksamen, præsterer man ringere end ellers.

Hvorfor nu alt dette? Fordi det har betydning for vurderingen af de mest citerede undersøgelser af skandinavisk sprogforståelse, både Mauruds (1976) og Delsings (2005)

Maurud anvendte værnepligtige soldater i sine undersøgelser. De har næppe været topmotiverede og har måske fundet hele arrangementet kunstigt og besværligt. Og så var det kun mænd; kvinder scorer normalt lidt højere. De stod ikke over for levende mennesker, var ikke engang i en seminaturalistisk samtalsituation, men sad som til en skriftlig prøve i skolen. Hvis de på en militærøvelse i nogle uger havde skullet samarbejde om noget konkret, ville de nok have en noget større forståelsesprocent.

Forsøgspersonerne i Delsing og Åkessons store undersøgelse fra 2005 var omkring 1800 unge mennesker over hele Norden, fra Nuuk til Jyväskylä, de så på videoklip, lyttede til nyhedsudsendelser, læste en avistekst og besvarede spørgsmål om indholdet og om hvad enkeltord i teksterne betyder. Her var det som en kombination af en skriftlig og en mundtlig eksamen. Det drejede sig som bekendt om en kvantitativ undersøgelse, tilmed med sprogtests af den ældre generation som supplerende materiale. Omkring en fjerdedel af testpersonerne kom udefra. Det var der ikke mange, der gjorde i Maurudsundersøgelse.

I 2013 var der et seminar i Lund på baggrund af blandt andet en senere analyse ved Mari Bacquin og Robert Zola Christensen. Som noget nyt og væsentligt havde man blandt andet undersøgt, hvor ofte henholdsvis svenske og danske i regionen opholdt sig i nabolandet.

Motivationen for at krydse grænsen var langt større hos sydsvenskerne end hos danskerne, det samme var lysten til et studieophold i det andet land. Men mobilitet og rejselyst var mindre end forventeligt. 2/3 af svenskerne ville gerne lære dansk, under en fjerdedel af danskerne ønskede at lære svensk.

Danskerne skulle ellers umiddelbart synes mere motiverede for ophold i Sverige end omvendt, eftersom de fleste oplever at blive forstået af svenskerne, mens over 90 procent af svenskerne siger, at de har svært eller meget svært ved at forstå danskerne. Svenskerne mener i almindelighed selv at blive forstået af danskerne, men over 40 procent af danskerne synes, det er svært eller meget svært at forstå svensk, cirka 30 procent synes, at det er mellemløst, og cirka 20 procent synes, det er let.

43 procent af svenskerne siger, at de slår om til engelsk i Danmark. 13 procent af danskerne gør det samme i Sverige, siger de.

Der er, som det fremgår, stor forskel på approachen til nabosprogsforståelse hos forskerne. Konferencen i Lund efter Zola Christensens og Mari Baquins studier inddrog som omtalt momenter som mobilitet, samfundsanalyse og nye kommunikationsmønstre og mediers positive eller negative betydning for mødet mellem modersmål og nabosprog – eller *fremmedsprog*, som dansk og svensk også blev kaldt i forhold til hinanden. Også Delsing og Åkesson fremlagde relevante og alsidige forklaringsmodeller, ligesom tidligere Ulla Börestam, som også har undersøgt sprogforståelsen i professionelle sammenhænge, på møder og konferencer. Et interessant forsøg på at sætte fokus på personer og forståelsesstrategier i stedet for sprog udgør hendes ”Skandinaver samtaler” fra 1994; her anvendes også videooptagelser af den faktiske sprogbrug hos 6 yngre forsøgspersoner fra Danmark, Norge og Sverige i en samtalsituation i skiftende konstellationer.

Andre går mere segmentalt til værks. Da Lars Brink var dansk lektor i Stockholm og naturligt nok interesserede sig for, hvor svenskerne havde problemer, udarbejdede han et kompendium med en liste over de 1000 mest almindelige danske gloser, som udgør 75 procent af ordene i løbende tekst. Han særmærkede dem, der viste store forskelle mellem svensk og dansk. Han pegede både på lumske ligheder og farlige fælder, som andre før ham, altså med fokus på sproglige elementer mere end på almene kommunikative overvejelser. Listen rummer danske ord som *I, jer, jeres, De, dem, deres, der* som relativt pronomen (i svensk bruges *som*), *da* som konjunktion (*när*) og som adverbium (*då*), *kun (bara)*, *fordi (därfor at)*, *selv om (även om)*, *sted (ställe, ort, plats)*, *hurtig (snabb)*, *selvfølgelig (självklar)*, *huske (komma i håg)*, *værelse (bostadsrum)*, *vindue (fönster)*.

Dette var et uddrag af fremhævede ord blandt de 500 mest almindelige danske.

Andre har mest bygget på egne iagttagelser og spredte studier, for eksempel Ulf Teleman og Niels Haastруп, som undersøgte de (ofte ubevidste) sproglige strategier, de mange ansatte fra Sverige benyttede sig af i de første år i Roskilde, på RUC. Nogle taler svensk, andre skandinavisk på svensk grundlag men med hjælpsomme danske gloser og nogle forsøger sig med dansk talesprog. Det går bedst med det leksikalske og med morfologien. Udtalen skaber vanskeligheder.

Kerstin Nordenstam har undersøgt sproglige tilpasninger hos 32 svenske kvinder bosat i Norge eller rettere, i Bergen. Hun finder stærke individuelle forskelle, og motivationen for tilpasning til norsk er svækket af, at det meste, de siger, bliver forstået, og at svensk tilsyneladende i 1979 havde stor prestige i Norge. Hun udarbejder et opfindsomt norskhedsindeks (NIX) for at sætte tal på graden af sproglig tilpasning til norsk. Også her konstateres det, at ordene er forholdsvis lette at udskifte, derefter morfologien og derefter, hos nogle, udtalen.

Brodersen har undersøgt danskere i Norge, 11 plus 60. Også hun finder store individuelle, sikkert psykologisk og musikalsk betingede forskelle. Nogle danskere aflægger ligefrem de lyse danske a'er Også hun opererer med tre kategorier: dansk med vekslende grad af tilpasning til norsk 2) blandingsprog 3) norsk med danske træk. Men det er et kontinuum, ikke eksklusive klasser.

Negative forventninger og fordomme

Nordisk sprogforståelse skades ofte af en slags kommunikativ kapitulation, før forsøget på at tale nordisk er afprøvet, ofte på den måde, at der næsten automatisk slås over i engelsk. Den nuværende norske ambassadørs nynorskbrugende kone er så irriteret over dette, at HUN indleder samtalen med danskere med ordene "Kan du forstå norsk?", og svaret er normalt *ja*, når spørgsmålet er forstået. Men lad os betragte et par andre cases:

Tv-stationer tekster hvert ord, desværre på det lokale sprog og ikke med det skriftsprog, den talende betjener sig af. I forbindelse med Utøya-katastrofen var Jens Stoltenberg ofte på skærmen, og ham forstår man glimrende uden tekstning.

Et andet eksempel: Den nye norske leder af Danmarks største bankvirksomhed, Thomas Borgen, taler et norsk, som er umiddelbart forståeligt for de fleste. Alligevel opfordrede hans bestyrelsesformand ham til at tale dansk. Da Thomas Borgen inviterede mig til en samtale om dette emne, frarådede jeg

ham at forsøge at tale dansk. Resultatet ville være ringe, en knap 50-årig kan aldrig komme til at tale sproget bare nogenlunde ordentligt, hvorimod det nok kunne lykkes for hans børn. Og det værste var, at han ville miste sin gennemslagskraft ved at forsøge at tale dansk, fordi sproget ikke længere ville spejle, hvem han var, og energien ville gå med at bringe ord og udtale på plads i stedet for at gå til bearbejdelse af det emne, der skulle belyses. Som bankmand har han hurtigt lært sig de danske talord, og jeg gav ham en liste over farlige fælder i kommunikationen mellem danske og norske. Han er heldigvis blevet med at tale norsk.

Et tredje eksempel, en udmærket dansk tv-udsendelse på to timer i prime time om Island. Værterne var en kvik og kreativ journalist, Anders, og en slagfærdig kok og madkunstner, Anne. Vigdís Finnbogadóttir havde venligt stillet sig til rådighed for et længere interview. Hun taler et – også i Danmark – mere forståeligt dansk end de fleste indfødte, men man tekstede hvert ord! Her ser vi igen den naive forventning mht. nabosprogsforståelse: Det går nok ikke. En islænding, der taler dansk, må have undertekster. Senere besøgte man et vestjysk landmandspar, som i deres pure ungdom havde bosat sig i Island og var blevet der. De talte kun sjældent med kontinentaldanskere, så deres indbyrdes talesprog var den gamle dialekt i ret uspoleret form. De to danske udvandrere blev ikke tekstet, selv om de for de fleste danskere var langt sværere at forstå end Vigdís.

På håndskriftsmuseet blev der fortalt og rundvist af en ældre islænding med et perfekt klassisk dansk på islandsk substrat. Han blev tekstet, ligesom en ældre islandsk journalist på Vestmannaøerne, uddannet i Danmark og med et særdeles velbevaret dansk. Han blev alligevel tiltalt på engelsk i begyndelsen af interviewet, men bad om, at der skulle tales dansk. Det var han bedst til. En taxichauffør af yngre årgang fik som indledning spørgsmålet. ”Du vil vel helst tale engelsk”. Ja, sagde han høfligt, men han kunne også tale dansk.

Disse mekanismer viser sig overalt i Norden: ”Vi må hellere slå over i engelsk”, og de kan være rimelige i Finland og måske også i samvær med unge islændinge - og andre steder uden for det skandinaviske, men er faktisk en slags nordisk kapitulation.

En stor dansk specialeafhandling ”Det er deilig å være norsk i Danmark” beskriver 7 norske sygeplejersker og sygeplejeelevers erfaringer og attituder. De seks opgiver at tale norsk og udvikler en slags blandingssprog med stigende konvergens mod dansk: *gøre* med hårdt *g*, ikke ”jøre” osv. Ellers siger de, at de ikke bliver forstået af patienterne – igen en negativ forventning, som de seks af dem altså bøjer sig for med en efterhånden usikker fornemmelse af, hvad det er for et sprog de taler. Sådan er det jo ikke, når der er større afstand

mellem sprogene. Der kan man tage et regulært kodeskift, men i dette tilfælde kan man snarere tale om en glidning af samme type som man kan se, når et dialektsamfund gradvis bliver til et regionalsprogssamfund.

Nye undersøgelser

Man må stå op mod disse tendenser ved at vise, at det nordiske sprogfællesskab kan realiseres, og forskerne må hjælpe til med at vise, hvordan det kan lykkes. Jeg vil foreslå, at en forskergruppe søger Nordplus-midler til at undersøge, hvordan det går til, når det skandinaviske sprogfællesskab lykkes. Hvilke faser er der, hvilke forventninger møder man op med, hvor lang tid går der, før selv moderne dansk talesprog erkendes som et udtryksmiddel, der kan forstås? Hvilke erfaringer har man fra personalets interne kommunikation og fra mødet med omverdenen? Jeg vil foreslå en række kvalitative interviews, ikke spørgeskemaer, afspilning af lydprøver etc. Analyserne skal som kerne belyse, hvad der sker, når unge skandinaver mødes professionelt og dokumentere de forskellige bevidste og ubevidste strategier.

Man kunne fx gøre punktstudier blandt kabinepersonalet i SAS (specialeafhandlingen "It's Scandinavian. Dansk-svensk kommunikation i SAS" foreligger allerede), på Lysebu og i Field's, et stort handelsområde på Amager, ikke så langt fra lufthavnen og fra Malmø. Mindst halvdelen af de ansatte er svenske, de fleste under 30 år.

En forsigtig sondering

Sammen med generalsekretær Per Ivar Vaagland fra Fondet for dansk-norsk samarbejde arrangerede jeg den første af 200-årsmarkeringerne af Eidsvoll-forfatningen, den om samspelet mellem dansk og norsk sprog fra middelalderen til i dag. Ved den lejlighed interviewede jeg et par af de ansatte på Lysebu.

En 20-årig norsk pige i receptionen fortalte, at det var greit at forstå dansk. I de to første uger havde hun umiddelbart lettere ved at forstå sine svenske kolleger, men da der var gået et par måneder, forstod hun så at sige alt dansk, men ikke helt så let svensk. Der var hele tiden gloser, som skulle identificeres.

Hun kom fra Gudbrandsdalen, men havde besluttet at lægge sit sprog om til tilnærmet Oslo-bymål. Hun fortalte om en dansk kollega i restauranten, Teresa, som i begyndelsen havde benyttet sig af engelsk. Hun talte med vestjysk dialekt (Lemvig), men måtte også skippe dialekten, ikke til fordel for tilnærmet norsk, men for at tale dansk standardsprog. Og nu talte hun kun engelsk, hvis gæsterne ikke var skandinaver.

En anden receptionist var fra Oslo, og samtidig studerede hun kunsthisto-

rie. Hun var 29 år og nu ansat på deltid, men havde været fuldtidsansat i 2 år. Det samme billede viste sig; i begyndelsen var talt dansk problemet, siden nuancer i svensk ordforråd og idiomatik. Når hun talte med folk i receptionen, var problemerne minimale, men telefonsamtaler havde hun haft sværere ved at forstå. Hun skulle stadig koncentrere sig for at identificere de danske talord.

Hun havde den erfaring, at forståelsesproblemerne reduceredes meget, hvis man sænkede tempoet og bad svenskere og danskere gøre det samme. Specielt unge danskere kunne undertiden frembyde problemer. Men hun slog fast, at alle de unge, danske, norske og svenske på Lysebu talte deres eget sprog og blev forstået af de andre, og ingen drømte om at foreslå engelsk som samtalesprog. "Så får man jo ikke det hele med."

Den danske receptionist Christian på 22 kom til Lysebu i januar 2014. Nu tænker han ikke over, om han taler med en svensker, nordmand eller dansker. Han kommer fra et efter danske forhold ganske godt dialektområde i Sønderjylland og er vant til en vis sproglig variation dér. Jeg spurgte, om han kunne forstås af norske og svenske gæster. Det kunne han, men han havde vænnet sig til at tale langsomt og se på gæsternes øjne, om de var med. Talord ændrede han med det samme. Han havde i begyndelsen undret sig over, at svenske og norske ikke forstod, når han sagde "skal du have noget at "drægge"?" - Derfor var han gået over til at bruge en skarp *i*-lyd og klusil. Lettest fandt han norsk, både i skrift og tale; han havde tidligere arbejdet 4 måneder i Stavanger. Og så havde han haft svært ved ord som *hybelkanin*, *gøy* og *greit*.

Den svenske Samir, født og opvokset i Sverige som andengenerationsindvandrer, var receptionist og konferencevært. Han var kommet til Lysebu for tre år siden som 23-årig. Han var noget af en sprogbegavelse, og brugte uden at tænke over de hårde konsonanter (klusiler) i *gøre* og *kendt*, lige så snart han bemærkede, at han talte med en dansker, in casu mig. Han forstod alle de skandinaviske sprog, læste dansk lettere end svensk, men havde i begyndelsen haft problemer med danskernes *spørgsmål* (*fråga*), *binanden* (*varandra*) og *måde* (*måte*). Han var blevet så skandinavisk, at hans svenske venner sagde, at han var kommet til at tale usvenskt! Ingen af de skandinaviske ansatte kunne drømme om at tale engelsk med hinanden; en enkelt havde bemærket, at dansk talt af færing og islændinge var særlig lette at forstå.

Dette var spredte iagttagelser. Jeg håber, at der er nogen, der vil foretage systematiske undersøgelser af nordisk kommunikation mellem unge i professionelle sammenhænge. Kommunikationen lykkes, når den skal.

Summary

In his article the author gives an overview of recent research in the understanding of Nordic languages in other Nordic countries. The most quoted are made in kind of laboratories where the test persons are presented to texts that they take no special interest in and with no natural context. No wonder that the results are disappointing. Especially spoken Danish seems to be more and more incomprehensible.

As a corrective and supplement, the author proposes more naturalistic research with younger test persons who in their professional lives need to understand another Scandinavian language than their own. His own small inquiries indicate that after 5 to 6 weeks most situations can be managed without any problems, neither for the young test persons nor for the persons they attend and cooperate with.

Jørn Lund, født 1946. Professor på Danmarks Lærerhøjskole 1980-1991, chefredaktør for Den Store Danske Encyklopædi 1991-2001, koncerndirektør i Gyldendal 1995-2002, direktør for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab 2002-2011, medlem af Dansk Sprognævn siden 1980, formand siden 2013.

Foto: Frans Gregersen

Litteratur

Brodersen, Randi, 2003: *Analyse af leksikalsk og fonologisk akkomodation*. Et ph.d-projekt om sprogbrug, sproglig akkomodation og sprogholdninger blandt danskere i Norge

Bruntse, Jakob, 2004: *It's Scandinavian. Dansk-svensk kommunikation i SAS*. Specialeafhandling, Københavns Universitet.

Börestam Uhlmann, U. 1994: *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 38.) Uppsala.

- Delsing, Lars-Olof & Katarina Åkesson, 2005: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danske, svenska och norska*. TemaNord 2005:573. Nordiska ministerrådet.
- Maurud, Ø., 1976: *Nabospråksförståelse i Skandinavia. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. (Nordisk utredningsserie 13.) Stockholm: Nordiska rådet.
- Nordenstam, Kerstin, 1979: *Svenskan i Norge. Språklig variation hos svenska invandrare i Bergen*. (Nordistica Gothoburgensia 11.) Göteborg.
- Teleman, Ulf, 1987: Om grannspråksförståelse. Hinder och möjligheter. *Språk i Norden 1987*, s. 70–82.
- Wedervang-Jensen, Eva, 2007: *Det er deilig å være norsk i Danmark*. Specialeafhandling, Københavns Universitet.

Nøgleord om nordisk sprogforståelse: aktuel status, nyere undersøgelser, forslag til undersøgelse af sprogforståelsen i professionelle sammenhænge

Nabosprog i undervisningen

Lis Madsen

I denne artikel præsenteres projektet Nordiske Sprogpiloter. Projektets formål er at udvikle sprogkompetencer såvel som fagdidaktiske kompetencer hos de lærere i grundskolen, som skal undervise i nabosprog og nordiske sprog som fremmedsprog. Artiklen beskriver i detaljer, hvordan lærerne efteruddannes, og hvilke konkrete erfaringer de sidenhen har med den pågældende undervisning. Nordiske Sprogpiloter er en succes. Dette belyses dels gennem de efteruddannede læreres evalueringer og deres præsentationer på konferencer, dels gennem en masterafhandling, som netop har dette projekt og dets effekter som emne. For at undervisningen i nabosprog i skolen skal være en succes, er det dog ikke kun undervisningskompetencerne, der skal være i orden; opbakning fra politisk side er også nødvendigt.

Et af de fire arbejdsspørgsmål i Deklaration om nordisk sprogpolitik for 2014-2018 er: Indsatser for at styrke børns og unges sprogforståelse (Nordisk Ministerråd 2014). Hvad kan vi gøre for at løfte den nordiske sprogforståelse blandt børn og unge? Et godt sted at begynde er i skolen, og det kræver flere ting: Politisk vilje til at prioritere undervisning i nabosprog i styredokumenterne, prioritering og opbakning fra skolelederne og kompetenceudvikling af lærerne.

Denne artikel har især fokus på det tredje led: Kompetenceudvikling af lærerne, men det betyder ikke, at de to andre led er mindre vigtige. I artiklen præsenteres et eksempel på et velafprøvet koncept for efteruddannelse af nordiske lærere: Uddannelsen til nordisk sprogpilot. Kursusevalueringer, interview med sprogpiloter og konferencer for uddannede sprogpiloter, hvor de får lejlighed til at præsentere deres arbejde, har sammen med en masterafhandling givet os et godt indblik i, hvordan konceptet omkring Nordiske Sprogpiloter fungerer, og hvilken betydning kurserne har haft for lærernes arbejde med det nordiske. Disse erfaringer diskuteres, og artiklen slutter af med at give nogle forsigtige bud på, hvad der kan gøres for at styrke det nordiske i skolen.

Lærereens betydning for børn og unges sprogforståelse

International forskning viser, at læreren er den enkeltfaktor, der spiller den største rolle for børn og unges læring, og vi ved, at den dygtige lærer er kendetegnet ved både at have faglige og fagdidaktiske kompetencer (Darling-

Hammond and Bransford 2005). Hvis vi skal løfte undervisningen i nabosprog, må vi sørge for, at lærerne har de faglige og fagdidaktiske kompetencer, der er nødvendige.

Undervisning i nabosprog indgår som et element i modersmåsfagene i de nordiske lande, og fagområdet er begrundet i Helsingforsaftalen og Nordisk Sprogdeklaration, men området har ikke høj prioritet i læreruddannelserne, og lærerne klager over, at de ikke føler sig fagligt klædt på til at varetage undervisningen i nabosprog. De savner sproglige kompetencer, og de er usikre på, hvad det er, de skal undervise i og hvordan, siger lærerne, når vi møder dem på kurserne. Manglende kompetencer er formodentlig en af årsagerne til, at området ikke prioriteres højere i skolen. I flere undersøgelser er eleverne blevet spurgt til, hvor meget undervisning i nabosprog de har modtaget i skolen, og svaret er ingenting eller meget lidt (se for eksempel Delsing og Åkesson 2005).

Hvis målsætningen om at satse på børns og unges sprogforståelse skal indfries, må der sættes ind i forhold til at sikre, at lærerne har de fornødne kompetencer. Det nordiske bør derfor skrives tydeligere frem i styredokumenterne for læreruddannelsen, og der må satses på målrettet efteruddannelse af de uddannede lærere. Nedenfor præsenteres et koncept til efteruddannelse af lærere, som ser ud til at have en effekt på lærernes undervisning efterfølgende. Måske kan det give inspiration til, hvordan andre efteruddannelses tilbud kan skrues sammen.

Nordiske sprogpiloter – et efteruddannelses tilbud til nordiske lærere

Nordiske Sprogpiloter er et eksempel på et målrettet tilbud til lærere i hele Norden om efteruddannelse i forhold til at varetage undervisning i nabosprog og nordiske sprog som fremmedsprog. Nordiske Sprogpiloter blev etableret i 2007 som et pilotprojekt, der fik støtte af Nordisk Ministerråd, Nordisk Kulturfond og Perlerne (sidstnævnte er fællesbetegnelse for de nordiske kursugårde Schæffergården, Lysebu, Voksenåsen og Hanaholmen). Projektet viste sig hurtigt at være efterspurgt og have effekt, og efter projektperioden blev Nordiske Sprogpiloter en del af den sprogpoltiske satsning. Nordiske Sprogpiloter er et tilbud til grundskolelærere, der underviser i et nordisk sprog som modersmål eller fremmedsprog, og oprindeligt var det også et krav at de skulle kunne være praktikvejledere for lærerstuderende. Det viste sig dog, at det ikke var hensigtsmæssigt at insistere på, at alle deltagere skulle være praktikvejledere, da der er stor forskel landene imellem på, hvem der varetager praktikvejledning. Vi valgte derfor også at give andre lærere end praktiklærere adgang til kurset.

Sprogpilotkurser udbydes hvert år. Der uddannes hvert år cirka 25 nye sprogpiloter, og der er i skrivende stund (maj 2015) uddannet 184 sprogpiloter rettet mod grundskolen. Ved siden af kurserne afholdes der hvert 2. eller 3. år en konference, hvortil alle tidligere uddannede piloter inviteres. Formålet med konferencerne er at vedligeholde og udbygge kontakter og understøtte, at sprogpiloter indgår i faglige netværk, der samarbejder over grænser, videndeler og udvikler undervisning i nabosprog og nabokultur. Nordiske Sprogpiloter har egen hjemmeside (www.sprogpiloter.org), der informerer om kurserne og formidler materiale og ideer udviklet på kurser og konferencer. Siden informerer også om andre tilbud af relevans for lærere, der er interesseret i det nordiske, og den indeholder en samling af links til relevante nordiske hjemmesider.

Sprogpilotkurset er under videreudvikling, så der siden januar 2015 er blevet udbudt særlige kurser målrettet gymnasielærere. Indtil videre er 30 gymnasielærere blevet efteruddannet.

Et sprogpilotkursus er et intensivt internatkursus over 4 døgn, og kurserne afholdes på en af de nordiske kursusgårde. Kurserne er på én gang et kompetenceudviklingskursus og et sprogbad for deltagerne, der igennem de 4 døgn kommunikerer indbyrdes gennem anvendelse af et af de skandinaviske sprog, og hvor deres eget møde med nabosprogene og deres egne sprogforhandlinger gøres til genstand for refleksion og diskussion. Kurserne har faglige oplæg om nabosprog, nabolitteratur og –kultur og om de digitale mediers muligheder i arbejdet med nabolandes sprog og kultur, men det centrale omdrejningspunkt er *didaktikken*: Hvad, hvorfor og hvordan undervise i nabosprog/nordiske sprog. Spørgsmål som: Hvad er målet med nabosprogsundervisning, hvad skal eleverne kunne, og hvordan kan undervisningen tilrettelægges, så det bliver relevant og interessant for eleverne, og så de opdager, at de allerede har kompetencer på nabosproget, er gennemgående på kurset.

Sprogpilotkonferencerne tilrettelægges med et par centrale forelæsninger om ny forskning på området og suppleres af en række sessioner, hvor sprogpiloterne præsenterer materiale, metoder og projekter for hinanden.

Organisering

Sprogpilotkurserne arrangeres af en faggruppe bestående af 5 personer, projektleder (Danmark) og en repræsentant fra Finland, Sverige, Norge og Island. Faggruppen er sammensat, så der både er repræsentanter fra læreruddannelse, skoleledelse og lærere i skolen. To af faggruppens medlemmer har selv gennemført uddannelsen til sprogpilot. Alle har særlig indsigt i nordiske sprog og sprogundervisning. Faggruppen planlægger og evaluerer kurserne,

deltager som oplægsholdere/workshopholdere og hjælper med rekruttering af deltagere i kurserne. Organiseringen med en gennemgående faggruppe, der har kontakt til såvel læreruddannelserne som skoleområdet, sikrer, at vi får inddraget den nye forskning og erfaringerne fra praksis. En fast faggruppe er desuden med til at sikre kontinuitet, udvikling og spredning af kendskab til efteruddannelsesstilbuddet.

Efteruddannelseskursernes betydning for undervisning i nabosprog

Sprogpilotprojektet blev evalueret af en ekstern evaluator i 2009. Derudover evalueres hvert kursus såvel skriftligt som mundtligt af kursisterne. Der er til dato afholdt 7 kurser og 3 konferencer. I forbindelse med den seneste sprogpilotkonference i 2013 opfordrede vi sprogpiloterne til efterfølgende at skrive om deres praksis ud fra blandt andet følgende åbne spørgsmål: *Hvad har du arbejdet med i dine klasser/ på din skole/ på kurser for andre lærere... i forhold til det nordiske. Beskriv, hvad du konkret har gjort?* En studerende fra Høgskolen i Oslo, der selv fulgte et sprogpilotkursus i efteråret 2013, har desuden undersøgt lærerkursernes betydning for sprogpiloternes efterfølgende undervisning i nabosprog (se Jerpstad 2014). Data fra de forskellige evalueringer og masterafhandlingen giver et indblik i lærernes oplevelse af sprogpilotkonceptet, og vi får en række udsagn om, hvad kurserne har betydet for deres praksis. Langt hovedparten af sprogpiloterne oplyser, at kurset har ført til ændringer i deres praksis og til øget fokus på nabosprog. Kurserne skaber større bevidsthed om betydningen af nabosprog og nabosprogsundervisning, og deltagerne siger, at de får indblik i nye metoder og kendskab til læremidler, herunder digitale læremidler og netsider, der kan anvendes i nabosprogsundervisningen.

Næsten alle sprogpiloter svarer, at de har holdt en eller anden form for kurser for kolleger, en dansk sprogpilot skriver i sin redegørelse blandt andet: *Jeg holder en del kurser om danskfaget og har, inspireret af mine oplevelser med sprogpiloterne, ofte indlagt en dag om den nordiske dimension i modersmålsundervisningen. Ofte, hvor jeg selv har undervist, men jeg har også haft gæstelærere med i min undervisning. Disse har været folk fra de andre nordiske lande, jeg har mødt i forbindelse med sprogpilotkurser og -konferencer.*

Mange fortæller, at de har holdt kurser for kollegerne på skolen, for eksempel fortæller en norsk sprogpilot: *Jeg har lagt frem et sammendrag for personalet i forhold til det vi jobbet med på Hanabolmen.*

En svensk sprogpilot understreger, at det er lettere at "sælge" det nordiske, når det er tydeligere skrevet frem i styredokumenterne: *Mina kollegor har bitills varit svåra att få med på tåget men jag tror att framöver ska jag nog lyckas*

inspirera dem. Vi har ju som sagt en ny läroplan som lyfter fram det nordiska och har satt mål för det i undervisningen. Nya kollegor visar sig intresserade och min rektor har lovat/bett mig göra en miniföreläsning om hur man kan jobba.

Et af målene med sprogpilottprojektet er at uddanne ressourcepersoner, der kan fungere som ambassadører og vejlede kolleger i, hvordan de kan gribe undervisningen an. Et vigtigt mål, da det er vanskeligt, kostbart og næppe realistisk at give alle lærere et efteruddannelseskursus. Tilbagemeldingerne fra deltagerne i konferencerne og deres præsentationer tyder på, at det lykkes os at nå det mål, og det betyder, at det formodentlig ikke kun er de 184 sprogpiloter, der har glæde af kurserne, men mange flere.

I tilbagemeldingerne fra sprogpiloterne kan vi se, at arbejdet med det sproglige vægtes højt, her et par eksempler: *Vi har arbeidet med svenske og danske barnebøker. I arbeidet med bøkene har vi møtt en del begreper som elevene ikke har forstått. Vi har arbeidet med begrepene på ulike måter for å få en forståelse for dem.* En anden pilot har: *lest dikt på dansk og jobbet med oversettelse. Vi har jobbet med en tekst av Astrid Lindgren på svensk og forsøkt å lese den høyt på svensk. Jobbet med likheter og forskjeller i norsk og svensk.* En dansk lærer: *arbejdede i en længere periode med Ian Falconers billedbog Olivia, både på dansk og norsk. Skønne illustrationer, god humor og fine korte sætninger med mange hverdagsudtryk til sammenligninger. For eksempel at børste tænder, klæde sig på, vaske sig, sove til middag, tage på stranden. Norsk elev i klassen læste højt for os.*

Udsagn som disse vidner om, at lærerne er meget opmærksomme på betydningen af at fokusere på sproget og at gøre det i en funktionel sammenhæng, så det bliver konkret, relevant og interessant for eleverne. En af de norske lærere, der indgår som informant i masterafhandlingen siger, at hun i forlængelse af sprogpilottkurset er begyndt eksplicit at arbejde med sprogholdninger, og at hun inddrager nordiske sprog, når hun underviser i fransk og engelsk. Andre udsagn vidner om, at der arbejdes med lytteforståelse på forskellig vis: *Vi har lyttet til svensk og dansk, og hatt quiz med spørsmål om innholdet.*

Ældre materiale til undervisning i nabosprog har typisk lagt stor vægt på læseforståelse. Eleverne har læst tekster på nabosprogene, men der har ud over en gloseliste ikke været meget fokus på det sproglige. I sprogpilottkurset lægger vi meget vægt på, at det er det talte sprog, der volder problemer, og vi diskuterer, hvordan et fokus på det sproglige – både på skrift og i tale - kan hjælpe eleverne med sprogforståelsen. Det ser ud til, at sprogpiloterne i deres videre arbejde lægger vægt på det sproglige, og at børnene hjælpes til at få øje på ligheder og forskelle sprogene imellem.

En del sprogpiloter har kontakt med andre sprogpiloter både gennem facebookgrupper og direkte. Nogle har indledt egentlige samarbejder, det kan være alt fra at udveksle materiale, til at samarbejde om et undervisningsforløb og til at etablere venskabsklasser med digitale eller fysiske møder. Det ser ud til, at samarbejdet får næring af de tilbagevendende konferencer, og at det er her, de aftaler konkrete forløb og besøg. Flere sprogpiloter oplyser, at konferencerne betyder, at de bliver fastholdt i at huske nabosprogsundervisningen. Når de skal præsentere noget på konferencen, går de i gang med mere systematisk at udvikle og afprøve metoder.

De første piloter blev uddannet i 2007. Ved konferencen i 2013 deltog der piloter fra alle syv kurser, og der var et pænt fremmøde også blandt de piloter, der blev uddannet seks år tidligere. I den omtalte masterafhandling fremhæver informanterne, at det sociale aspekt spiller en stor rolle. Det at man mødes jævnligt og fastholder kontakten på facebook, understøtter det faglige samarbejde (Jerpstad 2014).

Anbefalinger i forhold til efteruddannelse i nabosprog

Det ser på baggrund af ovenstående ud til, at netværk, kontinuitet og opfølgning spiller en vigtig rolle for langtidseffekten af et efteruddannelseskursus i nabosprog. Et problem med mange nordiske projekter er, at de er kortvarige, og at de erfaringer, der høstes, ikke får nok betydning for undervisningen i skolen bredt set. Det anbefales derfor at indsatsen koncentrerer sig i færre, men levedygtige projekter, der ikke slutter efter 2-3 år, og at erfaringerne opsamles.

Uddannelsen til nordisk sprogpilot ser ud til at udstyre deltagerne med kompetencer, så de har mod på at fungere som vejledere for deres kolleger, og det ser ud til, at de udvikler metoder og materialer, der appellerer til eleverne – og at materialet også har fokus på det sproglige. Vi har ikke undersøgt elevernes læring, men flere sprogpiloter oplyser, at deres elever har været nysgerrige og glade for undervisningsforløbene. Det ser ud til, at fokus på didaktikken er vigtigt for deltagerne. Mange påpeger, at de har fået ideer til undervisning både på kurser og konferencer, og at de efterfølgende har afprøvet, tilpasset og videreudviklet ideerne. Det kan derfor anbefales, at undervisning i nabosprog både i læreruddannelsen og i videreuddannelsen har et didaktisk fokus.

Jerpstad påpeger i sin masterafhandling betydningen af skoleledernes opbakning, både til arbejdet med det nordiske og til at deltage i kurserne (Jerpstad 2014). Faggruppen rapporterer, at de oplever interesserede lærere, der får nej af deres skoleleder, som hellere vil prioritere andre efteruddannelseste-

maer. Skolelederne er en vigtig gruppe at få fat i, hvis målet om at styrke børns og unges sprogforståelse skal nås. Denne gruppe har indtil nu ikke været inddraget i arbejdet med at styrke skolens indsats.

Hvis vi skal nå andre end ildsjælene, skal området prioriteres politisk. Meget tyder på, at områder, der ikke prioriteres i styredokumenterne, let risikerer at blive nedprioriteret i undervisningen og på skolen. Et af citaterne ovenfor bekræfter dette. Hvis det prioriteres i styredokumenterne, får det større bevågenhed hos skolelederne, og lærerne vil være mere motiverede til at inddrage det nordiske, og dermed sluttet kæden. Nordiske Sprogpiloter har vist, at man kan nå ret langt med et kursus på 4 døgn, hvis der er en organisering omkring kurset, det sikrer, at det følges op, og at de tværnordiske kontakter plejes. Men skal det for alvor batte, skal der politisk vilje bag.

Summary

In this paper, the project called Nordiske Sprogpiloter (Nordic Language Pilots) is presented. The aim of the project is to provide skills to the teachers of elementary school who teach the subjects neighbouring languages and Nordic languages as a second language. The paper describes, in detail, how the teachers are educated and how the benefit from the education when they return to the school to teach. The project is a success; this is documented by the reports from the teachers themselves and from a Masters project studying the subject. In order to guarantee continued success, however, not only good teaching courses are needed, support from the political leaders is necessary as well.

Lis Madsen, cand.mag i dansk og religion, MPA. Programchef for læreruddannelsen i Professionshøjskolen UCC, projektleder for Nordiske Sprogpiloter. Forfatter til en række artikler om nabosprog og nabosprogsdidaktik.

Referencer

Delsing, Lars-Olof och Åkesson, Katarina Lundin, 2005: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, norska och svenska*. TemaNord 2005:573. Nordiska ministerrådet.

Darling-Hammond, Linda and Bransford, John, 2005: *Preparing Teachers for a Changing World: What Teachers Should Learn and Be Able to Do*, San Francisco.

Jerpstad, Silje, 2014: *Lærerkursing og nabospråksdidaktikk*, Upubliceret Masterafhandling ved Høgskolen i Oslo og Akershus.

Madsen, Lis, 2006: *Nabosprogsdidaktik*. København: Dansklærerforeningen.

Nordisk Ministerråd, 2013: *Notat: Information om organiseringen af sprogområdet 2014-2018*. januar 2013.

<http://www.sprogpiloter.blogspot.dk>

Nøgleord: Fagdidaktisk kompetence, sprogbad, ressourcepersoner, ambassadører, lytteforståelse, netværk, styredokumenter

Arbetet för parallellspråkigheten i den finskspråkiga gemenskapen

Pirkko Nuolijärvi

Sätten att formulera och organisera språkpolitiken i de nordiska länderna är olika. Finland är den enda stat i Norden som är officiellt tvåspråkig. Den nordiska och finländska språkpolitiken har dock gemensamma mål och principer, som stöder språkens parallella existens i våra samhällen. I denna artikel vill jag presentera och diskutera hur man i Finland strävar efter parallellspråkighet i svenska och finska i ett viktigt sammanhang, dvs. inom utbildningen. Det gäller särskilt finskspråkiga elever och studenter som borde nå en viss nivå i svenska för att kunna fungera i Finland och i Norden på detta språk. Det är självklart att de måste kämpa mer än de som talar nordiska språk som modersmål.

Nordisk språkpolitik och finländska frågor

Enligt den i Norden gemensamt godkända deklARATIONEN från år 2006 bör nordisk språkpolitik sikta mot: 1) att alla nordbor kan läsa och skriva det eller de språk som fungerar som samhällsbärande i det område där de bor; 2) att alla nordbor kan kommunicera med varandra, i första hand på ett skandinaviskt språk; 3) att alla nordbor har grundläggande kunskaper om språkliga rättigheter i Norden och om språksituationen i Norden; 4) att alla nordbor har mycket goda kunskaper i minst ett språk med internationell räckvidd och goda kunskaper i ytterligare ett främmande språk och 5) att alla nordbor har allmänna kunskaper om vad språket är och hur det fungerar. (*Deklaration om nordisk språkpolitik* 2006: 82.)

Det är speciellt tre frågor som är aktuella och viktiga när det gäller arbetet för parallellspråkigheten i Finland:

- Hur stöder Finland svenskans närvaro bland de elever som inte har svenska som modersmål?
- Vilka möjligheter har finländska ungdomar att lära sig andra språk, bland annat s.k. internationella språk?
- Hur kan alla finländare med olika modersmål lära sig sitt eget språk och finska respektive svenska?

Att kunna leva parallellspråkligt innebär att man måste få en ordentlig grund

för ett sådant liv. Den grunden får ett barn i främsta hand i skolan om det inte får det från första början i sin tvåspråkiga familj. I skolundervisningen kan man i bästa fall förstärka den motivation som behövs för att riktigt behärska och våga använda språk. Lärarnas entusiasm och deras positiva attityder till språk är betydelsefulla. Fast man kan lära sig mycket också senare i livet, är de första stegen också i språkinläringen avgörande. Även om det finns många vägar till tvåspråkighet och parallellspråkighet (se t.ex. Tandefelt 2001), är svaret på de ovan nämnda frågorna: språkundervisning på alla nivåer i skolan.

Språkundervisning i grundskolan och i gymnasiet

I det finländska skolsystemet ska det utöver modersmålet ingå minst två andra språk (som kallas A1 och B1) i grundskolan. Av de obligatoriska språkstudierna ska ett språk vara antingen finska eller svenska. (Lag om grundläggande utbildning 21.8.1998/628.) Det innebär att alla finskspråkiga elever lär sig svenska och får alltså åtminstone vissa grunder för att förstå och använda ett skandinaviskt språk. På motsvarande sätt läser svenskspråkiga elever finska. Därtill kan man välja ett frivilligt A2-språk och valfria språk.

Enligt statistiken var engelska det vanligaste främmande språket som eleverna i årskurserna 1–6 i grundskolan studerade under höstterminen 2013. 66 procent av dessa elever studerade engelska som gemensamt eller frivilligt främmande språk. Andelen elever som studerade andra främmande språk var 5 procent eller mindre. (Finlands officiella statistik 2014.)

Nästan alla elever i årskurserna 7–9 studerade både engelska och svenska eller finska antingen som modersmål, gemensamt, frivilligt eller valfritt främmande språk. Av eleverna i årskurserna 7–9 studerade 10 procent tyska och 6 procent franska, i huvudsak som frivilligt eller valfritt främmande språk. Cirka 2,5 procent studerade ryska. Spanskan har under de senaste åren blivit mer populär som A-språk. År 2013 läste sammanlagt 3 430 elever spanska som A2-språk eller valfritt språk, vilket är cirka 2 procent av samtliga elever. (Finlands officiella statistik 2014.)

Största delen av grundskoleeleverna studerar endast två obligatoriska språk. De här språken är i allmänhet engelska som A1-språk – nio av tio elever läser engelska som A1-språk – och svenska som B1-språk. En femtedel studerar dock tre främmande språk i grundskolan. (Utbildningsstyrelsen 2015.)

Ur den nordiska parallellspråkighetens synvinkel men naturligtvis också ur individens synvinkel är det synd att valet av svenska som A1-språk under grundskolans första klasser under de senaste åren har minskat i nästan hela landet. Också elevernas kunskaper i svenska som B-språk har försämrats, ef-

tersom eleverna har färre lektioner än tidigare och man börjar lära sig svenska senare än för tio år sedan.

De elever som har andra modersmål än finska och svenska kan läsa dessa språk som andraspråk. Åren 2007–2012 ökade antalet elever som läser finska eller svenska som andraspråk i årskurserna 7–9 med 8 000. Ökningen är 59 procent, och eleverna är nästan 22 000 till antalet. (*Koulutuksen tilastollinen vuosikirja* 2014: 48.)

Nästan alla som avlade studentexamen 2013 (30 231 studerande) hade studerat engelska och svenska eller finska under gymnasieutbildningen, i huvudsak som obligatoriskt språk. 23 procent hade läst tyska, 16,6 procent spanska, 16,4 procent franska, och 8 procent ryska, i huvudsak som valfritt språk. Andelen tyska och franska har under de senaste åren minskat, medan studerandet av spanska och ryska har ökat. (*Koulutuksen tilastollinen vuosikirja* 2014: 99.)

Kommunerna och skolorna, dvs. de som arrangerar grundutbildningen, har en stor inverkan på hurdan språkbricka arrangörerna erbjuder på olika håll i Finland och vad det är eleverna och deras familjer kan välja. Det finns naturligtvis många andra faktorer som avgör vilka språk eleverna väljer (se t.ex. Kangasvieri et al. 2011), men utgångspunkten är att skolor och kommuner har mycket makt när det gäller den valfria språkundervisningen.

Valmöjligheterna syns också i fråga om de elever som har andra modersmål än finska eller svenska. År 2012 fanns det i den grundläggande utbildningen totalt 25 350 elever som hade andra modersmål än finska eller svenska, vilket motsvarar cirka fem procent av alla elever inom grundskolan. Situationen har förändrats kraftigt: från år 2010 har antalet ökat med cirka 5 000 elever. I gymnasier studerade 4 550 personer med andra modersmål år 2012, vilket var över 4 procent av alla gymnasister. (*Koulutuksen tilastollinen vuosikirja* 2014: 24.)

Modersmålsundervisning (annan än finska, svenska eller samiska) erbjuds i grundskolorna i form av 2 årsveckotimmar. Problemet är fortfarande att denna undervisning bara kompletterar den grundläggande utbildningen och den ges med stöd av ett särskilt statsbidrag (*Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014*: 463-472). Höstterminen 2012 var antalet anordnare (kommuner) 88 och undervisningen gavs i 54 språk. De mest undervisade språken var då ryska, somali, arabiska, estniska, albanska, vietnamesiska, engelska, kurdiska, kinesiska och spanska. (*Omana äidinkielenä opetetut kielet ja opetukseen osallistuneiden määrät vuonna 2012*).

För att summera den finländska situationen kan man konstatera att finländska elever fortfarande studerar många språk under sin skoltid, men den del av eleverna som läser bara två språk har ökat. Däremot finns det en ganska stor

andel elever som fortfarande läser tre eller flera språk. Situationen är inte dålig men den kan alltid bli bättre, särskilt för svenskans del.

Att undervisa bättre

Utbildningsstyrelsen genomförde en utvärdering i nionde klassen våren 2013. Utvärderingen gällde A-språk i engelska och svenska samt A- och B-språk i tyska, franska och ryska. I utvärderingen deltog 9 638 finskspråkiga elever från 600 skolor och 1 113 svenskspråkiga elever från 61 skolor. Också lärare och rektorer svarade på enkäter. Resultaten visade att eleverna uppnådde de språkliga målen i huvudsak bra, delvis utmärkt. En utmaning är dock att undervisningsmetoderna och praxis är mestadels ganska traditionella. (Hildén & Härmälä 2015:3.)

Under den senaste tiden har man livligt diskuterat hur eleverna bäst borde uppmuntras att lära sig språk och använda sin kompetens. I de nya grunderna för läroplanen betonar man omväxlande och praktiska arbetsmetoder i alla ämnen och uppmuntrandet att lära sig språk på flera olika sätt, inte minst när det gäller undervisningen av svenska i finskspråkiga skolor. Undervisningen ska också stödja elevens flerspråkighet genom att inkludera alla elevens språk, även de som används på fritiden. (*Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014*.)

Svenskan i finskspråkiga skolor har lyfts fram under de senaste åren genom många kampanjer för att uppmuntra inläringen av svenskan. Ett exempel är projektet *Svenska nu* som uppmuntrar eleverna att använda sig av sina språkkunskaper genom att kombinera svenskundervisningen med andra skolämnen och kulturupplevelser (se närmare Jaskari 2011). Det finns också forskning i ämnet som analyserar vilka inlärningsmetoder som gör det lättare att lära sig svenska och hur man uppnår fina resultat i olika delar av Finland (Green-Vänttinen & Lehti-Eklund 2010). Det kommer också klart fram att entusiastiska lärare har en stor inverkan på goda resultat och intresset för svenskan på helt finskspråkiga områden (Orava 2010). Sådana positiva exempel ger en helt annan bild än den man ofta får i den allmänna debatten där de som är mot obligatorisk svenskundervisning är högljudda.

Finland är känt som ett land som har tagit språkbadsmetoden i bruk och forskningen i metoden och dess användning har varit omfattande (se t.ex. Laurén 2005). I finländska skolor gäller språkbadet oftast svenska för finskspråkiga barn. Intresset bland föräldrar har varit stort, men tyvärr finns det inte tillräckligt många skolor eller lärare som kan erbjuda denna möjlighet. I varje fall får de som börjar språkbadet som tre- eller fyraåringar ett starkt språk i sin språkportfölj och kan naturligt och utan ansträngning använda det hela sitt liv.

Denna metod är en av de bästa som kan stödja nordisk parallellspråkighet i dess djupaste mening.

En livlig diskussion i Finland har också varit den som förts kring tvåspråkiga skolor med undervisningspråken finska och svenska. Det har framförts olika argument för och mot. Det har kommit fram att finskspråkiga debattörer har sett många fördelar, medan svenskspråkiga har tagit upp nackdelar, först och främst rädslan för assimilation och finskans övertag i den gemensamma skolan. (Sundman 2013.) Många av oss litar dock på att om man kan skapa balanserade omständigheter, skulle en tvåspråkig skola inte utgöra någon fara för svenskan.

Universitetens ansvar för de egna språken

Nästan alla universitet har utarbetat en språkstrategi, språkliga riktlinjer eller språkprinciper.

I samtliga strategier ingår åtminstone i princip en tanke om parallellspråkighet, dvs. samtidig användning av flera språk inom ett eller flera områden. Oftast är det fråga om finska och engelska eller svenska och engelska, men i det tvåspråkiga Helsingfors universitet är de parallella språken finska, svenska och engelska. (Se närmare Godenhjelm, Saarinen & Östman 2014.)

Enligt de strategiska riktlinjerna vill Helsingfors universitet upprätthålla och utveckla en aktiv och fungerande tvåspråkighet och sträva efter att dess tvåspråkighet är levande och fungerande. Den svenskspråkiga utbildningen ska svara mot de krav som det tvåspråkiga samhället och arbetslivet samt lagstiftningen ställer. En kontinuerlig utveckling av den vetenskapliga terminologin på nationalspråken är viktig så att vetenskapligt baserad kunskap är tillgänglig för alla finländare. För att uppnå dessa mål behövs det tillräckligt med undervisning och forskning på finska och svenska inom varje fackområde, att undervisningen i finska och svenska kopplas till substansundervisningen och att de studerande även lär sig skriva lättfattligt på de båda nationalspråken om frågor som hör till det egna området. (*Helsingin yliopiston kieliperiaatteet* 2014.)

Det är viktigt för det finländska samhället att de studerande får en gedigen språklig kompetens och kan arbeta på finska och svenska i Finland. En betydande andel av de studerande som utexamineras från universitet, yrkeshögskolor och yrkesläroanstalter anställs av företag som erbjuder offentlig service eller tjänster inom den offentliga förvaltningen. Därför bör också undervisningen innehålla information om språk och språkvård så att de studerande har beredskap för arbete på det egna språket inom den egna branschen.

Undervisnings- och kulturministeriet utsåg 2013 en arbetsgrupp som sammanställde programmet för klart myndighetsspråk (*Klart myndighetsspråk – ett*

handlingsprogram 2014). I detta program, som publicerades i början av 2014, har en hel del rekommendationer för myndigheter som fungerar på båda språken, dvs. finska och svenska. I detta sammanhang vill jag hänvisa till två rekommendationer som gäller språkens roll i studier.

Examina vid universitet, yrkeshögskolor och yrkesläroanstalter ska omfatta så mycket studier i finska eller svenska att den studerande lär sig behärska språkbruket på det egna fackområdet och kan kommunicera på finska och svenska på ett lättfattligt sätt om frågor som hör till det egna området. Språkstudierna ska planeras av lärarna inom respektive fackområde tillsammans med finsk- och svensklärarna och integreras med den studerandes egna ämnes- eller yrkesstudier. (*Klart myndighetspråk – ett handlingsprogram* 2014: 26.)

Studerande med annat modersmål än finska eller svenska ska vid universitet, yrkeshögskolor och yrkesläroanstalter erbjudas språkstudier som hjälper dem att komma in i arbetslivet. (*Klart myndighetspråk – ett handlingsprogram* 2014: 27.)

Den första rekommendationen är på samma linje som Helsingfors universitets riktlinjer. Största delen av studenterna blir anställda på olika arbetsplatser i Finland och behärsknigen av finska och svenska är ytterst viktig. Det gäller inte bara förmågan att använda dessa språk i någon mån utan det är fråga om kvalitet: hur sakligt, klart och begripligt språk man producerar. Grunden för det kommande livet läggs redan i skolan, men när det gäller fackspråk är det universiteten, yrkeshögskolorna och yrkesläroanstalterna som utbildar experter för många områden.

Den andra rekommendationen betonar rättigheten att skaffa kunskaper i de samhällsbärande språken som behövs i arbetslivet. Det är också fråga om jämställdhet: att ingen blir utanför.

Att stödja parallellspråkigheten i framtidens Finland

En väsentlig sak för den finländska tvåspråkigheten med finska och svenska är att elever fortfarande läser tillräckligt mycket svenska i finskspråkiga skolor. Annars är den svenskspråkiga servicen i fara, eftersom det inte finns tillräckligt många svenskspråkiga för att sköta om all den service som behövs på åldringshem, dagis, sjukhus, inom socialvården etc. Språkkunskaper är dock inte bara till samhällets nytta eller till nytta för en viss språkgrupp, utan det

viktigaste målet är att individen själv är språkkunnig och fritt kan röra sig och arbeta i olika situationer och i olika länder.

I denna artikel har jag presenterat många lösningar som kan bidra till den nordiska parallellspråkigheten i Finland, dvs. förbättra behärskningen av svenska. Man kan tyvärr inte utgå ifrån antagandet att andra nordbor lär sig finska. Grunden för god språkförmåga skapas i skolan, men det finns naturligtvis flera vägar att lära sig språk. Tvåspråkiga skolor och språkbud kan vara lösningar som bättre stödjer tillägnandet av svenska, men det finns också många andra metoder som siktar mot bättre och mångsidigare språkförmåga.

Det finns naturligtvis också många andra typer av parallellspråkighet i det finländska samhället och i Norden än parallellspråkigheten mellan finska och svenska. Lika viktigt är att ge undervisning i olika modersmål i skolan och sedan stödja alla med andra modersmål i studierna av andraspråk.

Summary

The aim of this article is to present how the Finnish comprehensive school through its language repertoire and practical choices supports the ideology of parallel language use. The focus lies in Swedish, but the supply and choice of other languages is also treated. There have been various efforts in recent years to find good methods and practices to learn languages, especially Swedish in the Finnish context. In particular, the article seeks to answer three questions: 1) How does Finland support Swedish language presence among the students who do not have Swedish as their mother tongue? 2) What opportunities do Finnish young people have to learn other languages, including so-called international language? 3) How can all people living in Finland with different native languages learn their own language and Finnish or Swedish? The article also refers briefly to universities and polytechnics and their responsibilities in the parallel use of language.

Pirkko Nuolijärvi är filosofie doktor och direktör för Institutet för de inhemska språken. Hon är sociolingvist och har forskat mycket i bland annat språkliga variationer och förändringar i finskan. Hon deltar också aktivt på det språkpolitiska området, både inom Finland men också inom Norden och hela Europa.

Litteratur

- Deklaration om nordisk sprgpolitik* 2006. <http://sprogkoordinationen.org/sprogpolitik/nordisk-sprogpolitik/deklaration-om-nordisk-sprogpolitik-2006/> [25.4.2014].
- Finlands officiella statistik (FOS) 2014. Ämnesval [e-publikation]. ISSN=1799-1048. Ämnesval bland elever i grundskolan 2013. Helsinki: Statistikcentralen [hänvisat: 2.5.2015]. Åtkomstsätt: http://www.stat.fi/til/ava/2013/02/ava_2013_02_2014-05-23_tie_001_sv.html
- Godenhjelm, Sebastian, Saarinen, Taina & Östman, Jan-Ola 2014. Landrapport Finland: Utgångspunkter för en fungerande parallellspråkighet. I: Gregeresen, Frans (red.), *Hvor parallellt. Om parallellspråkighet på Nordens universitet*. TemaNord 2014:535. København: Nordisk Ministerråd, s. 323-425.
- Green-Vänttinen, Maria & Lehti-Eklund, Hanna 2010. Vad ligger bakom goda resultat i svenska? En presentation av projektet Svenska i toppen. *Språkbruk* 1/2010, s. 4-8.
- Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014*. Föreskrifter och anvisningar 2014:96. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. http://www.oph.fi/lagar_och_anvisningar/laroplans_och_examensgrunder/grundlaggande_utbildningen [hänvisat 25.4. 2015].
- Helsingin yliopiston kieliperiaatteet 2014. Linjauksista käytäntöön kohti toimivaa monikielisyttä – Från riktlinjer till fungerande flerspråkighet. – From guidelines to practice: towards functional multilingualism. Helsingin yliopisto – Helsingfors universitet – University of Helsinki. <http://blogs.helsinki.fi/centrumcampus/files/2015/04/kieli-periaatteet.pdf> [hänvisat 25.4. 2015].
- Hildén, Raili & Härmälä, Marita 2015. Johdanto. I: Hildén, Raili & Härmälä, Marita (toim.). *Hyvästä paremmaksi – Kebittämideoita kielten oppimistulosten arviointien osoittamiin haasteisiin*. *Julkaisut* 2015:6. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Opetushallitus. www.karvi.fi ja www.oph.fi [hänvisat 2.5.2015.]
- Jaskari, Kai 2011. Språkprojektet som växte till kungliga dimensioner. I: *Sprog i Norden 2011. Tema: Nabosprogsundervisning og nordisk sprogrøgt*. Nordisk Ministerråd, s. 183-192.
- Kangasvieri, Teija, Miettinen, Elisa, Kukkohovi, Pirkko & Härmälä, Marita 2011. *Kielten tarjonta ja kielivalintojen perusteet perusopetuksessa. Tilannekatsaus joulukuun 2011*. Muistiot 2011:3. Helsinki: Opetushallitus.

Klart myndighetsspråk – ett handlingsprogram 2014. Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2014:3. Helsingfors: Undervisnings- och kulturministeriet. http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2014/hyva_virkakieli.html?lang=fi&extra_locale=sv [hänvisat 25.4.2015].

Koulutuksen tilastollinen vuosikirja 2014. Årsbok för utbildningsstatistik 2014. Toim. Timo Kumpulainen. Koulutuksen seurantaraportit 2014:10. Opetushallitus. Utbildningsstyrelsen.

Lag om grundläggande utbildning / Perusopetuslaki 21.8.1998/628. [http://www.finlex.fi/fi/laki/haku/?search\[type\]=pika&search\[pika\]=peruskoululaki&h=Hae&category\[\]=ajantasa&category\[\]=alkup&category\[\]=smur&category\[\]=kaannokset&all=on](http://www.finlex.fi/fi/laki/haku/?search[type]=pika&search[pika]=peruskoululaki&h=Hae&category[]=ajantasa&category[]=alkup&category[]=smur&category[]=kaannokset&all=on) [hänvisat 25.4.2015].

Laurén, Christer 2006. *Tidig inläring av flera språk. Teori och praktik.* Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia 274. Språkvetenskap 45. Vasa: Vasa universitet.

Omana äidinkielenä opetetut kielet ja opetukseen osallistuneiden määrät vuonna 2012. Maahanmuuttajien koulutuksen tilastot – Statistik om invandrarutbildning. Opetushallitus. Utbildningsstyrelsen. http://www.oph.fi/download/151746/Omana_aidinkielenaa_opetetut_kielet_ja_opetukseen_osallistuneiden_maarat_vuon.pdf [hänvisat 25.4.2015].

Orava, Eva 2010. Svenskan är elevens och lärarens gemensamma projekt. *Språkbruk* 1/2010, s. 9-12.

Sundman, Marketta 2013. Tvåspråkiga skolor? En analys av fördelar och risker med införandet av skolor med svenska och finska som undervisningsspråk. Magma.studie 4. Helsingfors: Tankesmedjan Magma.

Tandefelt, Marika 2001. *Finländsk tvåspråkighet.* Forskningsrapporter från Svenska handelshögskolan 53. Helsingfors: Yliopistopaino.

Utbildningsstyrelsen 2015. Månadens statistik: Största delen av grundskoleeleverna studerar endast två obligatoriska språk. Webbnyhet 29.4.2015. <http://oph.fi/aktuellt/webbnyheter/101/0/> [hänvisat 2.5.2015].

Nyckelord: parallellspråkighet, språkundervisning, grundskola, undervisningsmetoder.

Behovet av en ny nordisk språkkonvention

Sten Palmgren

Resumé

Den nordiska språkkonventionen trädde i kraft 1982. Dess syfte är att medborgarna i de nordiska länderna vid behov ska kunna använda sitt eget språk när de har kontakt med en myndighet i ett annat nordiskt land. Idén var i tiden främst att hjälpa dem som flyttar till eller tillfälligt arbetar i ett annat nordiskt land. Konventionen syftar alltså inte till att uppmuntra människor att lära sig grannländernas språk utan till att hjälpa dem när de har språksvårigheter. Konventionen skiljer sig från andra internationella konventioner om språkliga rättigheter genom att den ger rätt att använda sitt eget nordiska språk. Rättigheterna enligt andra konventioner gäller vanligen endast rätt att använda ett språk som man förstår. Författaren menar att den nordiska språkkonventionen är föråldrad på flera punkter och att den borde uppdateras.

Den nordiska språkkonventionens innehåll i huvuddrag och förhållandet till språkdeklarationen

Den s.k. nordiska språkkonventionen, dvs. ”Konventionen mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige om nordiska medborgares rätt att använda sitt eget språk i annat nordiskt land”, trädde i kraft 1986 efter en lång beredning utifrån en rekommendation av Nordiska rådet 1966. Rättsligt sett är konventionen ett fördrag mellan staterna och den har därför juridisk effekt, även om flera av konventionens bestämmelser har karaktären av (starka) rekommendationer till medlemsstaterna att vidta åtgärder.

Det främsta syftet med språkkonventionen var att göra det lättare för nordiska medborgare när de rör sig över gränserna och söker arbete i ett annat nordiskt land. Behovet var särskilt stort för de finländare (med finska som modersmål) som i stora skaror flyttade till Sverige på 1960-talet på jakt efter arbete.

Ingressen till konventionen lyder: ”De fördragsslutande staterna förbinder sig att verka för att en medborgare i en fördragsslutande stat vid behov skall kunna använda sitt eget språk vid kontakt med myndigheter och andra offentliga organ i en annan fördragsslutande stat.”

Medan den nordiska språkdeklarationen syftar till ökad språkförståelighet

– till att nordbor ska lära sig förstå grannspråk – är syftet med språkkonventionen att hjälpa dem som inte förstår de andra språken. Deklarationen och konventionen har således helt olika syften – även om de båda syftar till att nordiska språk (och inte engelska) ska kunna användas i det nordiska umgänget.

Konventionen ger nordiska *medborgare* rätt att *vid behov* använda sitt *eget* språk i kontakt med myndigheter och andra offentliga organ i *ett annat nordiskt land*. Den gäller således inte t.ex. grönlänningars rättigheter i Danmark eller finländares språkliga rättigheter i Finland.

Från andra internationella överenskommelser om språkliga rättigheter skiljer sig den nordiska språkkonventionen genom att den gäller rätten att använda sitt "eget" språk. Det betyder att man ska få använda sitt eget nordiska språk, även om man förstår och kan göra sig förstådd på ett annat språk (t.ex. engelska). Exempelvis FN-konventionen om mänskliga rättigheter och Europakonventionen om mänskliga rättigheter och grundläggande friheter går inte lika långt. Enligt dessa konventioner är det tillräckligt att man har rätt att använda ett språk som man förstår.

Rätten att använda sitt eget språk är beroende av behovet, men behovsbedömningen är olika i olika fall. I sista hand är det myndigheten som avgör om ett behov ska anses föreligga, men myndighetens bedömning kan överklagas och prövas vid domstol. När det gäller brottmål har den tilltalade alltid rätt att använda sitt eget språk.

Språkkonventionen gäller skriftlig och muntlig kontakt, men (av praktiska skäl) inte telefonkontakt. Det finns inte några uttryckliga bestämmelser om vilket språk myndigheterna ska använda i sina svar. I praxis har utgångspunkten varit att myndigheten får välja mellan att svara på danska, norska eller svenska, om mottagaren kan antas förstå något av dessa språk. Men också i dessa fall ska myndigheten på begäran tolka eller översätta sitt svar, om det behövs. Eftersom isländskan och finskan skiljer sig så mycket från danskan, norskan och svenskan, ska kontakt som tagits på dessa språk besvaras på dem.

Myndigheterna skriver sina beslut på landets eget eller egna språk. Vid behov och på begäran bör myndigheten helt eller delvis översätta beslutet till partens språk, men alldeles klart är inte hur långt myndighetens skyldighet att bekosta detta sträcker sig. Om det anses tillräckligt, räcker det att myndigheten redogör för innehållet i beslutet. Myndigheten kan givetvis också självmant översätta sitt beslut, om den anser att det behövs.

Det är inte alltid klart vad som avses med "myndigheter eller andra organ". Uppenbart är åtminstone att konventionen inte gäller rätten att få undervisning eller att avlägga examensprov på sitt eget språk. T.ex. rätten att vid universitet avlägga examina på sitt eget språk är beroende av den nationella lagstiftning-

en och universitetens egna statuter. Här har språkkonventionen inte någon tillämpning. Däremot gäller konventionen nog i princip kontakter som från ett nordiskt land tas med universitetets administration i ett annat nordiskt land.

Över huvud taget är det problematiskt att bedöma *hur länge* konventionen kan åberopas efter att en medborgare har flyttat till ett annat nordiskt land. Idén är ju att man ska ha rättigheter vid kontakter med ett annat land. Strikt juridiskt upphör rätten när man får medborgarskap i det nya landet, men frågan är hur länge konventionen kan åberopas av den som har blivit fast bosatt i det nya landet.

Behoven av en ny konvention

För mer än tio år sedan utarbetade jag på beställning av Nordiska ministerrådet en rapport om behoven och möjligheterna att modernisera den nordiska språkkonventionen.

I förordet skriver jag så här:

”Föreliggande rapport visar att den nordiska språkkonventionen till vissa delar kan anses vara i behov av översyn.

För det första knyter konventionen de språkliga rättigheterna till medborgarskap – konventionen gäller nordiska medborgares rätt att i ett annat nordiskt land använda sitt eget språk. Detta kan anses vara problematiskt ur EU-rättslig synvinkel, eftersom följderna kan bli att andra unionsmedborgare diskrimineras. Vissa praktiska tillämpningsproblem kan också uppstå, eftersom dubbelt medborgarskap numera är möjligt.

För det andra har konventionen kritiserats för att den innehåller alltför vaga formuleringar. Rapporten visar att de vaga formuleringarna har medfört vissa tillämpningsproblem. Justeringar av texten kunde undanröja problemen, men i rapporten avvisas tanken på att göra konventionen mer bindande.

De vaga formuleringarna i konventionen är ett problem i den bemärkelser att de förleder människor att tro att de har bättre rättigheter än vad som är fallet i verkligheten. Utformningen av bestämmelser som gäller språkliga rättigheter borde ske med såväl precision som realism om vad som är praktiskt genomförbart.

Många av de brister som konstaterats i praktiken är till sin natur sådana att de kan avhjälpas med praktiska åtgärder. Informationen om konventionen bör främst riktas till myndigheterna. Det är viktigt att myndigheterna är väl medvetna om sina skyldigheter och att myndigheterna har rätt attityd och färdigt utformade strategier för hur de kan leva upp till konventionens krav.

Jämförelsen mellan den nordiska språkkonventionen och andra internationella regelverk visar att det inte finns anledning att bekymra sig för att

den nordiska konventionen inte skulle ge lika goda rättigheter som de andra konventionerna. Det är sant att den nordiska konventionen har karaktären av en rekommendation – en uppmaning som riktar sig till de nordiska ländernas regeringar att ge en viss språklig service för nordbor som vistas i ett annat nordiskt land. Å andra sidan gäller den nordiska konventionen rätten att använda sitt *eget* språk, medan de andra konventionerna begränsas till rätten att använda ett språk som personen i fråga *förstår*. I den mån de andra konventionerna gäller rätten att använda sitt eget språk begränsas tillämpningen till det egna landet eller något område inom det egna landet. I dessa avseenden är den nordiska konventionen inte jämförbar med andra konventioner.

För framtiden finns det åtminstone tre möjligheter att välja mellan:

1. Konventionen ändras till de delar den kan anses föråldrad. Detta gäller främst kopplingen till medborgarskapet.
2. Konventionen ses över helt och hållet.
3. Konventionen upphävs och ersätts med någon form av språkpolitisk deklARATION som inordnas i den nordiska språkpolitiken.

Oberoende av vilken lösning man går in för är det viktigaste att försöka säkra genomförandet av de målsättningar och principer som finns i den nuvarande konventionen. Nordiska ministerrådets sekretariat bör ha en central roll när det gäller att aktivera de nationella myndigheterna.”^{1*}

Framtiden

Den nordiska språkkonventionen innehåller ett sympatiskt element: det ska vara möjligt att kontakta myndigheterna i ett annat nordiskt land på sitt eget språk. Detta gäller såväl skriftväxling som när man besöker ett annat land som turist, arbetsökande, studerande eller inflyttare. Trots att förmågan att kommunicera på engelska blivit bättre hos en stor del av befolkningen, ligger det ett mervärde – ”en nordisk nytta” i att kunna använda de nordiska språken. Detta är en bland många saker som för de nordiska länderna närmare varandra.

Den nordiska språkkonventionen kan ändå sägas ha överlevt sin tid. Dels finns det några juridiska argument som talar för att en omarbetning behövs, dels ser verkligheten mycket annorlunda ut än på 1960-talet då arbetet på att utarbeta konventionen inleddes.

---

1 * Den här texten är direkt hämtad ur min rapport till Nordiska ministerrådet. Rapporten har inte publicerats.

Rent formellt är det ett problem att endast nordiska *medborgare* har rättigheter enligt konventionen, eftersom detta ur ett EU-rättsligt perspektiv innebär diskriminering på grund av medborgarskap. Medborgarskapet borde alltså ersättas med något annat, t.ex. ett krav på fast bosättning i ett nordiskt land. Men också det kan i vissa fall tänkas innebära diskriminering.

Försöken att revidera konventionen har hittills strandat på svårigheter att komma överens om hur bindande den ska vara, problem som hänger samman med frågan om konventionen kunde utsträckas till att omfatta samiska språk, grönländska, färöiska och teckenspråk samt sist men inte minst frågan om kostnaderna.

Eftersom konventionen måste ses över till de delar den är föråldrad borde revisionsarbetet fortsätta. Här behövs en stor portion realism. Det är ingen idé att föreskriva om rättigheter som ingen kan leva upp till i praktiken. Redan nu borde det finnas nordisk tolktjänst, som myndigheterna kunde anlita via videoteknik och andra tekniska hjälpmedel. Man kunde också utreda i vilken mån ambassaderna kunde ha någon form av språktjänst som myndigheterna kunde anlita.

Summary

The Nordic Language Convention came into force in 1982. Its purpose is to enable the citizens of the Nordic countries to use their own language when dealing with the authorities in any of the other Nordic countries. The original idea was primarily to help those who move or temporarily work in another Nordic country. The purpose of the convention is thus not to encourage people to learn the language of the neighbouring countries, but to help them when they have linguistic problems. The convention differs from other international conventions on linguistic rights since it gives people the right to use their *own* Nordic language. The rights granted by other conventions usually only grant the right to use a language *one understands*. The author's opinion is that The Nordic Language Convention in many parts is out of date and should be revised.

Sten Palmgren är jurist och har varit ordförande för Svenska språknämnden i Finland. Han har tidigare under många år arbetat på Justitieministeriet i Finland. Han är Finlands representant i Gränshinderrådet, som har tillsatts av de nordiska samarbetsministrarna.

Referenser

<http://www.norden.org/sv/om-samarbejdet-1/nordiska-avtal/nordiska-avtal/spraak/spraakkonventionen>

<http://www.norden.org/sv/tema/utbildning-och-forskning-i-norden/samarbetsomraaden-1> (Språkdeklarationen och språkkonventionen)

Nyckelord: nordiska språkkonventionen, nordiska språkdeklarationen, nordiskt språksamarbete, språkliga rättigheter i Norden

Grønlandsk, samiske språk og den nordiske språkdeklarasjonen

Trond Trosterud

Artikkelen drøftar korleis det er mogleg å få ein fungerande språkleg infrastruktur for grønlandsk og samiske språk med hjelp av den nordiske språkdeklarasjonen. Eit sentralt poeng for artikkelen er at vi treng å sikre at tiltaka faktisk gjev resultat det er mogleg å bruke i praksis og ikkje berre blir verande på symbolnivå.

Innleiing

Den nordiske språkdeklarasjonen vart vedteken av Nordisk råd i 2006 og inneheld ein nordisk språkpolitikk for dei språka som blir snakka i Norden ¹.

Neste avsnitt presenterer kva den nordiske språkdeklarasjonen seier om dei samfunnsberande språka i Norden. Dei neste avsnitta vurderer den språkpolitikken deklarasjonen set opp, og om politikken i deklarasjonen er gjennomført. Til slutt kjem ein konklusjon.

Den nordiske språkdeklarasjonen

Den nordiske språkdeklarasjonen set opp fem sentrale mål som bør bli oppfylt. Det første av dei er følgjande:

”En nordisk språkpolitikk bør (...) sikte mot at alle nordboere kan lese og skrive det eller de språk som fungerer som samfunnsbærende i området hvor de bor [Språkdeklarasjonen s. 62].”

Dei samfunnsberande språka i Norden er i følge deklarasjonen dansk, finsk, færøysk, grønlandsk, islandsk, norsk, samisk (i ulike variantar) og svensk.

Dette er kloke mål. Ikkje berre skal samar og grønlendingar lese og skrive høvesvis samisk og grønlandsk, men nordbuarar i samiske og grønlandske område skal også gjere det. Språkdeklarasjonen tar her opp i seg det beste frå den finske språkpolitikken. Som finlandssvenskane skal også danskar på Grønland og skandinavar i Sameland kunne vere ein del av samfunnet dei bur i. Men som i Finland trengst det gode og målretta tiltak for å nå måla.

---

1 Den nordiske språkdeklarasjonen er tilgjengeleg på sidene til dei ulike språkråda, t.d. på http://www.sprakradet.no/Tema/Spraklege_rettar/Nordisk-spraakdeklarasjon/

I tillegg til dette målet presenterer den nordiske språkdeklarasjonen fire ulike tiltak for å oppnå målet.

«For å oppnå målene bør

1. Nordens samfunnsbærende språk være godt synlige i det offentlige liv, for eksempel på tv og film
2. tilgjengeligheten til bøker på Nordens samfunnsbærende språk oppmuntres
3. internordiske ordbøker i papirformat og elektronisk format utarbeides
4. maskinoversettelsesprogrammer for Nordens samfunnsbærende språk og programmer for flerspråklig søking i nordiske databaser utvikles»

La oss sjå nærare på dei tiltaka språkdeklarasjonen set opp. Er føresetnadene i deklarasjonen oppfylt? Med andre ord: Er dei samfunnsberande språka synlege på TV og i bøker? Finst det internordiske ordbøker og maskinteknologi/informasjonsøk? Vi skal også sjå nærare på verkemidla: Er det desse verkemidla som skal til for å nå målet, eller burde språkplanleggarane ha gjort noko anna? Det viktigaste spørsmålet er: Har vi nådd det målet språkdeklarasjonen sette opp? Kan alle nordbuarane lese og skrive det eller dei språka som fungerer som samfunnsberande i det området der dei bur?

Er føresetnadene i deklarasjonen oppfylt?

Den bokstavleg talt mest synlege arenaen for språk er TV. I eit globalt perspektiv er det faktisk berre tre urfolksspråk som har eigne TV-redaksjonar: samisk, grønlandsk og maori. Grønlandsk har *Kalaallit Nunaata Radioa (KNR)*. Om KNR kan dansk Wikipedia fortelje at

«Tv-kanalen leverer materiale primært på dansk. En gruppe programmer, især nyhedsprogrammer, er på grønlandsk. Radiokanalen har et noget mere grønlandsksproget indhold.»

Dei samiske språka har eigne avdelingar av nasjonalkringkastarane i tre land: NRK/SR/YLE Sápmi. Dei sender både sær- og samsendingar. I Noreg er det radiosending 5 timar per dag på samisk, TV-nytt 15 minutt per dag og Samisk barne-TV og ein del andre magasinprogram for TV. Ingen av dei har med andre ord fulle sendingar. Dette er eit opplagt ressurs spørsmål. Her skal vi heller sjå på kva språkpolitikk kringkastarane praktiserer med dei ressursane dei har til rådvelde.

Flaggskipet for både KNR og dei samiske TV-kanalane er dei daglege nyhendesendingane. Som nyhendesendingar i to- og fleirspråklege samfunn må TV-kanalane handsame ein situasjon der somme sjåarar er fleirspråklege, mens andre ikkje er det. Dette løyser dei med å tekste grønlandsk og samisk tale

til nasjonalspråket i dei ulike landa. Når sendingane inneheld grønlandsk og samisk tale, er løysinga ikkje like opplagt. I utgangspunktet er det tre måtar å handsame majoritetsspråk i minoritetsspråklege program på (her med norsk og nordsamisk som døme):

1. Norsk tale blir teksta på norsk (dvs. at heile sendinga har norsk tekst).
2. Norsk tale blir dubba til nordsamisk og dubbinga blir teksta på norsk.
3. Norsk tale blir teksta på nordsamisk (og nordsamisk på norsk).

Dei grønlandske sendingane vel som regel alternativ (1), det vil seie at heile nyhendesendinga blir teksta på dansk. Grønlandske nyhendeprogram (*Qanoroq*) blir teksta berre på dansk, og dansk og engelsk tale blir dubba til grønlandsk. For nyhendeprogram har samiske *Ođđasat* den same politikken. For andre programsjangrar er det meir symmetrisk teksting (3) både for grønlandske og nordsamiske TV-program.

Manglande samisk og grønlandsk teksting av TV-nyhende er ein språkpolitisk skandale. TV-teksting er ein svært viktig språkarena, det er ein av dei viktigaste kjeldene til lesetrening for nye generasjonar av lesarar, og når nordsamisk og grønlandsk ikkje er synleg på ein så viktig arena som dei daglege nyhendesendingane, fører det til ei svakare skriftlegheit. Særleg alvorleg er det for dei samiske språka, som i større grad enn grønlandsk er omgjevne av norsk. Teknisk sett er det ikkje vanskeleg å få til ei symmetrisk teksting av nyhendeprogram. Både SR Uutiset (nyhende på samisk? i svensk TV) og YLE TV-nytt (nyhende på svensk i finsk TV) viser korleis det skal gjerast.

Dei nasjonale kringkastarane satsar meir og meir på å publisere nyhendesakene sine på nett. Her har det grønlandske KNR parallelle sider (kvar sak på to språk) i pakt med tradisjonen for grønlandske aviser. På NRK Sápmi er derimot brorparten på norsk, og ofte er ei lenkje til eit samisk radioinnslag kombinert med ein norskspråkleg artikkel om den same saka.

For minoritetsspråkskringkastarane sviktar med andre ord språkpolitikken på oppløpssida. I eit globalt perspektiv kan vi sjå det positive i at ingen andre urfolksspråk har TV-kanalar der språket står så sterkt som for samisk og grønlandsk. Dei kunne likevel i langt større grad, og særleg for samisk, ha gjeve sterkare bidrag til å oppfylle måla i den nordiske språkdeklarasjonen

Bøker på grønlandsk og nordsamisk

Tabell 1 viser eit oversyn over bøker på nordsamisk og grønlandsk i den norske bibliotekdatabasen Bibsys for tida før og etter ny rettskriving.

	1800 - 197X	197X -2014	Utvikling
Grønlandsk	90	160	Dobling
Nordsamisk	1170	10297	Tidobling

Tabell 1: Titlar i Bibsys før og etter ny rettskriving i 1973 (grønlandsk) og i 1979 (nordsamisk)

Bibsys er ikkje like flink til å registrere grønlandske bøker som den er til å registrere nordsamiske, så skilnaden dei to språka imellom er misvisande. Men for periodeinndelinga frå rettskriving til rettskriving er nok tala representative. Det dei fortel, er at den nye rettskrivinga og ein ny språkpolitikk for nordsamisk sist i 1970-åra markerer eit markant skilje til ein drastisk auke i bokproduksjonen, mens den tilsvarande utviklinga med overgang til heimestyre ikkje hadde den same effekten på Grønland. Relativt sett er framgangen altså sterkare for samiske språk.

Ein stor del av teksttilfanget på både samisk og grønlandsk er omsett frå høvesvis norsk og dansk. På Grønland er det ei reell tospråkleg offentlegheit der avisene kjem ut på to språk (omsett frå dansk til grønlandsk), og der heimesidene til Naalakkersuisut, den grønlandske regjeringa, er parallelt tospråklege. Kombinert med relativt lite grønlandsk skjønnlitteratur er det sannsynleg at brorparten av grønlandsk tekst er omsett frå dansk.

For nordsamisk er situasjonen annleis. I det samiske korpuset ved Universitetet i Tromsø (<http://gtweb.uit.no/korp/>) er det 22 millionar ord med nordsamisk tekst. Litt over halvparten av dette er avistekst skrive på samisk, og resten er tekst omsett frå norsk eller finsk. Samanlikna med grønlandsk har nordsamisk ein større originallitteratur, men også her er ein stor del av dei publiserte bøkene sakprosa omsett frå andre språk. Om det er dei riktige tekstane som blir omsett, er mindre sikkert. Eit døme som illustrerer problema knytte til å velje gode tekstar, er studentavisa *Utropia* sitt spesialnummer for nye studentar hausten 2014. Dette nummeret, som vart delt ut til alle nye studentar ved Universitetet i Tromsø, hadde *ein* artikkel på samisk; ein informativ tekst om samane. Samanlikna med alt det samiske studentar ville vite om Tromsø, var det altså den artikkelen som hadde minst nytteverdi for målgruppa, som vart omsett.

Målsetjinga om å omsette offisielle dokument gjev mange omsette tekstar med kort levetid og få lesarar. Referat frå møta i dei ulike sametingskomitéane blir omsett frå norsk til samisk. Samtidig finst viktige tekstar som *Veien til førerprøven* og *Jegerprøveboka* framleis ikkje på nordsamisk. Med dei kostnadene som er knytt til omsetjing, bør kvar omsette tekst helst vere viktig og vare lenge.

Leksikografi

Språkdeklarasjonen etterlyser internordiske ordbøker i papirformat og elektronisk format. Det finst papirordbøker mellom majoritetsspråka og grønlandsk/samiske språk, og det finst ein del termsamlingar for nordsamisk og grønlandsk. Derimot finst det ingen norsk-samiske ordbøker for norskspråklege brukarar, og det finst ingen moderne ordbøker mellom samisk/grønlandsk og engelsk.

Leksikografien er framleis i liten grad korpusbasert. For samiske brukarar er dette eit akutt problem: Norsk-samiske ordbøker er laga på grunnlag av samisk-norske ordbøker, og norske nyord manglar. Både på Facebook og på eigne e-postlister er det ivrige diskusjonar om til dømes kva følgjande norske ord skal omsetjast med til samisk når ordbøkene ikkje gjev svar (jf. Eskonsipo Nystad og Trosterud 2013 for ei nærare drøfting):

bane, streng, tilbakemelding, bygg, innspill, henvendelse, satsing, nestleder, bærbar, høydepunkt, valgportal, lærestoff, stivkrampe, midtbane, musling, bekymringsmelding, kaffetrakter ...

Verken samisk eller grønlandsk har institusjonelle leksikografiske fagmiljø, leksikografien er i hovudsak overlaten til einskildpersonar. Det finst heller ikkje einspråklege ordbøker for samisk og grønlandsk, eller ordbøker mellom samiske språk eller mellom grønlandsk og andre inuitspråk. Med visse unntak peiker ordbøkene også bort frå minoritetsspråka, dei er ikkje laga for å bygge opp dei minoritetsspråklege språksamfunna. Med unntak for visse avgrensa fagområde finst det heller ikkje terminologisk arbeid for samisk. Målsetjinga om å få tverrspråklege informasjonssøk er også avhengig av eit godt terminologiarbeid, og til no er det ikkje nordiske tverrspråklege informasjonssystem som inkluderer samisk og grønlandsk.

Både grønlandske og samiske ordbøker er tilgjengelege som e-ordbøker. For nordsamisk er lemma og omsetjing (men ikkje døme eller definisjonar) tilgjengelege for dei store papirordbøkene mellom norsk og nordsamisk. Mellom nordsamisk og finsk og norsk og mellom sørsamisk og norsk er e-ordbøker med ein integrert morfologisk komponent tilgjengelege under opne lisensar frå Universitetet i Tromsø². Det svenske sametinget har også publisert ordbøker mellom samiske språk og svensk.

Samanlikna med andre språk med 50 000, 20 000 og 5000 talarar er ord-bokssituasjonen for grønlandsk og samiske språk eksepsjonelt god. Målt opp mot kva språkbrukarane treng, er situasjonen langt frå god. Det manglar ord-

---

2 Sjå [dicts.uit.no](https://dictionaries.uit.no), og Johnsen m.fl. 2013 for ein nærare presentasjon. Via desse opne lisensane er samisk leksikografi også ein del av den opne leksikografien, t.d. på sv.wiktionary.org, på sv.wiktionary.org

bøker *til* minoritetsspråket (jf. språkdeklarasjonen), og terminologiarbeidet er mangelfullt. Det finst ingen leksikografiske institutt for samisk eller grønlandsk. Nordisk minoritetsspråkleg e-leksikografi har gode tekniske løysingar, men det er langt fram til godt ordboksinnhald.

Maskinomsetjingsprogram

Maskinomsetjingsprogram har to svært ulike bruksområde: hjelp til å forstå tekst og hjelp til å produsere tekst. Google Translate er av den første typen. Fokuset er på å få eit robust system, men det er ingen mekanismar for å rette feil og ingen garanti for at like fraser blir omsett på same måte.

Med unntak for Finland er både nordsamisk og grønlandsk svært ulike majoritetsspråka i sine respektive land. For nordsamisk og grønlandsk finst det eksperimentelle omsetjingssystem til norsk og dansk:

gtweb.uit.no/mt

- *Original*: Davviriikkalaš giellapolitihkkii guoskevaš vuosttaš julggaštusa duogáš lea dárbu oažžut odđa davviriikkalaš giellapolitihka.
- *Maskinomsetjing*: Til den nordiske språkpolitikken den angående første erklæringens en bakgrunn er behov få den nye nordiske språkpolitikken.

beta.visl.sdu.dk/visl/gl/tools/

- *Original*: Avannaamioqatigiit oqaatsit pillugit politikimik nalunaarutaanni siullermi matumani tunuliaqutaammat...
- *Maskinomsetjing*: De nordiske folk ord sprog går af led kundgørelse den første denne én der bor i Nordvestgrønland ny har det er nødvendigt det at har plejer de nordiske folk...

For nordsamisk til norsk kan vi i beste fall seie at det er mogleg å forstå teksten. For grønlandsk til dansk er kvaliteten dårlegare.

Maskinomsetjing spelar ei viktig rolle når det gjeld å forstå minoritetsspråkleg tekst. Viss det finst maskinomsetjingssystem, kan lærarar skrive vekeplanar på samisk, også til norskspråklege foreldre, og leiarskribenten i den samiskspråklege avisa Ávvir veit at dei norskspråklege kollegaene i resten av Finnmarkspressa kan lese kva han skriv. Grønlandsk har enno ikkje eit brukbart maskinomsetjingssystem, så for grønlandsk er dette ikkje mogleg.

Kva så med å bruke maskinomsetjing for å produsere grønlandsk og samisk tekst? For å møte kravet om offentlege tenester på samisk er tilgang til omsetjarar ein flaskehals, og det er freistande å tenkje seg at maskinom-

setjing skal kunne hjelpe. Men der det i dag er for få omsetjarar, vil det i morgon bli for få korrekturlesarar for maskinomsett tekst. Å publisere ukorrigert maskinomsett tekst vil i verste fall innebere at det vil bli såpass mykje ukorrigert maskinomsett tekst på internett at det vil bli vanskeleg å google for å få døme på autentisk tekst. Brukarane vil vende seg bort frå tekst på sitt eige morsmål. Maskinomsetjing frå typologisk ulike majoritetsspråk til minoritetsspråk er ikkje mogleg i dag, og med dei potensielle problema slike prosjekt inneber, bør vi heller ikkje lage slike maskinomsetjingsprogram på lang tid enno.

Vurdering

Målet med den nordiske språkdeklarasjonen var at det skulle vere mogleg for mellom anna nordsamisk og grønlandsk å fungere som samfunnsberande språk for alle innbyggjarane i lokalsamfunna sine. For å oppnå dette stilte deklarasjonen opp eit sett med verkemiddel som vi no har sett på. Før vi konkluderer, vil vi også sjå på om det var desse verkemidla vi hadde bruk for. Meir presist formulert var målet at alle skulle kunne lese og skrive det samfunnsberande språket. Og viss dei blir godt gjennomført, er verkemidla som blir stilt opp, gode:

- Synleg tekst er viktig for lesekunna, og vi treng tekst på samisk og grønlandsk, også i etermedia.
- Ordbøker er viktige for tekstproduksjon, men dei må vere funksjonelle og dekkande.
- Tekst er viktig i eit samfunn dominert av skriftkultur, og tekstproduksjon er dermed viktig. I og med at det er vanskeleg med tekstproduksjon i stor skala i språksamfunn med få skrivekunne, må tekstproduksjonen i større grad enn i dag bli målretta.
- Maskinomsetjing til majoritetsspråket gjev fridom for samisk- og grønlandskspråklege til å bruke språket sitt.

Sjølv om dei blir godt gjennomført, er desse tiltaka likevel ikkje nok til å sikre dei måla som blir sette opp i språkdeklarasjonen. Andre viktige verkemiddel, som ikkje blir tatt opp i deklarasjonen, er mellom anna:

- læremiddel for framandspråklege *ut over elementærnivå* basert på ein pedagogikk tilpassa bøyingspråk som grønlandsk og samisk
- avanserte språkkurs for vaksne
- eit skoleverk som tilbyr god andrespråksundervisning

- læreplanar med mål om å skape funksjonell språkkunnskap, og læreremateriell som lever opp til dette målet

Felles for desse verkemidla er at andre- og framandspråksopplæringa skal bli bygd opp med eit mål om faktisk å oppnå funksjonell språkkunnskap hos elevane og kursdeltakarane. For å ha noko å bli utdanna til trengst det også arbeidsplassar som faktisk har samisk og grønlandsk som arbeidsspråk. Viss samfunnet kan tilby ei fungerande språkopplæring, vil det også vere mogleg å få grønlandsk og samisk som daglegspråk på arbeidsplassane. I tillegg trengst det terminologi og språkteknologiske verkty som gjer det mogleg å bruke samisk og grønlandsk i eit moderne samfunn.

Målet deklarasjonen sette opp, var «(...) at alle nordboere kan lese og skrive det eller de språk som fungerer som samfunnsbærende i området hvor de bor». Viss vi no ser på i kor stor grad målet er oppnådd, ser vi følgjande:

På Grønland er erfaringane for perioden etter 1953 dårlege. Med eit lite unntak lærer danskar ikkje grønlandsk. Språksamfunnet består, noko forenkla, av tre grupper: Einspråklege danskar, einspråklege grønlendarar og tospråklege grønlendarar. I Sápmi er situasjonen litt betre. Det finst mange som har samisk som andrespråk, særleg i Finland, men også i dei sentrale samiske områda i Noreg. I ein del samanhengar er nordsamisk det einaste felles språket.

Det største hinderet for å forbetre situasjonen er ein kombinasjon av ideologi og pedagogikk. Ideologisk heng framleis tanken om at «desse språka er vanskelege, unyttige» att, sjølv om det blir fleire og fleire døme på at språka faktisk er nyttige i arbeids- og privatlivet etter kvart som ein meir positiv minoritetspolitikk blir sett ut i livet. Pedagogisk er språkopplæringa i for stor grad dominert av generell (engelsk) L2-metodikk, der grammatikken får for lite merksemd. I for stor grad er språkkursa også symbolske: Dei har for lite omfang og har altfor ofte ikkje funksjonell språkkunnskap som mål, men heller symbolske mål om å «kunne litt».

På Grønland skriv danskar i arbeidssamanheng på dansk, og blir eventuelt omsett til grønlandsk. Grønlendarar kan skrive på grønlandsk, men journalistane skriv på dansk og blir omsett til grønlandsk. I privatlivet er grønlandsk i flittig bruk, til dømes på Facebook. I arbeidslivet i Sápmi er praksisen meir blanda, men publisert tekst er som regel skriven av språkkonsulentar. Samiske media skriv på samisk utan å bli omsett. I privatlivet er samisk i bruk i nye kanalar som Facebook. Eit domene som ligg i grenseland mellom yrke og fritid, er Wikipedia. På den eine sida er Wikipedia, som Facebook, ein arena der folk skriv på fritida og av fri vilje. På den andre sida er Wikipedia ein arena for strengt regulert fagprosa, ein sjanger som har mykje til felles med den

teksten profesjonelle omsetjarar set om til samisk og grønlandsk til dagleg. Viss vi samanliknar Wikipedia på færøysk, nordsamisk og grønlandsk, ser vi at færøysk skil seg ut med ein langt større tekstproduksjon. Særleg alvorleg er situasjonen for grønlandsk, som i større grad enn samisk og færøysk har einspråklege talarar og dermed er meir avhengig av informasjon på eige språk enn det færingar og samar er.

	Ord	Teikn
Færøysk	994 969	6 781 189
Nordsamisk	172 258	1 470 071
Grønlandsk	30 432	342 654

Tabell 2: Spontan tekstproduksjon (Wikipedia)

Konklusjon

Målet om balanserte grønlandsk- og samiskspråklege samfunn er ikkje nådd. Grønlandsk språkpolitikk har til no ikkje ført til at danskane har klart å lære grønlandsk. For få skandinavar lærer samisk, og mange samar klarer ikkje å ta språket attende. Verkemidla deklarasjonen reknar opp, er berre delvis oppfylt og heller ikkje tilstrekkelege. Språkdeklarasjonen seier også: «Norden kan (...) i en globalisert verden bli et språkpolitisk forbilde for andre regioner.» Det har vi klart: Minoritetsspråkspolitikken i Norden er trass i svakheitene sine eit førebilete. Språkdeklarasjonen har ein presis diagnose for desse svakheitene: Grønlandsk og nordsamisk er framleis ikkje samfunnsberande språk innanfor samfunna sine. Tiltaka deklarasjonen presenterer, er naudsynte, men ikkje tilstrekkelege, til å oppnå det målet som blir sett opp.

Summary

The topic is one of the central goals of the Nordic language declaration, "that all Nordic residents being able to read and write the language or languages that are essential to society in the area where they live". Two of the languages declared as essential to society are North Saami and Greenlandic, and the article discusses to what extent the action points listed in the declaration are appropriate for reaching this goal, and to what extent the action points are fulfilled. An important point is thus the distinction between action points on a symbolic level and action points that actually have an impact.

Trond Trosterud er professor i samisk språkteknologi ved Universitetet i Tromsø, Noregs arktiske universitet.

Litteratur

Deklaration om nordisk språkpolitikk. anp 2007: 746

Johnson, Ryan, Lene Antonsen, Trond Trosterud 2013: [Using finite state transducers for making efficient reading comprehension dictionaries](#). Proceedings of the 19th Nordic Conference of Computational Linguistics (NODALIDA 2013), May 22–24, 2013, Oslo University, Norway. NEALT Proceedings Series 16: 59–71.

Trosterud, Trond og Berit Merete Nystad Eskonsipo 2012: A North Sami translator's mailing list seen as a key to minority language lexicography. [Euralex 2012 Proceedings s. 250–256](#).

Nøkkelord: Den nordiske språkdeklarasjonen, språkpolitikk, minoritetsspråk, nordsamisk, grønlandsk

Har Norden råd til det? Samarbeidsnemnda for Norden-undervisning i utlandet (SNU)

Úlfar Bragason

Samarbeidsnemnda for Norden-undervisning i utlandet ble opprettet i 1970-årene som følge av et forslag fra Nordisk råd. Den er et samarbeidsorgan for lektoratsadministrasjonene i de fem nordiske land. Målet med samarbeidet er å forbedre kunnskapen om Nordens språk, kultur og samfunn og å øke interessen for Norden hos lærere og studenter i dansk, finsk, islandsk, norsk og svensk ved universiteter i og utenfor Norden. Nemndas virksomhet skal skape forutsetninger for samarbeidet over emne-, institusjons- og språkgrensen og med det markere den nordiske sambørigheten. Samarbeidet ble støttet økonomisk av Nordisk ministerråd i perioden 1984–2013.

Samarbeidsnemnda for Norden-undervisning i utlandet har sitt opphav i et medlemsforslag i Nordisk råd i 1969 om "en fastare administration av den nordiska lektoratsverksamheten vid universiteten och ett ökat samarbete mellan de nordiska språklektorerna" (1969: A 199/k). Forslaget ble grunnen til – etter utredninger og diskusjoner – at en "samarbetsnämnd för de nordiska lektoratsadministrationerna" ble opprettet i 1976. Et annet medlemsforslag i Nordisk råd i 1977 var å "rekommendera Nordiska ministerrådet [att] undersöka och lägga fram förslag om hur undervisningsutbudet i nordiska språk vid utländska universitet och läroanstalter skall kunna ökas genom nordiskt samarbete om insatserna" (1977: A 471/k). Denne anbefalingen som la hovedvekten på undervisning i Nordens språk ved universiteter utenfor Norden ble vedtatt med stort flertall i Nordisk råd. Den ledet til utredningen "Norden i världen, samarbete rörande de nordiska utlandslektorernas verksamhet" (NU A 1979:11). Denne rapporten og etterfølgende diskusjon innenfor den daværende samarbeidsnemnda og Nordisk ministerråd (NMR) var grunnen til at det i NMR-regi ble nedsatt en samarbeidsnemnd for de nordiske lektoratsadministrasjonene for en fireårig forsøksperiode i 1984–87. Nemnda skulle først og fremst beskjefte seg med a) konferansevirksomhet, b) nordiske kulturaktiviteter, og c) informasjon.

Samarbeidet ble grunnlagt

I forsøksperioden var det to medlemmer fra hvert av de fem landene i samarbeidsnemnda, ett medlem fra lektoratsadministrasjonen og ett fra lektoratsutvalget, i alt ti medlemmer. Sekretariatet lå de første to årene i Oslo og i de to siste årene i Stockholm som også hadde formannskapet i nemnda. Nemnda hadde svært begrenset budsjett og administrasjonskostnadene ble for høye i forhold til budsjettet. Likevel ble nemndas virksomhet grunnlagt og den viste gode resultater. Derfor ble det anbefalt i en utredning som universitetslektor Ivo Holmqvist gjorde i 1987 at man skulle legge sekretariatet til Nordisk språksekretariat i Oslo og øke budsjettet for å effektivisere nemndas arbeid, ikke minst utenfor Norden.

Ivo Holmqvists anbefalinger ble fulgt, og sekretariatet lå ved Nordisk språksekretariat så lenge det eksisterte, og nemnda fikk større budsjett. Det ble også bestemt at hvert land skulle representeres av ett medlem som skulle utnevnes av lektoratadministrasjonene i hvert land. Formannskapet gikk på rundgang, to år om gangen. Samarbeidet med de andre språkorganer som fikk bevilgninger fra Nordisk Ministerråd ble lettere i og med at de også lå under Nordisk språksekretariat. Dessuten var det eksperter på språkområdet som arbeidet ved Språksekretariatet slik at det var godt samarbeidsklima mellom nemnda og sekretariatet.

I NMR-regi

NMR bestemt i 1996 å legge ned Nordisk språksekretariat. Samarbeidsnemndas sekretariat ble da flyttet til NMRs kontor i København. Nemndas navn ble forandret til Samarbeidsnemnda for Norden-undervisning i utlandet (SNU). Formannskapet skulle gå på rundgang ett år om gangen slik som formannskapet i NMR. Dessuten ble det bestemt at nemnda skulle få et tilleggsbudsjett for satsning i USA. Et større budsjett gjorde det mulig for nemnda i årene som fulgte å utvide sine aktiviteter, ikke bare rettet mot USA, men også i Japan. I tillegg ble følgende utredninger gjort: *NORDIT: Kvalitetsutveckling av IT-läromaterial för nordiska språk* (TemaNord 2002:542) og *Undervisning i Nordens språk och litteratur vid universitet och högskolor i Norden* (TemaNord 2003:507). Disse utredningene kom som følge av at man opplevde innskrenkninger av undervisningen i nordiske språk ved høyere utdanningsinstitusjoner i Norden og man innså hvilke følger dette kunne få for lærerutdanningen, skoleundervisningen og nordisk språkforståelse. Men man var også interessert i å ta i bruk den nye informasjonsteknologien for å øke mulighetene til å lære seg Nordens språk i og utenfor Norden.

SNUs arbeid ble ikke lettere av at det var uklart for NMR om nemndas virk-

somhet skulle høre til undervisningsområdet eller kulturområdet i sekretariatet, og det var samtidig en utskiftning av medarbeidere innenfor sekretariatet, og det innvirket på kontinuiteten i nemndas arbeid. Dessuten fantes ikke samme ekspertise innenfor NMR-sekretariatet som innenfor Nordisk språksekretariat i spørsmål som angikk Nordens språk.

I 2004 ble det bestemt å gjennomføre en omfattende reorganisering av språkområdet for NMRS utdanningssektor. Det ble da også bestemt å gjøre en evaluering av virksomheten til Samarbeidsnemnda for Norden-undervisning i utlandet. I denne evalueringen kom det fram hvor stort kontaktnett nemnda har som inkluderer omkring 250 universiteter utenfor Norden, kontakt med 200 sendelektorer/utenlandslektorer, og nettverk av 2000 undervisere i nordistikk i mer enn 40 land. Totalt omfatter dette rundt 40 000 studenter i land utenfor Norden. Kontaktnettet ble sett på som spesielt viktig, og man ville bygge videre på det enten i samarbeid med andre instanser på området for utdanning og forskning innenfor NMR, eller i tilknytning til den kulturelle dimensjonen i nemndas arbeid.

SNU sekretariat utlokalisert til Island

Som følge av utredningen i 2004 ble det så besluttet at SNU skulle fortsette sitt arbeid i samarbeid med andre aktiviteter på språkområdet. Blant annet skulle den støtten som nemnda ga til prosjekter i regi av utenlandslektorene administreres i samarbeid med det internasjonale kontoret for universiteter på Island som da var sekretariat for Nordplus språk-ordningen. Dessuten var det vilje til at SNU jobbet tettere med Nordens språkråd. Arbeidet skulle ta utgangspunkt i *Deklarasjon om nordisk språkpolitikk* som ble vedtatt av de nordiske undervisningsministrene i 2006. Videre ble sekretariatet til SNU flyttet til Stofnun Sigurðar Nordal ved Islands Universitet (siden sept. 2006 Árni Magnússon-instituttet for islandske studier). Instituttet tok hånd om all administrasjon i perioden 2005–2013, eller så lenge SNU fikk bevilgninger fra NMR.

I tillegg til mindre interesse for Nordens språk i Norden opplever man i dag at den tradisjonsbundne undervisningen i Nordens språk i USA er truet, samtidig som man viser mer interesse enn før for Norden og Nordens språk i vekstområder i verden som Kina, India og Brasil. Det ble derfor et hovedmål for SNU i denne perioden å verne om den undervisningen i Nordens språk som har eksistert ved høyere læresteder rundt om i verden, samt å etablere den i andre verdensdeler – bl.a. med nye virkemidler som fjern- og nettundervisning i nordistikk.

SNU fortsatte med tidligere aktiviteter, dvs. med sin informasjonsvirksomhet, bl.a. med nettsider, en facebook-side og informasjonsblad; å organisere

lektorkonferanser i og utenfor Norden; å bevilge lektorstøtte til kulturelle aktiviteter ved universiteter i Europa, og å gi støtte til større undervisnings- og kulturelle prosjekter ved universiteter i Nord-Amerika. Foruten dette ble mer vekt lagt på nordistikken i Asia, og SNU organiserte forelesningsturnéer til universiteter i Kina og India. Det fantes også planer om fremstøt for nordistikken i Tyrkia, Egypt og Brasil. Ifølge NORDIT-rapporten fra 2002 tok SNU også opp utviklingen av IT-læremiddel i Norden, både for å gjøre det lettere for Nordboere å lære seg hverandres språk, men også for å bruke nettbaserte læremidler til undervisningen i Nordens språk utenfor Norden. Det ble utredet hva som fantes av bra IT-læremateriell, og SNU holdt seminarer og møter for å legge planer om økt samarbeide mellom universiteter som har beskjeftiget seg med IT-læremiddelproduksjon. Disse planene måtte skrinlegges da NMR besluttet å avvikle støtten til SNUs virksomhet.

Ifølge *Deklarasjon om nordisk språkpolitikk* har SNU i sitt arbeid ikke minst lagt vekt på Norden som en foregangsregion når det gjelder språksaker. Man mener at SNUs arbeid er et godt eksempel på dette, både når det gjelder å styrke undervisning i Nordens språk ved høyere læresteder i Norden, og rundt om i verden. På denne måten har SNUs virksomhet bidratt til å gjøre lærere bedre rustet til å jobbe med nordisk nabospråkforståelse (ikke bare skandinavisk) og på den andre siden bidratt til å øke kjennskapen til Norden og Nordens språk utenfor Norden. Tatt i betraktning det beskjedne budsjettet SNU har hatt (cirka 1 million DDK per år), og de små organisasjonskostnader nemnda har brukt, kan man si at virksomheten har både vært mangesidig og hatt en stor rekkevidde.

Evaluering og innstilling

En ny omorganisering på språkområdet innenfor NMR i 2009 førte til at Nordens språkråd ble nedlagt og Ekspertgruppen for nordisk språksamarbeid opprettet. Dessuten ble Nordisk språkkoordinasjon (NOSK) grunnlagt. SNU ble ikke en del av NOSKs arbeidsområde som det fremgår av organisasjonsskjemaet for språkområdet fra 2009, fordi SNU har hovedsakelig arbeidet med universitetsverdenen utenfor Norden og ikke beskjeftiget seg direkte med barn og unge. SNU var derimot et av NMRs nettverk og ble finansiert derfra.

I 2012 skulle NMR vurdere om den ordningen innenfor språkområdet som hadde vært gjeldende siden 2009 skulle fortsette i samme eller i endret form. Derfor ble det gjort enda en evaluering av enhetene på språkområdet. Selv om SNU ikke hadde vært inkludert i ordningen fra 2009, og har aldri hatt det strategiske målet som denne ordningen hadde – nemlig å styrke barns og unges språkforståelse i Norden – ble det likevel bestemt at også SNUs virksomhet

skulle evalueres. Ettersom evalueringsoppdraget var svært snevert formulert, ble det selvsagt klart for evaluerer at SNU ikke passet inn i strukturen. De anbefalte derfor at SNUs virksomhet skulle flyttes fra språkområdet til enten en annen satsning innenfor NMR, som har som mål at vise Norden som en foregangsregion globalt, eller til Rådgivningsgruppen for nordisk samarbeid innen for høyere utdanning (HØGUT) sitt ansvarsområde, eller finansieres med nasjonale midler.

Ifølge denne evalueringen bestemte NMR, Nordisk embedsmannskomiteé for utdanning og forskning (EK-U), likevel enstemmig, uten konsultasjon med Samarbeidsnemnda, at SNU **ikke** får ressurser til sitt arbeid i NMRs budsjett i perioden 2014–2018. Dette betyr i realiteten at SNU slutter som et nettverk under NMR. SNUs ressurser ble lagt til NOSKs budsjett og man henviste utenlandslektorer til å søke om midler til sine prosjekter innenfor andre ordninger, som Nordplus, Nordisk kulturfond og Kulturkontakt Nord's kunst- og kulturprogram. Med denne beslutningen devaluerte NMR det store nettverket som SNU har innenfor universitetsområdet i og utenfor Norden og den ekspertise som nemndas medlemmer og undervisere i nordistikk rundt om i verden har når det gjelder undervisning i Nordens språk, litteratur og kultur. Nemndas medlemmer fikk dermed tommelen ned for sin mangeårige innsats for nordisk samarbeide.

Denne beslutningen ble kritisert både av de berørte instanser og av medlemmer i forskjellige språkorganer i Norden. Kritikerne var uenige i beslutningen fordi man så hvor viktig nettverket er og hvor stor innvirkning SNUs virksomhet har hatt selv om den aldri har fått den økonomiske eller administrative støtte fra NMR som man hadde forventet. Mange hundre signerte et opprop til EK-U hvor man ba om omgjøring av den kuttete støtten til SNU. EK-U fulgte ikke anmodningene.

SNU's fremtid

SNU sluttet som et nettverk under NMR ved årsskiftet 2013/2014. SNU mener likevel at dets samarbeid om lektoratsordningene i de fem nordiske land er så viktig at det skal bevares. SNU har fått medhold i dette fra de nasjonale lektoratsadministrasjonene. Med nasjonale midler videreføres derfor deler av samarbeidet, i hvert fall med en møtevirksomhet til å informere og konsultere, slik det begynte på 1970-tallet. Formannskapet skal rotere i samsvar med formannskapet i NMR.

Det er klart at uten bevilgning fra NMR blir det hverken mulig å fortsette å utdele lektorstøtte eller støtte tiltak ved universiteter i Amerika, to saker som SNU har spesielt beskjeftiget seg med. Gitt noe nasjonal støtte og bevilgninger

fra f.eks. Nordisk kulturfond kan det bli mulig å organisere regionale konferanser eller delta i eksisterende konferansetiltak i regi av organisasjoner som SASS, AASSC, ATDS, NORDAND og IASS. Tiltak på IT området kan evt. få støtte fra Nordplus språk.

SNU har omformulert sine vedtekter som følge av den nye situasjonen for nemndas virksomhet. Nemnda skal *mutatis mutandis* fortsatt beskjeftige seg med samme saker som før eller som det heter i vedtektene:

- att följa utvecklingen i undervisningen i de nordiska ländernas språk och kultur vid universitet i och utanför Norden samt att avge yttranden inom detta sakområde.
- att skapa förutsättningar för samarbete mellan de lärarkrafter som undervisar i de nordiska ländernas språk och litteratur vid dessa universitet, samt öka deras motivation och möjlighet att genom sin verksamhet markera den nordiska samhörigheten.
- att uppmuntra och bidra till samnordiska informations- och kulturaktiviteter vid universiteten och ute i samhället. <http://samarbetsnamnden.org/>

SNU mener det er beklagelig at det ikke lenger finnes plass til den støtten som SNU har kunnet formidle til presentasjon av Norden som et samlet kultur- og språkområde, ved siden av den nordiske satsningen på å styrke barn og unges forståelse av nabospråkene innenfor Norden. SNUs støtte til universiteter i utlandet kommer Norden som region til gode både via samarbeid og utveksling innenfor utdanning og kultur, men også innenfor handel og eksport. Ved de utenlandske universitetene utdanner man eksperter med stor interesse for Norden innenfor alle yrkes- og fagområder. I sitt arbeid vil de i fremtiden videreføre samarbeidet med Norden. Beslutningen om ikke å bygge videre på SNUs globale nettverk med NMR midler innebærer at Nordens synlighet minskes drastisk både ved de universiteter som underviser i Nordens språk og utenfor dem. Har Norden råd med det? Dette skjer på samme tid som NMR satser på Norden som foregangsregion som varemerke.

Som eksempel på hva slags prosjekt og tilbud SNU har vært med på å støtte kan man se på nemndas siste bevilgninger. Tyskland har alltid vært ett av de landene som har vist størst interesse for Norden, og undervisning og forskning i nordistikk har lange og sterke tradisjoner ved universiteter i tyskspråklige områder. SNU bestemte derfor å bruke restbeløpet fra NMRs bevilgninger til å satse på læresteder i Tyskland, Østerrike og Sveits, hvor man underviser i hvert fall i tre av Nordens språk. Nemnda valgte å støtte tre svært gode prosjekter:

- a. Konferansen „Lilliput oder Legoland: das neue nordische Modell der

Kultur“ som blev holdt i Freiburg den 7.–9. mai 2015 av universitetene i Freiburg, Zürich, Basel, Tübingen og Strasbourg, som har omtrent 1000 innskrevne studenter tatt opp til studier i nordistikk. Det blir invitert åtte forelesere fra de fem nordiske land. Konferansens hjemmeside skal forberede studentene for deltakelse i konferansen som skal holdes på engelsk og dens resultater skal publiseres digitalt.

b. Tiltaket „Nordeuropäische Jugendliteratur übersetzen und unterrichten“ ved universitetene i Köln/Bonn som var en litteraturfestival 8.–14. juni 2015, en workshop om å undervise nordisk ungdomslitteratur og en workshop om oversettelse av nordisk ungdomslitteratur.

c. Prosjektet „Die besten Kinder der Welt“ ved universitetet i Vienna (og andre universiteter i nærliggende land), som er et seminar om kontroversiell barnelitteratur i det 21. århundre, 2.–3. juni 2015.

Alle disse prosjektene inkluderer fem av Nordens språk, de støtter opp om interessen for nordisk kulturutveksling og de vil ha stor rekkevidde innenfor og utenfor universitetsverdenen i de tyskspråklige land i Europa.

Summary

The Coordinating Committee for Nordic Studies Abroad was established in the 1970s following a policy decision of the Nordic Council. The Committee is a collaborative body of administrators from the five Nordic countries, which oversees governmental support for university teaching of Nordic languages worldwide. This promotion of Nordic languages is one aspect of cultural diplomacy. The aim of the collaboration is to increase knowledge of the languages, cultures and societies in the North and also to promote an interest in the Nordic countries among teachers and students at foreign universities. The Committee's task is to facilitate cooperation across disciplinary, departmental and linguistic boundaries and, by so doing, to emphasise Nordic solidarity. The Nordic Council of Ministers provided financial support for the committee's work over the period 1984–2013.

Úlfar Bragason er professor ved Árni Magnússon-instituttet i islandske studier i Reykjavík.

Referanser

Holmquist, Ivo, 1987: Verksamheten vid Samarbetsnämnden för de nordiska lektoratsadministrastionerna under försöksperioden 1984–1987, en utvärdering. Odense.

Nordenundervisning i udlandet: Evaluering af virksomheden i relation til Samarbejdsnævnet, Udarbejdet af NIRAS Konsulenterne A/S. ANP 2004:739.

Med språkförståelsen i fokus: Evaluering av enheterna på språkområdet under Nordiska ministerrådet 2012.

Emneord: Teaching of Nordic languages, university teaching, foreign countries, cultural diplomacy

Ny sproglitteratur 2014

Danmark

Eva Skafte Jensen & Jørgen Nørby Jensen

Andersen, Bjørn: Høflighed uden grænser. Om du & De og den måde vi behandler hinanden på. Forlaget Liva 2014, 423 s.

Med du & De-systemet som omdrejningspunkt udforsker bogen begrebet høflighed, og de muligheder danskere har til rådighed for at udvise høflighed. Forfatteren skriver selv dele af bogen, men der er også mange bidrag af andre. Omdrejningspunktet er som sagt det gamle du & De-system, som blev forsøgt afviklet i 1970'erne, og som stadig spiller en vis rolle i omgangsformen mellem danskere, dog ikke nødvendigvis efter de klassiske regler. Andre bidragsydere omfatter Arne Melchior, Frans Gregersen, Ritt Bjerregaard, Erik Norman Svendsen, Bertel Haarder, Erik Hansen, Jørn Lund, Klaus Rifbjerg, Kathrine Lilleør, Mogens Lykketoft, Niels Davidsen-Nielsen, Jes Dorph-Petersen, Naser Khader, Anne Knudsen og Kirsten Rask.

Bjerg, Kresten: Skriveguiden til offentlige virksomheder. Hans Reitzels Forlag 2014, 133 s.

Skriveguiden er henvendt til ansatte som arbejder i en offentlig virksomhed og skriver tekster eller har ansvar for kommunikation. Bogen er en praktisk skriveguide med råd til god sprogbrug. Den er inspireret af amerikansk kognitiv sprogteori. Bogen beskriver kort teori og baggrund med eksempler og løsninger fra offentlige virksomheder. Bogen giver en række sammenhængende skriveråd som kan træde i stedet for de traditionelle råd.

Danske Studier 2014. Udgivet af Merete K. Jørgensen og Henrik Blicher under medvirken af David Svendsen-Tune. Universitets-Jubilæets danske Samfund nr. 586. 2014. 304 s.

Af bindets indhold er der i denne sammenhæng grund til at fremhæve *Vibeke Sandersen*: Ole Hansen Frølund's bardomserindringer og rejsedagbog fra Treårskrigen, *Lars Brink og Jørgen Schack*: Tale er sølv. Om begrebet syntaktisk ellipse, *Sune Gregersen*: Delt infinitiv i dansk.

Dansk-litauisk ordbog = Danų-lietuvių kalbų žodynas, red. Indre Løvheim Pedersen. Special-Pædagogisk Forlag 2014.

Dansk-polsk ordbog = Słownik du'nsko-polski, red. Lise Bostrup, Jósef Jarosz, Katarzyna Stręk. Bostrup 2014.

Din stemme tæller. Modersmål-Selskabets årbog 2014. Modersmål-Selskabet 2014. 136 s.

I *Din stemme tæller* har årbogsudvalget samlet en række tekster om mundtlighed, politikernes mundtlige kommunikation og dens betydning. Af bogens artikler kan nævnes *Julie Fabricius*: Kan du høre hvad du selv siger, *Ole Meisner*: Musik i sproget, *Christian Kock*: Lad din stemme høres – og hør de andres.

Esperanto-dansk ordbog, red. Preben Bagger. Esperantoforeningen for Danmark 2014.

Fibiger, Johannes og Martin Jørgensen: Tæt på sprog. Håndbog i dansk sprog og sprogdidaktik. Hans Reitzels Forlag 2014. 407 s.

Tæt på sprog er en lærebog om sprog som henvender sig til kommende undervisere. Den fungerer både som opslagsbog og som redegørende og analyserende bog, og den har et didaktisk sigte. Foruden introducerende teori med definitioner og redegørelser indeholder den mange eksempler fra elevtekster og fra sprog og tekster fra skolens hverdag.

Fremmedordbog eller kortfattet Lexikon over fremmede, i det danske Skrift- og Omgangssprog forekommende Ord, Konststudtryk og Talemaader, tilligemed de i danske Skrifter mest brugelige fremmede Ordforkortelser, red. Ludvig Beatus Meyer/Frederik Peter Jacob Dahl. 3. forøgede og forbedrede udgave 1853.

Godt sprog i organisationer. Veje til vellykket sprogarbejde. Redigeret af Christina Holgård Sørensen. Hans Reitzels Forlag 2014. 275 s.

Bogen indeholder 12 kapitler om godt sprog i organisationer. *Leif Becker Jensen, Anne Kjærgaard, Maya Krone og Christina Holgård Sørensen*: Find dit teoretiske udgangspunkt, *Maria Elisabeth Nielsen*: Undersøg hvad andre organisationer gør, *Anne Katrine Lund*: Analysér kommunikationskulturen og teksterne, *Anne Kjærgaard og Maya Krone*: Undersøg hvordan modtagerne forstår og bruger teksterne, *Christina Holgård Sørensen*: Knyt sprogarbejdets målsætning til forretningen, *Pernille Steensbech Lemée*: Inddrag ledelsen, og skab motivation blandt medarbejderne, *Anne Kjærgaard*: Definér hvad godt

sprog og gode tekster er i din organisation, *Margrethe Kvarenes*: Organisér sprogarbejdet, *Katrine Dahl Clement*: Skab nye måder at samarbejde om skrivningen på, *Christina Holgård Sørensen*: Vælg hvilke værktøjer du vil bruge i sprogarbejdet, *Kresten Bjerg*: Mål effekten, *Christina Holgård Sørensen*: Få organisationens arbejde med sprog til at lykkes.

Glad, Ingvær: Undervejs: kulturens aftryk i sproget. Skriveforlaget 2014.

I Undervejs - kulturens aftryk i sproget beskrives hvordan forskellige miljøer og livsmuligheder afspejles i sproget. Der er blandt andet kapitler om bondekultur og om søfart og om hvordan områder som disse slår igennem i udtryk som 'Hvo som kommer i søen, skal enten synke eller sejle' og i måder at tænke på: forholdsvis fast og forudsigeligt (bondekultur), mere vilkårligt og risikofyldt (sejllads).

Globalisering, sprogning og normativitet – online og offline. Redigeret af Janus Spindler Møller og Lian Malai Madsen. Københavnerstuder i Tosprogethed. Bind 70. Københavns Universitet 2014. 262 s.

Denne antologi indeholder en række artikler der alle handler om sproglig normdannelse i en globaliseret verden. Af bogens artikler kan nævnes *Samu Kytölä*: Negotiating multilingual discourse in a Finland-based online football forum: Metapragmatic reflexivity on intelligibility, expertise and 'nativeness', *Birte Dreier*: Angepasst mehrsprachig: Die Verhandlung sprachlicher Normen bei jugendlichen, *Maarja Siiner*: Når man lader markedskræfter styre – boganmeldelse af rapporten "Hvad gør vi med sprog?"

Jarvad, Pia: Spørg om sprog - 40 år i sprogets tjeneste. Dansk Sprognævns skrifter 44. Dansk Sprognævn 2014. 244 s.

Pia Jarvad, seniorforsker i Dansk Sprognævn gennem 40 år, gør i denne bog status over sit arbejde. *Spørg om sprog* handler om det der er sket med sproget i disse 40 år, set gennem Pia Jarvads briller. I to kapitler beskriver forfatteren Sprognævnets svartjeneste og de ændringer der sker fordi tiden og menneskene ændrer sig. Bogen indeholder også et kapitel om nye ord set i et 40-årigt perspektiv og et kapitel om engelskpåvirkningen af dansk – fra år 800 til i dag. Ét kapitel er viet bestræbelserne for at fremme det gode og klare juridiske sprog i tekster for læg og lærd.

Jürna, Merike: [α] som i alfa? En længdeundersøgelse af fem esteres tilegnelse af danske urundede fortungevokaler. Københavnerstuder i Tosprogethed. Bind 69. Københavns Universitet 2014. 121 s.

Formålet med denne afhandling er at undersøge hvilke af de danske urundede fortungevokaler der volder flest vanskeligheder for estere.

Kulinarisk ordbog: Fransk dansk – dansk fransk, red. Marianne R. Schmidt, Lisbeth Østergaard. Oevre-cuisine, Aarhus 2014.

LexicoNordica. 21-2014. Redigeret af Henrik Lorentzen og Emma Sköldberg. Nordiska Föreningen för Lexikografi, 2014. 386 s.

Bindet har som tema *Store ordböcker i Norden*. Af de tematiske bidrag er der i denne sammenhæng grund til at nævne *Marita Akhøj Nielsen*: Moths ordbog og dens virkningshistorie, *Lene Schøsler*: Blinkenberg og Høybyes *Dansk-Fransk* og *Fransk-Dansk Ordbog* – fra seddelsamling til trykte ordbøger og til onlineudgave. Bindet indeholder desuden en række ikke-tematiske bidrag samt anmeldelser, fx *Margrethe Heidemann Andersen*, *Jørgen Nørby Jensen* og *Anita Ågerup Jervelund*: Kommentar til Sven Tarp: Retskrivningsordbog på godt og ondt, *Henrik Hovmark*: Norsk Ordbok på nettet.

Lund, Anne Katrine: Det bevidste brev. Post Danmark 2014, 110 s.

I *Det bevidste brev* gør forfatteren rede for alle de situationer hvor man stadig bruger traditionelle breve, og viser potentialet i at bibeholde det traditionelle brev i kommercielle og organisationsmæssige sammenhænge.

Lund, Jørn: Dansk i skred. 52 sproglige opstrammere. Gads Forlag 2014, 208 s.

I *Dansk i skred* fører Jørn Lund sine læsere gennem mange forskellige sproglige landskaber, fra Karen Blixens Afrika til magtens korridorer, fra erhvervslivets bonede gulve til krejlernes kræmmermarkeder og atleternes arener. Sproget spejler samfundsudviklingen på godt og ondt.

Mørch, Ida Elisabeth: Korrekt stavning. Underviserens håndbog i dansk retskrivning. Dansk Sprognævns skrifter 45. Dafolo Forlag 2014. 152 s.

Korrekt stavning. Underviserens håndbog i dansk retskrivning er en hjælp til lærere der underviser i danskfaget. Bogen falder i to dele. Den første del beskriver forudsætningerne for at kunne give sig i kast med det at lære den danske retskrivning. Den anden del beskriver mere specifikke retskrivningsregler, fx de vigtigste kommeregler, drilske ordpar og hyppige bøjningsproblemer. Gennem hele bogen vises og gennemgås de hyppige fejltyper, og hvor det er relevant, er der undervisningsperspektiver, tips og huskeregler der kan bruges som inspiration i undervisningen.

Med *Korrekt stavning. Underviserens håndbog i dansk retskrivning* har læ-

reren hjælpen ved hånden når eleverne stiller spørgsmål som hvorfor vokalen i "is" og "frisk" i begge ord skrives med *i* selvom den udtales forskelligt, hvorfor man ikke må skrive "forbryderne var anholdte" eller "tre håndlavet chokoladestænger", eller hvornår det hedder henholdsvis "hans" og "sin". Bogen kan desuden bruges som opslagsbog af alle der har interesse i dansk retskrivning og korrekt stavning.

Til bogen hører også hjemmesiden www.dafolo.dk/korrektstavning, hvor man kan finde inspiration til undervisningen i form af konkrete ideer til øvelser man kan lave med eleverne, fra indskoling til udskoling.

Mål & Mæle. 36. årgang. 1 nummer. Redigeret af Kasper Boye, Carsten Elbro, Ken Farø, Erik Hansen og Jørn Lund 2014. 32 s.

Foruden brevkassen *Sprogligheder* med spørgsmål om sprog indeholder nummeret artikler af bl.a. *Maja Cecillie Thostrup*: "Skal vi mødes. Zøde?" Børnelokkeres sprog på nettet, og *Lærke Josefine Kalledsøe*: Lyder da meget spændende. Om topikdrop.

Nabosprog i Region Sønderjylland-Schleswig. KulturDialog 2014. 44 s.

Nabosprog i Region Sønderjylland-Schleswig er et enkeltstående magasin som tematiserer livet og sproget i området omkring den dansk-tyske grænse. I en række kortfattede artikler beskrives forskellige projekter om sprog og kultur ved grænsen og facetter ved nabosprogsforståelse, heriblandt et projekt om mobiltelefonens rolle i gensidig forståelse, et projekt om rap og leg, et om didaktik.

Neologismer. Dansk Sprognævns 2. seminar om nye ord. København 5.-6. november 2013. Redigeret af Margrethe Heidemann Andersen, Pia Jarvad og Jørgen Nørby Jensen. Sprognævnets konferencereserie 3. Dansk Sprognævn 2014. 168 s.

Dansk Sprognævns 2. seminar om nye ord fandt sted 5.-6. november 2013. I en række foredrag blev emnet *neologismer* belyst fra forskellige synsvinkler. I denne konferencerapport bringes de 9 af foredragene, fx *Ole Kristian Våge* og *Gisle Andersen*: Nyord, kriterier og språknormering i en årlig kåring, *Margrethe Heidemann Andersen*: Særskrivningsfejl blandt uetablerede sammensætninger i moderne dansk, *Anita Ågerup Jervelund*: Daybedden, iPad'en og overheaden, *Lars Brink*: Betydningsændringer 1955-2014.

Ny forskning i grammatik 21. Redigeret af Merete Birkelund, Susan Silvia Fernández, Henrik Jørgensen, Alexandra Kratschmer og Henning Nølle. Udgivet af Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, Odense. 2014. 211 s.

Ny forskning i grammatik giver læseren et indblik i den nyeste nationale sprogforskning indenfor dansk og en lang række fremmedsprog. Af bindets artikler kan nævnes *Tanya Karoli Christensen og Torben Juel Jensen: Sætningsadverbialer i ledsætninger som forgrundssignal*, *Jan Heegaard og Janus Mortensen: Fonetisk reduktion og kommunikative kontraster: Tilfældet faktisk*, *Lars Heltoft: Topologi og grammatikalisering*, *Peter Juul Nielsen: Supinum versus perfektum participium i dansk: Indholdsdifferentiering, mulige bøjningsvalg og andenordensnul*, *Kirsten Jeppesen Kragh, Erling Strudsbolm og Eva Skafte Jensen: Med og uden subjekt*.

NyS. Nydanske Sprogstudier. 46-2014. Redigeret af Tanya Karoli Christensen, Jan Heegaard, Torben Juel Jensen, Janus Mortensen, Marianne Rathje og Jørgen Schack. Udgivet af Dansk Sprognævn 2014. 216 s.

Bind 46 er et temanummer om *Sprogbrug i de nye medier*. Det indeholder 6 artikler: *Eva Skafte Jensen: Tale er tale; skrift er skrift. Om skriftsproget i de nye medier*, *Tina Thode Hougaard: Sproglige forandringer i de nye medier – fra chatstil til hashtagpoesi*, *Liva Hyttel-Sørensen og Andreas Stæbr: Normativitet som social ressource på Facebook*, *Anna Kristansen og Marianne Rathje: "Det kommer an på hvilken stavfejl det er". Unges holdninger til stavfejl i nye medier*, *Theres Bellander: Språk och berättelsesstruktur i blogg – En jämförelse av hur en tonåring och en pensionär bloggar om en utflykt*, *Astrid Westergaard: Om sammenhængen mellem sprogvvalg og kommunikativ rækkevidde på Facebook*.

NyS. Nydanske Sprogstudier. 47-2014. Redigeret af Tanya Karoli Christensen, Jan Heegaard, Torben Juel Jensen, Janus Mortensen, Marianne Rathje, Jørgen Schack og Jann Scheuer. Udgivet af Dansk Sprognævn 2014. 144 s.

Af indholdet i bind 47 kan nævnes *Karoline Kühl: 'Det er easy at tale engelsk også'*. Amerikadansk i 1960'erne og 1970'erne, *Nicoline Munck Winther, Kasper Boye og Line Burholt Kristensen: Grammatikken i baggrunden – opmærksomhed under læsning*.

Nyt fra Sprognævnet 2014 nr. 1-4. 16 s. + 36 s. + 16 s. + 16 s. Dansk Sprognævn.

Nummer 2 er et udvidet hyldestnummer i anledning af seniorforsker Pia Jarvads 40-årsjubilæum i Dansk Sprognævn. Det indeholder i alt 9 artikler skrevet af en række af Pias kolleger i Sprognævnet, fx *Anita Ågerup Jervehund: 100 nye ord om året – tilføjelse af nye ord i RO*, *Ole Ravnholt: Afterskiing, afterski, après-ski*, *Eva Skafte Jensen: Fra kone til kvinde*, *Jørgen Nørby Jensen: Om ordet knallert*.

De øvrige tre numre indeholder et udvalg af sproglige spørgsmål til Dansk Sprognævn, bogomtaler og artikler om sproglige forhold, fx *Tanya Karoli Chistensen* og *Torben Juul Jensen*: Det er klart at ledsætninger har da ledsætningsordstilling – eller har de? (nr. 1), *Jørgen Nørby Jensen*: Rævekager og misforståelser (nr. 2), *Margrethe Heidemann Andersen*: Sammensætninger med forstærkende førsteled (nr. 3), *Philip Diderichsen*, *Anna Sofie Hartling*, *Anne Kjærsgaard* og *Anna Kristiansen*: Retskrivningsordbøger gennem tiden (nr. 4).

Ordapoteket, red. Morten Søndergaard 2014.

Ordapoteket er et digterisk værk bestående af 1 kasse, 10 æsker med indlægsseddel og 1 brugsanvisning. I æskerne finder man ordklasser, og på indlægssedlerne kan man læse hvordan de forskellige ordklasser skal indtages.

Ordet på gaden. Gade/dansk Ordbog. En håndbog i ghetto dansk, red. Tobias Cadin Borup og Ali Sufi. People's Press 2014. 128 s.

Bogen indeholder over 450 ord med over 600 forskellige betydninger, som giver et indblik i hvordan sproget på gaden giver sig til udtryk i dag.

Problemer og perspektiver i dansk syntaks. Redigeret af Ole Togeby, Sten Vikner og Henrik Jørgensen. Universitets-Jubilæets dansk Samfund 2014. 191 s.

Bogen indeholder en række artikler om dansk syntaks i anledning af at en af de vigtige bøger i dansk grammatikhistorie fyldte 100 år, nemlig Kristian Mikkelsens *Dansk Ordføjning*. Foruden en artikel om Mikkelsen og grammatikkens tilblivelseshistorie indeholder bogen flg. artikler: *Per Aage Brandt*: Ordføjning. En kritisk og ontologisk kommentar, *Erik Hansen*: Hvad der bruges som, *Lars Heltoft*: Ældre og nyere dansk sætningsbygning i Kristian Mikkelsens optik, *Per Anker Jensen*: Mikkelsens tillægssald i et generativt perspektiv, *Henrik Jørgensen*: Adverbiernes rækkefølge i henhold til Mikkelsen, *Anne Mette Nyvad*: Neurolingvistiske perspektiver på sammenslyngede sætninger, *Ole Togeby*: Tidernes følge – hos Mikkelsen, *Sten Vikner*: Kan en konstituent være både subjekt og objekt på samme tid?

På sporet. Festskrift til Bent Jørgensen på 70-årsdagen den 12. marts 2014. Redigeret af Rikke Steenholt Olesen, Peder Gammeltoft og Birgit Eggert. Museum Tusulanums Forlag 2014. 254 s.

Professor, dr.phil. Bent Jørgensen har gennem årtier præget dansk navneforskning, og med dette festskrift hædres han i anledning af sin 70-års fødselsdag. Artiklerne i festskriftet afspejler spændvidden indenfor navneforskningen og Bent Jørgensens mange interesser: stednavne, personnavne, sproghistorie,

retskrivning, leksikografi, storbyen København samt sporvogne og donaldisme. Bogen indeholder også en samlet oversigt over Bent Jørgensens publikationer.

Rask, Internationalt tidsskrift for sprog og kommunikation. Vol. 40, april 2014 og vol. 41, Autumn 2014. 474 s. +125 s. University of Southern Denmark, Institute of Language and Communication.

Bind 40 er et festskrift i anledning af Per Aage Brandts 70-års fødselsdag. Det indeholder i alt 39 artikler, fx *Lisbeth Bonde & Søren Grindsted*: Mr. Language fylder år, *Bjarne Sode Funch*: Bag ordene, *Torben Knap*: Det duale subjekt – Humaniora på ny.

Af indholdet i bind 41 kan nævnes *Ursula Ritzau*: 'Sådan plejer vi at gøre i Schweiz'. Om universitetsstuderendes forestillinger om tilegnelsen af dansk som fremmedsprog, *Petra Daryai-Hansen & Kamilla Kraft*: Sproglige ressourcer, praksisser og profiler: RUC som internationalt universitet.

Rask, Kirsten: Sprogquiz om dansk stavning og tegnsætning. Forlaget Grafisk Litteratur 2014. 84 s.

Bogen indeholder i alt 235 quizspørgsmål om forskellige sproglige forhold, fx *hang* eller *hængte?*, *de* eller *dem?*, *relativ hun* eller *relativt hun?*, *ligge* eller *lægge?* Facitlisten viser de rigtige svar og giver desuden forklaringer på svarene.

Rask, Kirsten: Sprogets magi og ordenes kraft: en praktisk intro til lydssymbolik, stilistik og kreativ grammatik. Vandkunsten 2014.

Sprogets magi og ordenes kraft beskriver sproget i de situationer hvor ordene virkelig gælder. Der hvor de kan ændre skæbner: når vi aflægger vidne eller på anden måde besværges noget, eller når vi skal overbevise hinanden om noget, henvender os til de højere magter i bøn, modtager velsignelse, maner eller signer ved hjælp af trylleformler. En stor del af magien eller kraften i sproget ligger i selve formen, i de stilistiske greb. Målet med bogen er at styrke læsernes bevidsthed om hvor stærkt den lydlige side af sproget spiller med i betydningen.

Sprogforum. Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik. Årgang 20, 2014, nr. 58 + 59. 88 s. + 104 s. Aarhus Universitetsforlag.

Nr. 58 er et temanummer om *begyndersprog* og indeholder bidrag af bl.a. *Mads Jakob Kirkebæk* og *Karen Lund*: Syv myter om begyndersprog, *Karoline Søgaard* og *Nicolai Andersen*: Evaluering af tidlig engelskundervisning i Danmark.

Nr. 59 sætter fokus på *læremidler uden grænser* og indeholder artikler af bl.a. *Birthe Dahlgreen*: Voilá. Den nødvendige grammatik, *Bente Meyer*: Sprogundervisning med iPads lige ved hånden, *Karen Risager*: Om at analysere kultur i læremidler.

Sprog & Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet. 32. årgang, 2014, nr. 1-4. 16 s. + 16 s. + 16 s. Redigeret af Michael Blædel.

Foruden anmeldelser af sprog litteratur og omtaler og referater af sproglige arrangementer indeholder numrene kortere artikler om forskellige sproglige forhold, fx *Pia Jarvad*: Nye ord (nr. 2), *Georg Søndergaard*: Om sproget og undervisningen (nr. 4).

Swearing in the Nordic Countries. Copenhagen 6 December 2012. Redigeret af Marianne Rathje. Sprognævnets konferenciserie 2. Dansk Sprognævn 2014. 215 s.

Forskerne fra forskellige nordiske lande ser i denne bog nærmere på brug og opfattelse af bandeord i et aldersperspektiv, brugen af bandeord i medierne, men også overførsel af diverse eder fra et sprog til et andet samt bandeord og -vaner i et historisk perspektiv. Af artiklerne kan nævnes *Marianne Rathje*: Attitudes to Danish swearwords and abusive terms in two generations, *Erik Falk*: Pragmatic dimensions of Swedish insults in the 1600s, *Ruth Vatvedt Fjeld*: The vocabulary of Norwegian cursing and swearing.

Worsøe, Line Brink: Nye ord på nye måder. Nyordsdannelse belyst fra et dynamisk sprog- og kognitionssyn. Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet 2014. 548 s.

Bogen er forfatterens ph.d.-afhandling. Målet er at undersøge og diskutere 1) hvordan mennesker danner nye ord, 2) hvordan mennesker forstår nye ord og 3) hvordan mennesker tager nye ord i brug på ny. Tilgangen er holistisk for så vidt som forfatteren ser på nye ord med udgangspunkt i psykologiske, sociale og kommunikative såvel som sproglige faktorer.

Øveraas, Kirsten Marie: 10 faldgruber. Oversættelse for ikke-oversættere. Samfundslitteratur 2014. 184 s.

10 faldgruber er henvendt til folk der ikke er oversættere, men som alligevel oversætter i deres daglige virke. Den giver gode råd til hvordan man skal håndtere kulturspecifikke elementer, faste udtryk, falske venner, egennavne, rang og titler, fagsprog, stil, undersættelser, ikke-oversættelser og maskinoversættelser.

Finland

Anna Maria Gustafsson

Eloranta, Ville: 125 myyttiä suomen kielestä. [125 myter om finskan] HS-kirjat. Helsingfors 2014. 133 s.

Författaren Ville Eloranta ansvarar för språkvården på den finska dagstidningen Helsingin Sanomat. I boken ger han en översikt av de vanligaste uppfattningarna och missuppfattningarna som förekommer om finskan och dess regler. Språkbrukarna kommer ofta ihåg föräldrade språkregler, som dessutom i vissa fall är sådana regler som egentligen aldrig varit fastslagna i verkligheten. I boken försöker författaren rätta till sådana här feluppfattningar och resonera kring orsaken till dem.

Etunimien taivutus. [Böjningen av förnamn] Huvudred: Sirkka Paikkala. Red.: Lasse Hämäläinen, Minna Pyhälähti, Helinä Uusitalo, Sonja Valkeinen och Elina Wihuri. Nätversion: Jari Vihtari. Institutet för de inhemska språken. 2014. Helsingfors. Nätpublikation: <http://kaino.kotus.fi/etunimientaivutus/index.php>

Etunimien taivutus, utgörs av en databas som omfattar finländarnas vanligaste förnamn samt sådana namn som ofta medför böjningsproblem. Databasen innehåller sammanlagt 2346 förnamn. Här hittar man böjningsformerna för de namn som förekommer som första namn hos 96 procent av de finskspråkiga finländare som är födda under åren 1965–2012. För den svenskspråkiga delen av befolkningen är motsvarande andel 93 procent. Också namn på finländare med andra modersmål än finska och svenska kan hitta sina namn i förteckningen. Vid insamlandet av materialet till databasen har flera experter kommit med utlåtanden och språkbrukarnas egna uppfattningar har kartlagts. Materialet kompletteras vid behov.

Folkmålsstudier 52. Red. Hanna Lehti-Eklund, Camilla Lindholm och Caroline Sandström. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi r.f. Helsingfors 2014. 179 s.

Nummer 52 av tidskriften Folkmålsstudier behandlar språkvetenskapliga metoder. Tre av bidragen bygger på föredrag som hölls på ett symposium om nya metoder inom språkvetenskap hösten 2012. Artiklarna ger aktuella analyser och belyser hur lingvistiska analysverktyg inom ett antal teorier kan tillämpas. Per Holmberg, Inga-Lill Grahn och Ulrika Magnusson presenterar metoder inom systematisk-funktionell lingvistik och hur de kan tillämpas vid

empiriska analyser av ungdomars texter respektive rådgivande radiosamtal. Jan Lindström diskuterar bakgrunden till disciplinen interaktionell lingvistik och ger exempel på typiska analysätt. Marie Maegaard belyser hur etnografiska metoder i dag kan tillämpas i sociolingvistiska undersökningar. I voly- men ingår dessutom Eveliina Tolvanens empiriska studie av finlandssvenska och rikssvenska myndighetstexter. Metodiskt bygger också hennes studie på systematisk-funktionell analys. Mikko Kuronen har med hjälp av auditiva test och akustisk analys undersökt hur finlandssvenskars sätt att tala finska uppfat- tas av finskspråkiga.

Folkmålsstudier publicerar också Lectio praecursoria-föredrag, alltså inle- dande föredrag som hålls av disputanden på doktorsdisputationer. Även detta nummer innehåller flera Lectio praecursoria: Sofie Henricson med rubriken ”Svenska i finsk miljö. Interaktion, grammatik och flerspråkighet i samtal på svenska språköar i Finland”, Eeva-Liisa Nyqvist med rubriken ”Species och artikelbruk i finskspråkiga grundskolelevers inläraarsvenska. En longitudinell undersökning i årskurserna 7–9” och Anders Stendahl med rubriken ”Använd- ningen av ’en’ som indefinit artikel i fornsvenskan”.

Klart myndighetsspråk – ett handlingsprogram. Undervisnings- och kulturmini- steriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2014:3. 48 s. Pdf-verison: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/tr03.pdf?lang=fi>

Hyvän virkakielen toimintaohjelma. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämu- stioita ja selvityksiä 2014:2. 48 s. Pdf-version: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/tr02.pdf?lang=fi>

Den bärande tanken med förslagen i handlingsprogrammet (som getts ut på både finska och svenska) är att ett sakligt, klart och begripligt myndig- hetsspråk är en grundläggande förutsättning för ett demokratiskt samhälle. Förvaltningslagens krav på språket bör omsättas i praktiken i högre utsträck- ning än tidigare. Språket är inte ett fristående element som kan lämnas åt några enstaka personer att ta hand om, utan språket berör alla inom den of- fentliga förvaltningen, allt från de högsta beslutande organen till ledningen för de olika myndigheterna och varje enskild medarbetare. För att klarsprå- ksmålet ska nås måste varje myndighet ha som rutin att utvärdera sitt språk och att anlita språkexperter när behovet är påkallat. Det går att spara tid och möda genom att använda ett klart och begripligt språk. Dessutom effekti- verar ett klart språk myndigheternas verksamhet och stärker medborgarnas rättssäkerhet. Handlingsprogrammet innehåller för det första förslag till hur riksdagen och statsrådet kan skapa strukturer och arbetsformer som gynnar

myndigheters strävan att använda ett gott språk i kontakten med medborgarna och att dra nytta av samarbete. För det andra ger handlingsprogrammet rekommendationer till insatser inom hela den offentliga förvaltningen. För det tredje innehåller handlingsprogrammet rekommendationer till de enskilda myndigheterna. För det fjärde ger handlingsprogrammet rekommendationer till läroanstalter.

I en bilaga till handlingsprogrammet beskrivs myndighetsspråkets historia och situationen i dag, klarspråksarbetet i andra länder och det internationella namnvårdssamarbetet. Dessutom ingår det klarspråkstips till myndigheter och enskilda anställda om vad de kan göra för ett bättre myndighetsspråk.

Kielikello. Kielenhuollon tiedotuslehti. [Finska språkbyråns tidskrift] Institutet för de inhemska språken. Helsingfors.

Tidskriften Kielikello utkom med fyra nummer också under 2014. I början av 2014 fick en hetsig debatt sin början när finska språknämnden vid Institutet för de inhemska språken godkände formen *alkaa tekemään* som parallellform till *alkaa tehdä* i allmänspråket. Båda formerna förekommer i de finska dialekterna, men i slutet av 1800-talet fattades ett beslut om att endast den ena formen, *alkaa tehdä*, skulle godkännas i skriftspråket. I över hundra år har man lärt ut den här normen i skolorna, även om den inte omfattats allmänt. I stället har normen och behärskningen av den för många blivit ett slags symbol för gott språk. Därför har också många ett väldigt känsloladdat förhållande till den här normen. I årets första nummer av Kielikello diskuterades normförändringen grundligt ur många synvinklar.

Under 2014 ingick många artiklar om myndighetsspråk i Kielikello. I det första numret presenterades handlingsprogrammet för ett klart myndighetsspråk som publicerades i januari 2014. Handlingsprogrammet hade uppgjorts av en arbetsgrupp utsedd av Undervisnings- och kulturministeriet. I programmet betonas att språket är myndigheternas viktigaste verktyg. Programmet innehåller förslag som om de genomförs ska leda till ett mer begripligt, klart och sakligt myndighetsspråk. Rekommendationerna riktar sig till myndigheter, men också till kommuner och hela den offentliga förvaltningen. För att vissa delar av programmet ska kunna genomföras behövs ett statsråds- eller riksdagsbeslut. Eftersom handlingsprogrammet inte i sig leder till resultat föreslog arbetsgruppen att regeringen skulle inleda en klarspråkskampanj. Detta skedde också och kampanjen körde i gång i slutet av 2014. Kampanjen och dess olika skeden har också presenterats i Kielikello.

Ett av många namnteman som behandlades i tidskriften var bl.a. ortnamns-lagen. I Finlands finns i motstats till många andra länder inte någon ortnamns-

lag. Behovet av en sådan är dock stort. Eftersom namn är en viktig del också i myndigheternas kommunikation ingår ett förslag om ortnamnslag i det ovan nämnda handlingsprogrammet för ett gott myndighetsspråk. Förnamn och böjningen i enlighet med deras ställning i satsen av dem diskuterades i årets andra nummer. Böjningen av vissa förnamn väcker frågor och som ett stöd till frågeställarna har en databas skapats på Språkinstitutets webbplats.

I slutet av 2014 blev ordboken *Kielitoimiston sanakirja* fritt tillgänglig på nätet. Ordboken beskriver det finska allmänspråket och har utarbetats på Institutet för de inhemska språken. Nätordboken, dess sökmöjligheter och innehåll presenterades omfattande i årets sista nummer av *Kielikello*. I samma nummer ingick en artikel om ett för många okänt ämne: hur forskning i språk utnyttjas i brottsundersökningar. Den här så kallade forensiska språkvetenskapen är ett exempel på hur mångskiftande efterfrågan på språkforskarnas kunskaper kan vara och att det inte enbart är fråga om kommunikation och språkvård.

Kolehmainen, Taru. Kielenhuollon juurilla. Suomen kielen ohjailun historiaa. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 439 s.

Författaren Taru Kolehmainen har under många år arbetat med finsk språkvård på finska språkbyrån (*Kielitoimisto*). Boken tar upp rekommendationer från den finska språkvården och redogör för deras uppkomst och utveckling. Fokus ligger på den verksamhet och de beslut som Finska litteratursällskapet språkutskott stött för under verksamhetsåren 1928-1947 och rekommendationerna följs upp fram till dagens situation. Dessutom beskriver författaren språkutskottets efterföljare, finska språknämnen, samt andra språkvårdsorganisationer och publikationer. I boken redogörs också för språkvårdens principer och sambandet mellan dessa och internationella språkvårdsströmningar.

Myndighetstexter ur medborgarperspektiv: rapport från Nordisk klarspråkskonferens i Helsingfors 21–22.11.2013. Red. Maria Andersson, Eivor Sommardahl och Aino Piehl. Helsingfors: Institutet för de inhemska språken, 2014. -88 s

Den sjunde nordiska klarspråkskonferensen hölls den 21–22 november 2013 i Helsingfors. Arrangörer var Nordiska klarspråksnätverket, Nordisk Sprogkoordination och Institutet för de inhemska språken.

Temat för konferensen var myndighetstexter ur medborgarperspektiv och i programmet medverkade språkexperter från Danmark, Finland, Norge och Sverige. Under de två dagarna presenterades bl.a. aktuell klarspråksforskning och erfarenheter från klarspråksarbete på myndigheter i Norden.

Konferensrapporten innehåller nio artiklar som är baserade på föredrag från konferensens som behandlar myndighetsspråkvården och forskningen

inom området i Norge, Sverige, Finland och Danmark. Dessutom ingår en artikel om det isländska myndighetsspråket. Artiklarna hänför sig till konferenstemat och de behandlar allt från tankar kring språkvårdsprinciper till beskrivningar av konkreta utvecklingsprojekt. Medborgarnas perspektiv är temat för flera artiklar i form av redogörelser för enkät- och användarundersökningar, med vars hjälp man kartlagt begripligheten i myndighetstexter. Rapporten innehåller sammanfattningar på finska och engelska och den kommer senare att publiceras elektroniskt på Nordiska ministerrådets webbplats.

Ordbok över Finlands svenska folkmål. Institutet för de inhemska språkens webbpublikationer 33. Helsingfors. Institutet för de inhemska språken. Nätpublikation: <http://kaino.kotus.fi/fo/>

Den finlandssvenska dialektordboken, Ordbok över Finlands svenska folkmål, finns nu fritt tillgänglig på nätet med samlagt 51 600 artiklar inom avsnittet A–K. Den kompletterades under året med artiklar inom intervallet A–H. Under år 2015 kommer avsnittet L–O att publiceras. I detta avsnitt ingår också nytt material som inte tidigare blivit publicerat i den tryckta ordboken. Därefter uppdateras nätordboken fortlöpande.

Ordboken beskriver dialekterna i Österbotten, på Åland, i Åboland och i Nyland och ger sockenvis uppgifter om uttal, böjning och betydelser. Nätordboken har försetts med mångsidiga sökfunktioner som gör det lätt att hitta i ordboksartiklarna. Man kan t.ex. söka på uttal och exempelfraser eller välja specifika dialektområden, orter eller långgivande språk. Ordboken bygger på ett material som består av cirka 1 miljon orduppgifter som samlats in under åren 1860–1970.

Palmén, Helena. Identitet i samspråk. Kodväxling till standardvarietet som risk och resurs i östnyländska samtal på dialekt. Nordica. Finska, finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet 2014. 233 s. Nätpublikation: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-9736-2>

Studien ringar in identiteten från två håll med hjälp av ett varierat material och en rad sociolingvistiska metoder. I teoriavsnittet kommer östnyländska talare till tals i utdrag ur intervjuer ur Spara det finlandssvenska talet (Svenska litteratursällskapet i Finland 2005-2008). Materialet i den egentliga analysen består av vardagliga samtal, mellan deltagarna i en syjunta och deltagarna i ett älgjaktlag.

Den metod som används kan karakteriseras som en samtalsanalytiskt inspirerad diskursanalys. Fokus ligger på kodväxling mellan dialekt och standardvarietet. Analysen visar att kodväxling mellan dialekt och standardvarietet kan

utgöra både en resurs, där samtalsdeltagarna utnyttjar sin fulla språkliga kompetens, men också en risk där gruppgemenskapen eller den egna självkänslan är hotad. Den så kallade tysta identiteten kan förstärka känslan av gemenskap människor emellan, men den kan också visa sig som en avgrund där individen står ensam med sin känsla av (språklig) skam.

Reuter, Mikael. Så här ska det låta. Om finlandssvenska och språkriktighet. Scriptum 2014. 240 s.

Boken riktar sig till alla som talar och skriver svenska i Finland, särskilt översättare, journalister, informatörer, tjänstemän, lärare och andra som använder svenskan i sitt arbete. Författaren Mikael Reuter, som har lång erfarenhet av finlandssvensk språkvård, tar upp bland annat finlandismer, uttal, skrivregler, ordböjning, meningsbyggnad, namnbruk, översättning och olika språkliga konstruktioner. Avsikten är att lyfta fram avvikelser från svenskan i Sverige och att ge råd och rekommendationer i vilken mån och hur dessa avvikelser bör undvikas.

Språkbruk, tidskrift utgiven av Institutet för de inhemska språken. Helsingfors.

Språkbruk utkom i vanlig ordning med fyra nummer under år 2014. Charlotta af Hällström-Reijonen var chefredaktör och Pia Westerberg redaktionssekreterare. Monica Äikäs besvarade språkfrågorna i tidningen.

I nummer 1/2014 handlar två artiklar om språk och datorer; Joakim Nivre, professor i datorlingvistik vid Uppsala universitet berättar om hur man lär datorn satsanalys, medan språkteknologen Robin Eriksson redogör för korpuslingvistikens utmaningar. I detta nummer inleds Språkbruks nya artikelserie om språkkontakt, och i första delen beskrivs hur språkkontakt uppstår och vad den innebär för ett språk. Monica Äikäs tar upp olika orsaker till att en text kan vara svår att tolka, och Marianne Blomqvist redogör i artikeln *Tjuvstart tillåten. Nya namn i almanackan 2015* för den uppdaterade finlandssvenska namnlängden.

I sommarnumret 2/2014 av Språkbruk berättar Lieselott Nordman om författningsöversättarnas syn på översättningsarbetet utifrån en enkät hon gjort. I serien Språkkontakt presenteras lånord i svenskan. Lars Huldén utreder etymologin till namnet *Tölö* i Helsingfors och Riina Heikkilä, finsk språkvårdare på Språkrådet i Sverige, berättar om svenska lånord i finskan i Sverige. Språkbruks chefredaktör Charlotta af Hällström-Reijonen har redigerat och reviderat det finlandssvenska inslaget i Svenska Akademiens ordlista och hon redovisar i en artikel för urvalet finlandismer i kommande upplaga av ordlistan.

Nummer 3/2014 innehåller en artikel om barn och läsning, *Barn som läser*

blir framgångsrika, och den är skriven av Satya Brink. Brink berättar hur man kan bryta den negativa trenden där färre och färre barn läser böcker. Kjell Herberts beger sig ut på en fotosafari i det lingvistiska landskapet. Bianca Holmberg intervjuar Mikael Reuter, som har ett fyrtioårigt perspektiv på språkvård. Louise Holmer skriver om vad man gjort för att modernisera ordförrådet i Svenska Akademiens ordlista i artikeln *Jämställdhet i ordlistan?* Charlotta af Hällström-Reijonen berättar vad som kännetecknar Twitterspråket, och hur man hittar det rätta tonfallet där.

I årets sista nummer diskuterar Ylva Byrman professionella och folkliga synsätt på språkvård. Nina Martola ger handfasta tips på hur man kan söka i språkbanken Korp. Robin Valtiala jämför översättningar av Baudelaire, och Kim Sandvad West undrar om det verkligen är så svårt att lära sig förstå danska i *En varm kartoffel? – Et spørsmål om attitude*. Monica Äikäs skriver om bestämd och obestämd form i svenskan, och menar att användningen av species hör till det svåraste att behärska för personer som lär sig svenska.

I varje nummer ingår också en ledare, recensioner av ordböcker och annan språkvetenskaplig litteratur, språkfrågor och svar, notiser, rapporter från språkseminarier och språkkonferenser, samt annat redaktionellt material. Varje nummer innehåller också en krönika. Krönikörer under 2014 var Alf Rehn, Ted Forsström, Åsa Mickwitz och Ebba Witt-Brattström. Bildkonststuderande från Tölö specialiseringsgymnasium har varje nummer bidragit med *Språkkonst*.

Tidigs, Julia. Att skriva sig över språkgränserna. Flerspråkighet i Jac. Ahrenbergs och Elmer Diktonius prosa. Åbo Akademis förlag 2014. 348 s. Nätpublikation: <http://www.doria.fi/handle/10024/95611>

I doktorsavhandlingen *Att skriva sig över språkgränserna. Flerspråkighet i Jac. Ahrenbergs och Elmer Diktonius prosa* undersöker Julia Tidigs språkblandning i Finlands svenska litteratur. Under sent 1800-tal kryddade viborgaren Jac. Ahrenberg sina berättelser med finska, ryska och inte minst franska. Flerspråkigheten hos Ahrenberg både stöder och stör de resonemang om nationalitet och språk som utvecklas i böckerna. Under mellankrigstiden skrev den rebelliske modernisten Elmer Diktonius sina prosaböcker på en svenska som var starkt påverkad av finskan. Flerspråkigheten hos Diktonius är både ett medel för skildring av Finland och landets medborgare och en öppning till kopplingen mellan estetik och politik i författarskapet.

Avhandlingen kartlägger flerspråkighetens spänningsfyllda förhållande till idéer om modersmål, territorier och finlandssvensk identitet. Den visar att litterär språkblandning kan vara effektiv på alla plan i texten och att den måste analyseras i relation både till den värld där texten skrivs och den värld där tex-

ten læses. På vägen utmanas invanda föreställningar om det enda modersmålet, och om språkgränser, översättning och förståelse.

Færøyene

Marius Staksberg

Adams, J. & H.P. Petersen: A Language Course for Beginners. (2. reviderede udgave). Tórshavn: Stiðin.

Kursus i færøsk for udlændinge.

Jacobsen, Jógvan í Lon og Hjalmar P. Petersen: Fyrisingin fyri í føroyskum. *Fróðskaparrit* 61. bók, s. 137-162. Tórshavn: Fróðskapur.

Præpositionen *fyri* styrer akkusativ og dativ i færøsk, og i denne artikel undersøges, i hvilken grad *fyri* i dag styrer dativ, hvor den før kun styrede akkusativ.

Hansen, Leivur Janus & Bergur Olsen: Føroysk heiti á fuglakroppi og fjaðurbúna. *Fróðskaparrit* 61. bók, s. 179-190. Tórshavn: Fróðskapur.

Fosøg på at etablere en præcis og entydig nomenklatur for fugles krop og fjerdragt.

Petersen, Hjalmar P. & Renata Szczepaniak: Frá hvørsfalli til klípi. *Fróðskaparrit* 61. bók, s. 163-178. Tórshavn: Fróðskapur.

I forbindelse med genitivens svage stilling i moderne færøsk, hvor akkusativ og dativ i stor udstrækning overtager genitivens plads, hævdes det, at de historiske genitivendelser danner grundlag for fuger (linking elements) i sammensatte ord i moderne færøsk, men de fungerer ikke længere som kasusendelser, men følger andre regler.

Petersen, Hjalmar P.: Tosprogethed med nært beslægtede sprog. I: Brunstad, Endre, Ann-Kristin Helland Gujord & Edit Bugge (red.) *Rom for språk. Nye innsikter i språkleg mangfald*, s. 215-231. Oslo: Novus.

Weyhe, Eivind: Akrinatjørn, Mølbursvatn og Mølheyggjarnir– trý staðarnøvn á Sandi. *Fróðskaparrit* 61. bók, s. 84-90. Tórshavn: Fróðskapur.

Et forsøg på at bestemme oprindelsen til tre stednavne i bygden Sandur.

Weyhe, Eivind: Ániasartáttur – ein uppskrift á suðuroyarmáli. *Fróðskaparrit* 61. bók, s. 91-115. Tórshavn: Fróðskapur.

Sproglig behandling af en opskrift af visen Ániasaratáttur fra sidste halvdel af det 19. århundrede på Suðuroydialekt.

Weyhe, Eivind: Variatióin av i og u í herðingarveikari støðu í føroyskum. *Fróðskaparrit* 61. bók, s. 116-136. Tórshavn: Fróðskapur.

Behandling af vokalerne *u* og *i* tryksvage stavelser i færøsk, især i bøjningsendelser.

Grønland

Per Langgård

Kruse, Lisathe Møller: Kalaallisut oqaasilerissut. (Oversat titel 'Grønlandsk grammatik'). Eget forlag. 96 sider

En skolegrammatik til modersmålsundervisningen på bl.a. gymnasier og professionsskoler

Langgård, Per: Hvorfor kan danskere i Grønland - stadigvæk - ikke grønlandsk? IN: Pedersen, Birgit Kleist et al. (red). Grønlandsk kultur- og samfundsforskning 2013-14/ Bind 1. Ilisimatusarfik/ Forlaget Atuagkat. 20 sider.

En historisk gennemgang af grønlandskundervisningens metoder og et forsøg på at dokumentere grammatikundervisningens nødvendige plads i grønlandsk som fremmedsprog

Trondhjem, Naja Blytmann: Kalaallisut Oqaasilerineq: Ilinniartitsisup atuagaa. (Oversat titel 'Grønlandsk grammatik: Lærerens bog). Ilinniusiorfik Nuuk. ISBN 978-87-7975-656-4. 48 sider

Pædagogisk støttemateriale til Naja Trondhjems modersmålsgrammatik fra 2013

Trondhjem, Naja Blytman: Markers of futurity and aspect in West Greenlandic. IN: Philippe De Brabanter et al. (red). *Future Times, Future Tenses*. Oxford University Press (Oxford Studies of Time in Language and Thought, Vol. 2). 24 sider

Om grønlandsk tempus og aspekt i morfologisk fremstilling

Island

af Jóhannes B. Sigtryggsson

Jón G. Friðjónsson. Orð að sönnu. Íslenskir málshættir og orðskviðir. [‘Ord for rigtig. Islandske ordsprog og aforismer’]. Reykjavík: Forlagið. 708 s.

Denne bog er resultatet af prof. Jón G. Friðjónsson’s årtiers arbejde med ordsprog. Forfatteren har gået igennem næsten hele den islandske litteratur fra begyndelsen til nutiden og søgt eksempler om ordsprog. Han har søgt udlanske forebilder for dem og forklarer deres mening. Bogen indeholder ca. 12.500 ordsprog.

Brynja Þorgeirsdóttir og Bragi Valdimar Skúlason. Orðbragð. [‘Ordsmag/Talemåde’]. Forlagið. 192 s.

2013 blev et nyt tv-program, *Orðbragð*, lanceret i RÚV (<http://www.ruv.is/ordbragd>). Showet blev et stort success i islandsk tv og fik den islandske Edda-pris for at være bedste tv-underholdningsprogrammet 2013. Showet har gjort meget til at vække interessen for islandsk sprog hos de unge. Den anden serie af programmet blev lavet og vist nu i vinter. Denne bog bygger på tv-programmet. Den indeholder mange korte kapitler, bl.a. om dialekter, ordleger og smukke og grimme ord i islandsk o.s.v.

Katrín Axelsdóttir. Sögur af orðum. Sex athuganir á beygingarþróun í íslensku. [‘Ordhistorier. Seks undersøgelser af bøjningsudvikling i islandsk.’]. 684 s.

Detter er en doktorafhandling ved Islands Universitet (Háskóli Ísland) af Katrín Axelsdóttir. Den handler om ændringer i bøjningshistorien af seks forskellige islandske pronomener.

Íslenskt mál og almenn málfræði. Nr. 35. ['Islandsk sprog og generel lingvistik'. Tidsskrift udgivet af den islandske lingvistikforeningen] 2013 (utg. 2014). Red. Haraldur Bernharðsson og Höskuldur Þráinsson. 238 s.

Dette nummer indeholder bl.a. en artikel af Ásgrímur Angantýsson om færøske bisætninger, en stor artikel af Höskuldur Þráinsson, Ásta Svavarsdóttir, Eiríkur Rögnvaldsson, Jóhannes Gísli Jónsson, Sigríður Sigurjónsdóttir og Þórunn Blöndal om nye ændringer i islandsk syntaks. Margrét Lára Höskuldsdóttir skriver om ændringer i nordlandsk udtale i perioden 1940–2011 og indflydelse på det af flytning fra landet til byen. Guðrún Kvaran skriver om en ordbog fra attende århundredet som nævnes *Nucleus latinitatis*. Nummeret indeholder også Gunnar Ólafur Hansons og Michael Schulte's oppositionstaler om Haukur Þorgeirsson ph. d.-afhandling, samt Haukur's svar til deres taler.

Orð og tunga. Nr. 16. ['Ord og sprog'. Tidsskrift udgivet af Árni Magnússon-instituttet for islandske studier]. 2014. Red. Ásta Svavarsdóttir. 181 s.

Temaet for dette hæfte af *Orð og tunga* var: *Málstöðlun. Tilurð, viðhald og endurnýjun staðalmálsins / Language Standardization: The origin, maintenance and renewal of the standard language*. Det indeholder bl.a. en artikel af Freyr van der Feest Viðarsson om sprogstandardisering af verbets stilling med hensyn til nægtelse i nittende århundredes islandsk, Magnus Breder Birkenes & Jürg Fleischer skriver en artikel som nævnes: Intetkjønn med referanse til personer. To ulike normeringstradisjoner i nynorsk og tysk. Stephan Elspaß & Konstantin Niehaus skriver en artikel som nævnes: The standardization of a modern pluriareal language. Concepts and corpus designs for German and beyond. Vanessa Isenmann skriver en artikel som nævnes: Insight into computer-mediated communication as a new variety of written Icelandic. Kristín Bjarnadóttir skriver om bøjningsdatabasen *Beygingarlýsing íslensks nútímamáls* (www.bin.arnastofnun.is) og Ari Páll Kristinsson & Haraldur Bernharðsson skriver en artikel om islandsk og engelsk i islandske universiteter.

Skíma. Mál gagn móðurmálskennara ['Islandsklærerernes tidsskrift']. Skíma kom i et nummer i 2014. Indholdfortegnelse kan hentes her: http://modurmal.is/pdf/skima2014_synishorn.pdf.

Kristján Árnason. Stíll og bragur. Um form og formgerðir íslenskra texta. ['Stil og verse-mål. Om form og struktur af islandske tekster']. Hið íslenska bókmenntafélag. 469 s. Udg. 2013.

Kristján Árnason, som er professor i islandsk ved Háskóli Ísland, er kendt for fonologiske studier af islandsk og færøisk, særligt af intonation og studier

af versemål. Denne bog er resultatet af forfatterens årtiers studier på dette område.

Matteo Tarsi. Le parole di origine latina in islandese moderno. Un glossario. ARACNE. 337 s.

Denne bog handler om ord i islandsk som har en latinsk oprindelse.

Norge

Sturla Berg-Olsen, Erlend Lønnum, Torunn Reksten og Ole Våge

Almenningen, Olaf (red.): Veneskrift til Dagfinn Worren på 70-års dagen 28. desember. Novus forlag. 2014.

Boka er ei samling av 29 korte artikler om språk, litteratur og kulturvitenskapelige emner – én for hver bokstav i alfabetet.

Bjørhusdal, Eli: Mellom nøytralitet og språksikring. Norsk offentlig språkpolitikk 1885-2005. Ph.d.-avhandling. Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo. 2014. 507 s.

Monografien har norsk offentlig forvaltning av nynorsk og bokmål som emne og undersøker særlig statens strategier for det minst brukte av de to norske skriftspråkene; nynorsk. Et sentralt formål er å begrepsfeste praksisen til og ideane bak norsk språkpolitikk i diakront lys, for så å kunne si noe om konsekvensene språkpolitikken i dag.

Blek, Petter (pseud.): Punktum, punktum, komma. Noen betraktninger om tegnsetting, orddannelse og normeringsdetaljer. [Eget forlag/Riksmålsforbundet] 2014.

Under pseudonymet Petter Blek tar Finn-Erik Vinje for seg skrivereglene i norsk og setter spørsmålstegn ved flere av rådende reglene og vedtak. Det gjelder eksempelvis stor eller liten forbokstav, genitivssuffiks ved anførselstegn, verbalsubstantivets suffikser og mye annet.

Borch Michalsen, Bård: Komma. Kommategnets personlighet, historie og regler. Juritzen forlag. 2014.

En faglig og historisk gjennomgang av kommategnet og regler for hvordan det skal brukes.

de Caprona, Yann: Kjærlighetens etymologi. Kagge forlag. 2014.

Forfatterene har hentet ord fra bestselgeren Norsk etymologisk ordbok og ordnet dem etter temaet kjærlighet. Det dreier seg om bakgrunnen for og historien til ord innenfor anatomi, følelser, sanser, psykologi, religion, slekt osv. I tillegg har forfatteren tatt med kjærlighetssitater.

Fjørtoft, Henning: Norskdidaktikk. Fagbokforlaget. 2014

Boka er ei innføring fagdidaktikk for norskfaget. Forfatteren tar for seg sentrale teorier om undervisning og læring i norsk. Begrepet «literacy» og sentrale emner som lesing, muntlighet, litteraturundervisning og skriving blir behandlet. Boka har også noen praktisk orienterte kapitler.

Frysjøenden, Elin: Svensk-norsk blå ordbok. Kunnskapsforlaget. 2014

Dette er en ny og oppdatert ordbok med ca. 23 000 oppslagsord, minigrammatikk og annet tilleggsstoff.

Jacobsen, Tove: Stor fransk-norsk/norsk-fransk ordbok. Fagbokforlaget. 2014

Dette er en ny ordbok med over 90 000 oppslagsord. Ordboka rommer eksempler, faste uttrykk, synonymer og faguttrykk. Man finner i tillegg belgiske, kanadiske og sveitsiske skrivemåter.

Johannessen, Janne Bondi og Kristin Hagen (red.): Språk i Norge og nabolanda. Novus forlag. 2014

Boka er ei samling tretten artikler skrevet av nordiske forskere som tar for seg tema innen syntaks, morfologi, fonologi og leksikografi. Felles for forfatterne er at de bruker den elektroniske dialektsamlinga *Nordisk dialektkorpus* til å svare på spørsmål om språkbruken i Norden i dag.

Husveg, Linda: Hørane og dørane. Dialektordbok fra Dalane. Commentum. 2014.

Boka inneholder nye og gamle dialektuttrykk fra Dalane i Rogaland, og stoffet er rikt illustrert med eksempler.

Hvistendahl, Rita og Astrid Roe (red.): Alle tiders norskdidaktiker. Festskrift til Frøydis Hertzberg på 70-årsdagen den 18. november 2014. Novus forlag. 2014.

Festskrift med fagartikler om didaktikk, skriveopplæring og annet.

Kirkeby, Per-Erik: Den store norske bokmålsordboka. Kagge forlag. Oslo 2014. 1878 s.

Ordboka har om lag 105 000 oppslagsord, mange av dem nyord, sær-

lig sammensetninger. Ved mange ord er det oppgitt fagområdet de hører til. Brukseksemplene og ordforklaringene er gjennomgående knappe. Ifølge forlaget følger boka offisiell rettskriving.

Kværness, Gunhild: Leve dialekten. En språkreise. Cappelen Damm. 2014.

Forfatteren tematiserer hva dialekten betyr for oss i dag. Hvert kapittel tar for seg ulike sider ved det å snakke, slik som identitet, toleranse, knoting, forståelse og status. Boka inneholder også samtaler med kjente folk som Therese Johaug, Kari Bremnes, Jon Eikemo og Vegard Ulvang.

LexicoNordica 21 – 2014: Stora ordböcker i Norden. Nordiska föreningen för lexikografi. 385 s.

LexicoNordica er et nordisk tidsskrift som kommer ut årlig. Det inneholder vitenskapelige artikler om leksikografi og anmeldelser av fagbøker innen feltet, ordbøker og andre leksikografiske ressurser. I nummer 21 er fellesnevneren for de fleste artiklene «store ordbøker».

Nordiske studier i leksikografi: Rapport fra Konferanse om leksikografi i Norden Oslo 13.–16. august 2013. Nordisk forening for leksikografi / Novus forlag 2014. 457 s.

Språknytt er tidsskriftet til Språkrådet. Det kommer ut fire ganger i året med 36 sider i hvert nummer. Språknytt er gratis, har et opplag på 11 200 eksemplarer og legges også ut på Språkrådets nettsider.

Språknytt består av aktuelle artikler om språk, innsiktsartikler, intervjuer og de faste spaltene «Leserspørsmål», «Nyord», «Med andre ord», «Språkbrukeren» og «Historia bak».

I nr. 1/2014 handlet det blant annet om språket i NRK, nynorskundervisning, vinspråk, hverdagsord, varemerker, fagtermer, nye rettskrivingsvedtak og typiske skrivefeil.

I nr. 2/2014 handlet det blant annet om banning på tv, sensitive ord, transittord, ukrainsk transkripsjon, tegnspråk, fremmedspråk i ungdomsskolen, seigmenn og adresser.

I nr. 3/2014 handlet det blant annet om Alf Prøysens litterære språk, Det Norske Akademis Store Ordbok, språklige landskap, klarspråk i Nav, fruktnavn og undervisning på engelsk.

I nr. 4/2014 handlet det blant annet om Grunnlovens nye språkdrakt, Norsk Ordbok 2014, norsk romani, godt helsespråk, tenketeknologi, typografisk terminologi og kodeveksling.

Statsspråk – bladet for godt språk i staten – blir utgitt av Språkrådet og kommer ut med fire nummer i året. Bladet har et opplag på 17 500 og distribueres gratis til statsansatte og andre interesserte. Bladet kan også lastes ned som pdf-dokument fra www.sprakradet.no/statssprak. Statsspråk har fire sider og inneholder en hovedartikkel, et større oppslag med praktiske råd og tips ("På plakaten") og dessuten notiser om relevante arrangementer, språktips og et dikt.

I nr. 1/2014 er temaet klart språk som funker. Hva må vi gjøre for at arbeid med klarspråk skal gi resultater? Hva kan vi gjøre med vanskelige faguttrykk i tekster til publikum? Hva eller hvor er de skrå bredder? Er flertallsformen av *lov* på nynorsk *lover* eller *lovar*? Kommer Leif til å spise spinat? Dette er bare noen av spørsmålene du får svar på i årets første Statsspråk.

I nr. 2/2014 ser vi nærare på talar og taleskrivarar. Kven er dei dulde taleskrivarane i departementa, og korleis arbeider desse retoriske doldisane? Desse spørsmåla og fleire andre spørsmål om talar får du svar på i denne utgåva av Statsspråk. Du kan òg lese om korleis vi skriv ukrainske stadnamn i norske tekstar. Statsspråk fyller 20 år i år, og vi feirar jubilaranten med å friske opp bunaden litt.

I nr. 3/2014 språket i de nye versjonene av Grunnloven. Vi hyller de nye versjonene av Grunnloven. Professor emeritus Finn-Erik Vinje skriver om bokmålversjonen han har utarbeidet, og vi gir deg innblikk i noen viktige språkvalg i nynorskversjonen. Dessuten hjelper vi deg med å sette ord på ubehaget ved å bli avslørt med feil dato og organisasjonsnavn i en presentasjon.

I nr. 4/2014 ser vi på kva brukarane meiner om språket i offentlege tekstar. Brukartesting står på plakaten i dette nummeret av *Statsspråk*. Treng det vere vanskeleg og dyrt å brukarteste tekstar? Slett ikkje. Vi gjev deg tips om enkle og billige måtar å teste på, og ein artikkel om erfaringar frå Försäkringskassan i Sverige. Dessutan kan vi gje deg både uhu-opplevingar og avløysarord for *paramedic* på norsk. Sist, men ikkje minst, hyllar vi 100-årsjubilaranten Alf Prøysen med å prente eit av dei mindre kjende dikta hans.

Termposten er et elektronisk nyhetsbrev fra Språkrådet. Nyhetsbrevet informerer om hva som skjer på terminologifronten i Norge og andre steder. Det inneholder også stoff for alle som arbeider med eller interesserer seg for terminologi. Nyhetsbrevet er gratis, og man kan abonnere ved å gå til Språkrådets nettside www.sprakradet.no/termposten. Det kom ut to ganger i 2014.

Uri, Helene: Språkmagi. Kagge forlag. 2014.

Boka er ei lettlest bok for språkinteresserte som ønsker å lese om språk-

kuriosa, nyord, lånord, språkhistorie, etymologi, barnespråk, banning, slang, skriveregler, oppgaver, øvelser og mye mer.

Vannebo, Kjell Ivar: Fra egennavn til fellesnavn. Klondyke, kneipp og quisling. Cappelen Damm. 2014.

Populærvitenskapelig oppslagsverk over person- og stedsnavn som har gått over til å bli fellesnavn.

Vinje, Finn-Erik: Med ørene på stilk. Språklige gleder og glemmelser. Schibsted forlag. 2014.

Vinje ergrer seg over språkbruken. Han har samlet de språklige ergrelsene i en uhøytidelig og humoristisk bok som gir råd om hva som tradisjonelt blir regnet som riktig og god språkføring.

Sverige

Inkaliisa Voionmaa og Rickard Domeij

Adler, Peter: Ordets makt. Carlsson. 2014. 383 s.

Adler har skrivit en personlig bok om retorik, där det historiska blandas med det dagsaktuella. Boken ger inte bara praktiska tips, utan författaren fördjupar sig även teoretiskt i olika aspekter av det retoriska, och ger exempel på stora talare och de retoriska tekniker som de framgångsrikt använt sig av.

Bendegard, Saga: Begriplig EU-svenska? Klarspråksarbetets förutsättningar inom den interinstitutionella översättningsprocessen. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. 2014. 242 s.

Genom att fokusera på översättningens sociala praktik har Bendegard i denna etnografiska studie undersökt hur det går till när EU-dokument översätts till svenska. Målet med avhandlingen har varit att ta reda på hur förutsättningarna för att arbeta med klarspråk inom översättningsprocessen ser ut.

Blomström, Vendela & Persson, Catarina: Muntlig interaktion i akademiska sammanhang. Studentlitteratur. 2014. 268 s.

Denna bok vänder sig främst till dig som har svenska som andra språk och som känner att du skulle behöva förbereda dig inför dina akademiska studier rent språkligt. Vilken sorts muntliga kompetenser behöver man ha med sig när man börjar på universitetet? Hur går det till på seminarier, opponeringar och föreläsningar? Boken innehåller även praktiska övningar.

Carlbom, Mats: Fan och hans moster gör en pudel. Bokförlaget Langenskiöld. 2014. 160 s.

Om du vill veta vad man gör när man strider om påvens skägg är detta boken för dig. Här listas fler än tusen svenska idiom, med både förklaringar och exempel på användning. Dock skriver Carlbom inte något om uttryckens ursprung och varifrån de kommer.

Dalnäs, Torbjörn: Havets ord. Breakwater Publishing. 2014. 333 s.

Sjöspråket har under århundradena vuxit fram på ett gungande hav, där de svenska sjöfararna mött människor från världens alla hörn och lånat med sig ord som *tsunami*, *ljugarbänk* och *stiltje* hem till svenskan. I *Havets ord* får läsaren en inblick i detta sjöspråk och de skrönor som hör havet till.

Ehrenberg-Sundin, Barbro, Lundin, Kerstin, Wedin, Åsa & Westman, Margareta: Att skriva bättre i jobbet. En basbok om brukstexter. Norstedts. 2014. 191 s.

I takt med att vi kommunicerar allt mer via skärmar förändras förutsättningarna för texter, och det har man tagit fasta på i denna nya upplaga av *Att skriva bättre i jobbet*. Dessutom bidrar Språkrådet med ett kapitel om språkriktighet, där bland annat *hen* diskuteras.

Enoksen, Lars Magnar: Runor. Historia, tydning, tolkning. Historiska media. 2014. 240 s.

Enoksens nya bok ger inte bara en historisk överblick över runforskningens framväxt från 1500-talet fram till i dag, utan läsaren får även praktiska redskap för att förstå och tolka runor. Här förklaras bland annat uttal, stavningsregler och runornas grafiska uppbyggnad.

Fioretos, Ingrid, Gustafsson, Kristina & Norström, Eva: Tolkade möten. Tolkningens betydelse för rättssäkerhet och integration. Studentlitteratur. 2014. 144 s.

Författarna har fördjupat sig i tolkningens praktik. Boken vänder sig både till tolkar och till dem som i sitt yrke kommer i kontakt med tolkning, som till exempel lärare, poliser och socionomer. Boken ger svar på både teoretiska och praktiska frågor kring tolkade möten.

Gunnerud, Sara: Ordens makt i politiken. Kata förlag. 2014. 201 s.

Språkkonsulten Gunnerud analyserar här det svenska politikerspråket, för att visa på hur viktigt språket är både när det gäller maktutövning och opinionsbildning. Hon tar upp exempel främst från den borgerliga opinionsbildningen, men diskuterar även vänstern och hur progressiva krafter borde använda kunskapen om språket mer medvetet för att bättre nå fram till allmänheten.

Hedström, Joakim: Skriv så någon bryr sig. Eget förlag. 2014. 84 s.

Denna snabblästa bok ger läsaren både inspiration och insikter om skrivande. Med konkreta tips på hur man skriver bättre och exempel på vanliga fel som man gör när man skriver ger Hedström läsaren inspiration till att bli en bättre skribent. Kom ihåg att du alltid skriver för någon!

Hornscheidt, Lann & Landqvist, Mats: Språk och diskriminering. Studentlitteratur. 2014. 218 s.

Denna bok ger dig verktyg för att se och förstå hur språk hänger ihop med diskriminering. Hornscheidt och Landqvist rör sig från övergripande strukturer till detaljer för att undersöka hur språket samverkar med olika förtrycksmekanismer. Har du till exempel funderat över något så till synes obetydligt som skillnaden mellan att använda ett substantiv och ett verb när du pratar om en människa – skillnaden mellan att dela in människor i *raser* och *att rasifiera* dem? Det kan du läsa mer om i denna bok, som är relevant för alla som är intresserade av att jobba för ett mer jämlikt samhälle.

Iran. 4 000 år av historia, konst, religion, litteratur och språk. Red. Dahlén, Ashk och Jahani, Carina. Uppsala Universitet. 2014. 186 s.

I denna bok samlas de tretton konferenspresentationerna från en endagskonferens om iranistiken i Sverige, som anordnades av Kungliga Vitterhetsakademien och Medelhavsmuseet i november 2010. Bland annat ingår i volymen Judith Josephsons, Helena Bani-Shorakas och Carina Johans presentation ”Iranska språk förr och nu, några axplock från ett forskningsfält”.

Josephson, Olle: Mitt i svenskan. CKM förlag. 2014. 112 s.

Olle Josephson, professor i nordiska språk vid Stockholms universitet, har i sina språkspalter i Svenska Dagbladet under åren diskuterat allt ifrån prinsessbröllop till *ben* och till Selma Lagerlöfs inverkan på svenskans verbsystem. Texterna rör sig mellan språkvård och språkpolitik, mellan språkets roll i vardagen och i samtiden. I *Mitt i svenskan* har ett urval av dessa språkspalter från de gångna tjugo åren samlats ihop.

Kieliviesti är svenska Språkrådets finskspråkiga språkvårdstidskrift som sedan 2009 även innehåller artiklar på meänkieli. Kieliviesti utkom med fyra nummer år 2014. Varje nummer har en huvudartikel som illustreras av skämttecknaren Markku Huovila. År 2014 handlade huvudartiklarna om smeknamn, nya namn i den finska almanackan (både den finskspråkiga och den svenskspråkiga almanackan får nya namn år 2015), slang och förkortningar i finskan. De flesta nummer innehåller även en presentation av nyord i finskan, frågor och svarspalt samt en kortare ordlista. Några av artiklarna publiceras också på Språkrådets webbplats www.sprakochfolkminnen.se.

Klepke, Birgita & Rydell, Susanne: Skriv populärvetenskapligt. Liber. 2014. 144 s.

Här får du lära dig hur du skriver en populärvetenskaplig text så att läsaren både förstår och blir intresserad av ämnet, utan att ge avkall på kvaliteten. Välkända forskare, redaktörer och författare berättar i boken hur de själva gör för att skriva intressanta och engagerande texter.

Kuoljok, Kajsa: Samisk skyltning. Att synliggöra det samiska i vardagen. Åjtte, svenskt fjäll- och samemuseum. 2014. 35 s.

I denna skrift diskuteras vikten av att ha samisk skyltning i samiskspråkiga områden, för att göra språket synligt i vardagen. I samarbete med unga språkspanare har man letat upp platser där det skulle behövas samisk skyltning och lyft frågan med lokala beslutsfattare.

Lagervall, Marika: Modala hjälpverb i språkhistorisk belysning. Göteborgs universitet. Institutionen för svenska språket. 2014. 426 s.

I denna avhandling undersöks hur modala hjälpverb i svenskan har förändrats från medeltiden fram till i dag.

Lindh, Pontus: Appendix. Klorofyll. 181 s.

I *Appendix* får alla de hemlösa orden ett hem. Här samlas de ord som rensats bort ur SAOL för att de fallit i glömska och slutat användas. Orden förklaras eller ges ibland nya betydelser. En poetisk ordbok – *ebo* skulle inte älska det?

Lundbladh, Carl-Erik: Skånska dialektord. Institutet för språk och folkminnen, Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund. 2014. 379 s.

I denna ordbok med äldre skånska dialektord får man veta vad orden betyder, hur de uttalas och vad de har för normaliserad svensk form. Man kan också ta reda på hur en viss betydelse kan uttryckas på en skånska som nu är

mindre vanlig och hos många bara lever i minnet av hur mormor eller farfar pratade. I boken visas också hur man via nätet kan söka i en databas med dialektord ur en stor samling i Lund.

Lyxell, Tommy: Se språket. Barns tillgång till svenskt teckenspråk. Rapporter från Språkrådet. Språkrådet. 2014. 58 s.

Denna rapport från Språkrådet finns nu i tryckt form. I rapporten beskrivs olika faktorer som påverkar barns möjligheter att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket. Här ges även förslag på åtgärder för att se till att teckenspråkiga barn får tillgång till sitt språk.

Lövestam, Sara: Grejen med verb. Piratförlaget. 2014. 156 s.

Med penna och humor i högsta hugg ger sig Lövestam an verb i denna bok. Med pedagogiska liknelser förklarar hon allt ifrån tempus till konjugationer. Här får du till exempel lära dig varför hjälpverb skulle kunna liknas vid illvilliga parasiter, och på vilket sätt preteritumsystemet liknar Stålmannen. *Grejen med verb* är inte bara en lärobok i grammatik utan också en lovsång till verben.

Myndigheternas skrivregler av Språkrådet. Åttonde upplagan. Norstedts. 2014. 156 s.

Den nya utgåvan av *Myndigheternas skrivregler* innehåller tre nyskrivna kapitel: Att skriva klarspråk, Att skriva för webben och Källor och hänvisningar. Även nya råd har lagts till om bland annat utformning av myndighetsnamn, könsneutralt språk, hantering av främmande namn och rubriker och grafiska inställningar.

Norlund Shaswar, Annika: Skriftbruk i vardagsliv och i sfi-utbildning. En studie av fem kurdiska sfi-studerandes skriftbrukshistoria och skriftpraktiker. Umeå universitet. 2014. 387 s.

Norlund Shaswar undersöker i sin avhandling fem kurdiska sfi-studenters skriftbrukshistoria i förhållande till deras nuvarande skrivpraktiker. Hon analyserar sambandet mellan identitet och skrivpraktik, och mellan lärande och skrivpraktik i syfte att förstå hur dessa samband påverkar inlärningsprocessen.

Rehnberg, Hanna Sofia: Organisationer berättar. Narrativet som resurs i strategisk kommunikation. Institutionen för nordiska språk, Uppsala. 2014. 291 s.

Rehnberg undersöker i sin avhandling hur berättande (storytelling) används som kommunikativ praktik inom några olika organisationer. Hon har satt denna praktik i relation till både organisationen och individens plats däri.

Roos, Karin. Yrkesroll i förändring: Förstadielärarnas historia. Elektronisk utgåva. Karlstads universitet, 2014. 54 s.

Boken handlar om det språkliga synsättet på döva barn som funnits inom barnomsorgen under olika epoker. Förstadielärarnas historia omfattar idag mer än sextio år och erbjuder en delvis dramatisk läsning som speglar både tidsperiodens syn på barn och deras utveckling och den förändring i uppfattningen av dövas möjlighet till språklig och allmän utveckling som har skett.

Se språket i ämnet. Språk- och kunskapsutvecklande undervisning i högstadiet och gymnasiet. Red. Vestlin, Lena. Lärarförlaget. 2014. 160 s.

I *Se språket i ämnet* berättar lärare, skolledare, forskare och experter om hur man kan stötta sina elever inom alla skolämnena genom att aktivt arbeta med språket. En ökad medvetenhet om och ett ökat fokus på språkets betydelse leder i många fall till att eleverna förbättrar sina resultat – både de elever som har svenska som andra språk och de elever som har svenska som modersmål.

Skoglund, Astrid: Kommunikativa strategier i texter om tobaksavvänjning. Innehåll, argumentation och modellläsare. Linneaus University Press. 2014. 258 s.

I denna avhandling undersöks innehåll och kommunikativa strategier i offentligt finansierade texter som används i samband med rökavvänjning. Skoglund applicerar ett diskursanalytiskt perspektiv på sitt material för att ta reda på hur myndigheternas påverkansuppdrag förhåller sig till idéer om rökarnas egenmakt.

Språk och stil. Vol. 24. Adolf Noreen-sällskapet för svensk språk- och stilforskning. 2014. 253 s.

Tidskrift som publicerar vetenskapliga artiklar som berör svenska språket. I denna volym kan man bland annat läsa om auktoritet i finlandssvenska och sverigesvenska myndighetstexter och uttalsdrag i finlandssvenska tv- och radionyheter.

Språkrådets svensk-finska skolordlista. Språkrådets skrifter 16, 2014.

Ordlistan innehåller den centrala terminologin inom förskola, grundskola och gymnasieskola. Ordlistan innehåller även ord från högre utbildning som är av intresse för gymnasieelever som planerar eftergymnasiala studier. Även ett finskt-svenskt register ingår. Antalet uppslagsord är ca 1 700.

Språktidningen, nummer 1-8, årgång 2014.

Årets skörd av Språktidningen består som vanligt av en sprudlande samling

artiklar som rör sig från språkets ena ände till den andra. Lars Melin skriver i januarinumret om svårigheterna med att fånga in nyord. Daniel Eriksson skriver i marsnumret om hur kineserna bytte bort sitt *ben* mot *bon* och *ban*. Ann Lagerström skriver i juninumret om lekens betydelse för språkinläringen. Inger Enkvist skriver i oktobernumret om språket som huvudargument för en delning av Spanien. Under året har Språktidningen även hunnit ta upp ämnen som bland annat roller derby (sporten där du blir vad du heter), jakten på urnordiskans förlorade stavelser och Lena Anderssons inställning till ord (läsaren ska inte behöva vada i dem).

Studier i svensk språkhistoria. 12, Variation och förändring. Red. Bylin, Maria, Falk, Cecilia & Riad, Tomas. Acta Universitatis Stockholmiensis. 2014. 261 s.

I denna konferensvolym har 15 sektionsföredrag och fyra plenarföreläsningar samlats från den sammankomst som man 2012 i Stockholm höll i konferensserien Svenska språkets historia. Volymen inleds med texter av Lars-Gunnar Andersson, Lars-Olof Delsing, Karl G. Johansson och Mirja Saari.

Svenskans beskrivning 33. Förhandlingar vid Trettiotredje sammankomsten för svenskans beskrivning. Helsingfors den 15–17 maj 2013. Red. Lindström, Jan m.fl. Nordica Helsingiensia 37. 2004. 540 s.

Temat för konferensen var Svenska som pluricentriskt språk och i konferensvolymen finns bland annat plenarföreläsningarna om svenskan i världen (Catrin Norrby) och Min svenska och din (Marika Tandefelt) i publicerad form.

Teleman, Ulf: Tankens makt över språket. Utvalda artiklar med anledning av författarens 80-årsdag. Språk och litteraturcentrum, Lunds universitet. 2014. 238 s.

I denna bok har 15 av författarens artiklar utgivna mellan 1956 och 2012 samlats. Boken innehåller även en fullständig bibliografi över Telemans språkvetenskapliga författarskap.

Tillinger, Gábor: Samiska ord för ord. Att mäta lexikalt avstånd mellan språk. Acta Universitatis Upsaliensis. 2014. 190 s.

Tillinger har i sin avhandling utvecklat ett komplement till gamla lexikala metoder för klassificering av språk och dialekter. Målet med denna nya metod är att på ett mer pålitligt sätt kunna klassificera de samiska språken, som visat sig vara svåra att klassificera med hjälp av tidigare metoder.

Wadenbrant, Charlotta: Dalsländsk dialektordbok. Nomen förlag. 2014. 344 s.

Wadenbrant har samlat över 6 000 dalsländska dialektord i denna tidsresa

till bok. Här får vi leva fäbodliv, följa med på timmerflottning och leva gammaldags folkliv. Här listas inte bara ord, utan Wadenbrant har även sammanställt en lista med över 1 000 typiskt dalsländska uttryck, fraser och ordstäv.

Wikander, Ola: Gud är ett verb. Norstedts. 2014. 226 s.

I de tolv essäer som ingår i *Gud är ett verb* vrider och vänder Wikander på den Hebreiska Bibeln för att följa dess spår ända in i vår moderna tid. Wikander rör sig mellan språkvetenskap, religion och idéhistoria.

Zachrison, Mozghan: Invisible voices. Understanding the sociocultural influences on adult migrants' second language learning and communicative interaction. Malmö University. 2014. 307 s.

I denna kvalitativa studie undersöker Zachrison hur sociokulturella aspekter påverkar språkutvecklingen hos vuxna invandrare som läser svenska som andra språk. Studien visar att de flesta av informanterna upplever känslor av utanförskap både i klassrummet men också då de använder svenska utanför klassrummet, vilket i sin tur försvårar inläringen då det leder till att de inte använder språket i tillräckligt hög grad.

Adresser språknemndene 2015

Dansk Sprognævn, www.dsn.dk
Worsaaesvej 19, 4. sal
DK-1972 Fredriksberg C
Danmark

Málráðið, www.malrad.fo
Handan Á 5
FO-100 Tórshavn
Færøylene

Institutet för de inhemska språken, www.sprakinstitutet.fi/sv
Berggatan 24
FI-00100 Helsingfors
Finland

Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, www.arnastofnun.is
Skrifstofa Árnagarði
Við Suðurgötu
IS-101 Reykjavík
Island

Oqaasileriffik, www.oqaasileriffik.gh
Postboks 980
DK-3900 Nuuk
Grønland

Språkrådet, www.sprakradet.no
Postboks 8107 Dep
NO-0032 Oslo
Norge

Språkrådet, www.sprakochfolkminnen.se/sprakradet
Box 20057
SE-104 60 Stockholm
Sverige

Sámi giellagáldu, www.giella.org

Sajos

FI-99 870 Anár

Finland

Nordisk språkkoordinasjon, <http://sprogkoordinationen.org/>

Jesper Schou-Knudsen

Foreningerne Nordens Forbund

Snaregade 10 A, 3.

DK-1205 København K

Danmark

norden

Nettverket for
språknemndene i Norden

Språk i Norden er et årsskrift som språknemndene i Norden publiserer. Aktuelle språklige temaer omtales her, og presentasjonene og diskusjonene på det årlige nordiske språkmøtet er utgangspunktet for publikasjonen.

Språk i Norden
Språkrådet,
Postboks 8107 Dep
NO-0032 Oslo
Telefon: +47 22 54 19 61 / +47 926 18 874
E-post: Torbjorg.Breivik@sprakradet.no